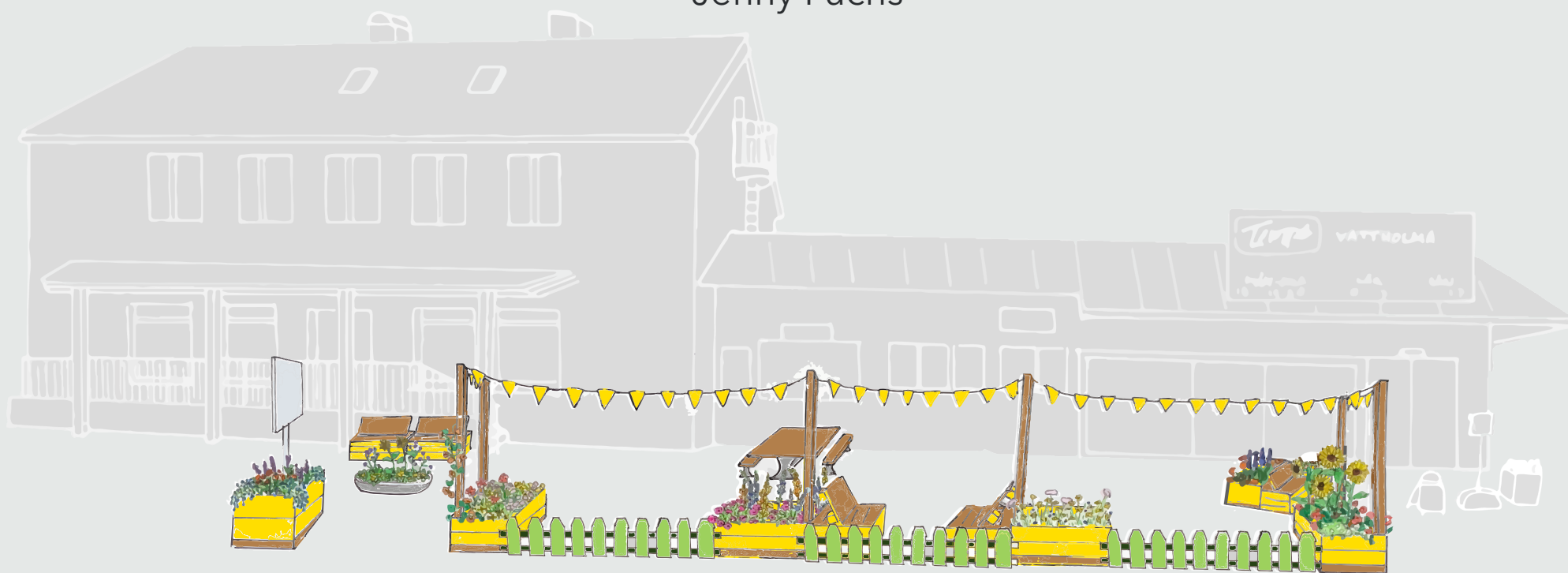

Vattholma Sommartorg och centrumutveckling

- En ortsanalys för programmering av temporär landskapsarkitektur i den mindre orten

Jenny Fuchs

Vattholma Sommartorg och centrumutveckling. En ortsanalys för programmering av temporär landskapsarkitektur i den mindre orten

Vattholma summer square and town center development. A site analysis for programming temporary landscape architecture in a small-town context

Jenny Fuchs

Handledare:	Mattias Qviström, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Stad och Land
Bitr. handledare:	Tomas Eriksson, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Stad och Land
Examinator:	Hanna Erixon Aalto, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Stad och Land
Bitr. examinator:	Maria Wisselgren, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Stad och Land
Bitr. examinator:	Åsa Ahrland, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för Stad och Land

Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	Avancerad nivå, A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kurskod:	EX0860
Program/utbildning:	Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	<i>Figur 1. Skiss av Vattholma sommartorg.</i> Illustration av författaren
Upphovsrätt:	Illustrationer är, om inget annat anges, författarens egna. Övrigt material används med tillstånd.
Originalformat:	A3
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se

Nyckelord:	temporär arkitektur, mindre ort, landskapsarkitektur, offentliga rum, torgutveckling, medborgarinitiativ, samhällsplanering landsbygd, ortsanalys, social hållbarhet

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landskapsarkitektur

Sammanfattning

Detta arbete handlar om programmeringen av ett temporärt sommartorg i Vattholma, en mindre ort i Uppsala kommun. Projektet initieras av det lokala bygderådet *Vattholma i samverkan* och är ett samarbete mellan dem, mig som landskapsarkitektstudent och Uppsala kommun. Projektet använder tillfällig arkitektur och lokal delaktighet som verktyg för att skapa mötesplatser och synliggöra behov i utvecklingen av ortens offentliga miljöer. Arbetet undersöker hur urbana metoder inom landskapsarkitektur kan anpassas till den lilla ortens förutsättningar, där ortens karaktär, behov och strukturer skiljer sig från det urbana sammanhang där metoderna vanligtvis används och utvecklas. Arbetet är viktigt då kunskap och metodik om arkitektoniskt arbete på mindre orter är mycket liten trots att de svenska småorterna är många.

Genom en aktionsinriktad ortsanalys, litteratur- och referensstudier samt lokal dialog har projektet utvecklat både en teoretisk förståelse och en praktisk programmeringsstrategi för sommartorget. Arbetet visar att mindre orter, som Vattholma, kräver en hög grad av platsanpassning och lokal förankring i utvecklingsprojekt och att temporär arkitektur kan utgöra ett användbart steg mot permanent gestaltning, inte bara i städer utan också på mindre orter.

Tre principområden identifieras som bärande för långsiktigt behovsmötande i Vattholmas offentliga rum: en tydliggörande centrumgradient längs huvudgatan, en synlig centralpunkt med offentlig mötesplats samt ett omkringliggande, sammankopplat aktivitetsstråk för vistelse. Behoven och förutsättningarna bakom dessa tre principlösningar har stora likheter med generella småortsforeteelser och kan potentiellt även fungera som utgångspunkt för andra småorter i Sverige, och föreslås som en möjlig metodisk modell.

Det temporära sommartorget programmering bidrar i direkt verkan med att skapa den offentliga mötesplats som Vattholma saknar och med att synliggöra centralpunkten. Då analysen visat att stark identitet och potential till stora vistelsekvaliteter finns i torgets närhet föreslås att den temporära installationen spiller ut över några av dessa ytor för att uppmärksamma både dess enskilda potentialer samt vinsten av ett sammankopplat stadsnät med olika platser som kompletterar varandra.

Genom flyttbar möblering och möjligheten till omprogrammering under säsongen skapas med Vattholma sommartorg ett laboratorium för samskapande och utvärdering. Projektets styrka ligger i det breda samarbetet och den lokala förankringen, där programmeringen inte enbart ses som en fysisk form utan som en del i en demokratisk och lärande process. Arbetet visar att temporär arkitektur inte bara kan bidra med fysiska förbättringar utan också kan stärka den sociala hållbarheten i mindre samhällen genom ökad delaktighet och lärdomar inför utveckling av offentliga platser som är väl förankrade hos såväl medborgare som kommun.

Nyckelord: temporär arkitektur, mindre ort, landskapsarkitektur, offentliga rum, torgutveckling, medborgarinitiativ, samhällsplanering landsbygd, ortsanalys, social hållbarhet

Abstract

This project is about the design of a temporary summer square in Vattholma, a small town in Uppsala municipality, Sweden. The initiative was brought up by the local town council *Vattholma i samverkan* and is a collaboration between them, myself as a landscape architecture student and Uppsala municipality. The project uses temporary architecture and local participation as tools to create meeting points and highlight needs for development in Vattholmas public spaces. This work investigates how urban methods within landscape architecture can be adapted to conditions of smaller towns where character, needs, and structures differ from the urban contexts in which these methods usually are developed and applied. The work is important since knowledge and methodology for architectural practice in small towns is scarce, despite the fact that a large number of Swedish settlements are non urban.

Through an action-based location analysis, literature and reference studies and local dialogue, the project has developed both a theoretical understanding and a practical design strategy for the summer square. The result shows that small towns, like Vattholma, require a high degree of site-specific adaptation and local anchoring in development projects. And that temporary architecture can serve as a useful step toward permanent design, not only in cities, but also in smaller communities.

Three core principles have been identified as central to meeting long-term needs in Vattholma's public spaces: a clarifying central gradient along the main street, a visible central point with a public meeting place, and surrounding, interconnected activity spaces for everyday use. These strategies reflect challenges common in many small towns and may serve as a transferable model for similar contexts.

The summer square contributes directly by creating the public meeting place that Vattholma currently lacks, and also by highlighting the central node in the village. Since the analysis revealed strong local identity and a high potential for public life in the immediate surroundings of the square, the design proposal suggests that the installation should include adjacent areas to draw attention to their individual potentials as well as the benefits of a connected spatial network with complementary public places.

Through movable furniture and the possibility of redesign throughout the season, Vattholma Sommartorg functions as a living laboratory for spatial evaluation. The project's strength lies in its participatory process and the flexible design that supports local learning and engagement.

This work shows that temporary architecture can not only contribute to physical improvements but also to increased participation and insights for development well rooted in both citizen and municipal perspectives.

Keywords: temporary architecture, small town, landscape architecture, public spaces, square development, citizen initiative, rural city planning, location analysis, social sustainability

Tack till

Mattias Qviström för din handledning, stöttning och alla värdefulla tips längs vägen.

Tomas Eriksson för initial sammankoppling mellan SLU, VIS och Uppsala kommun samt för din feedback på programmeringsarbetet.

Bygderådet Vattholma i Samverkan för all er kunskap, guidning, arbetsmöda och för ert varma mottagande.

Uppsala kommun för er vägledning, hjälp och inte minst trevliga samarbete.

Och tack till ***alla Vattholmabor*** för er positivitet, era tankebidrag och arbetsinsatser för att förverkliga Vattholma sommartorg.

Innehåll

Inledning	1
Med utgångspunkt i den mindre orten	2
Projektbakgrund	3
Syfte	3
Avgränsning	3
Frågeställningar	3
Metod	4
Arbetsprocess	5
Praktiskt projektdrivande	5
Programmeringsförslag	6
Aktionsinriktad ortsanalys	7
Inspel från allmänheten	7
Litteraturstudier	8
Referensobjekt	8
Användning av artificiell intelligens	8
Teoretisk bakgrund	9
Den mindre orten	10
Den byggda formen	10
Offentlig plats, samsyn och gemensamma mål	10
Offentliga rum, mötesplatser och torg	11
Offentliga rum	11
Torgets roll och funktion	11
Torgs placering	11
Temporär arkitektur	12
Varför temporär arkitektur?	12
Temporär arkitektur som steg mot permanent gestaltning	12
Synteser	13
Offentliga rum, mötesplatser och torg på den mindre orten	13
Temporär arkitektur på den mindre orten	13
Vattholma som den mindre orten	13
Gestaltningsprocessen på den mindre orten	13
Vad tar jag med mig?	13
Ortsanalys, Del 1 - Lär känna Vattholma	14
Lokalisering, förbindelser och byggd form	16
Vattholmabornas resvanor	16
Bebyggelse	17
Vägnätet	17
Landskapsbild	18
Topografi och markanvändning	18
Grönstruktur	18
Rekreation i grönområden	18
Historia	19
Bruksort med gamla anor	19
Modern historia och utveckling	19
Synlig brukshistoria	19

Service och kultur	20
Inställning och attityd	20
Bygdetraditioner	20
Invånarnas rörelse och målpunkter	21
Intressen och mötesplatser	21
Slutsatser	22
Identitet	22
Mötesplatser	22
Lokalisering av centralpunkten	22
Samsyn mellan Vattholmabor och Uppsala kommun	22
Betydelse för Sommartorget och centrumutvecklingen	22
Ortsanalys, Del 2 - Vattholma Sommartorg och centrumområde	23
Viktiga omgivningar	25
De centrala, offentliga miljöerna	25
Platsen för Vattholma sommartorg	27
Funktion	27
Rörelse	27
Del av gaturummet	28
Rumslig upplevelse	29
Invånarna om platsen	29
Synteser	30
Vattholmas behov	30
Principiella strategier	30
Hur väl stämmer analysen överens med uppdragspremissen?	30
Sommartorgets roll	31
Vattholma sommartorg och centrumområde - Programmeringen	32
Programpunkter	33
Komponenter och material	33
UppbyggnadsprinciperTorget	33
Vattholma sommartorg	34
Utökat planområde	36
Nya ankomstsätt och entréer	37
Utökad skötsel och parkkaraktär	37
Flexibilitet att testa olika lösningar	38
Från temporär till permanent gestaltning	38
Diskussion	40
Metoddiskussion	41
Landskapsarkitektens roll	41
Resultatdiskussion	42
Sommartorget som steg mot permanent utveckling	42
Projektets relevans	42
Applicerbarhet på andra orter	42
Urbana metoder i rural miljö	43
Skillnader mellan landsbygd och stad	43
Medborgardrivna projekt	43
Temporär arkitektur som samarbetsmetod och kunskapsbrygga	43
Referenser	44

Figurförteckning

Figur 1-6, 20, 22, 24, 26, 27, 50, 52, 53, 55, 56, 58, 60-68 Illustrationer och skisser gjorda av författaren

Figur 7-18, 32, 35-46, 49, 70-73. Fotografier i Vattholma. Fotograf: Jenny Fuchs

Figur 19 Ortofoto Uppsala orginalskala 1:100 000 med egen bearbetning
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 23, 28, 29, 33 . Egna illustrationer med kartunderlag 1:12 000
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Topografisk karta [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 34. Ortofoto Vattholma orginalskala 1:12 000 med egen bearbetning
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 47, 57, 59 . Ortofoto Vattholma orginalskala 1:4 000 med egen bearbetning
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 21, 29, 31 Diagram och Mentimeter från Uppsökande intervjuer.
Uppsala kommun (2025) Presentation [internt material] Används med upphovspersonens tillstånd.

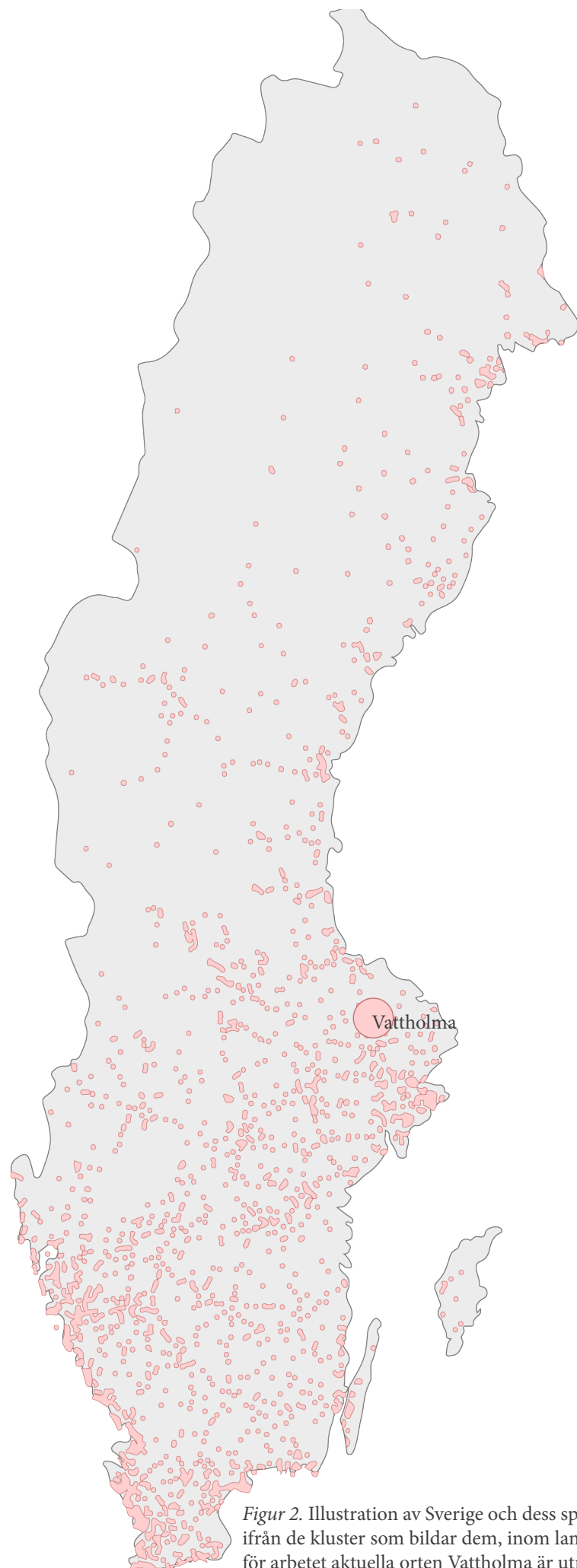
Figur 25. Kartöverlägg
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Topografisk karta & Terrängskuggning [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 48 . Ortofoto Vattholma orginalskala 1:500 med egen bearbetning
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 51, 54 Ortofoto Vattholma orginalskala 1:1000 med egen bearbetning
Lantmäteriet (2025) SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2025-01-29]

Figur 69. Utkast till affisher
Uppsala kommun (2025) Poster [internt material] Används med upphovspersonens tillstånd

Inledning

Figur 2. Illustration av Sverige och dess spridning av tätorter visar på att många orter ligger långt ifrån de kluster som bildar dem, inom landskapsarkitekturen, normativa urbana miljöerna. Den för arbetet aktuella orten Vattholma är utmarkerat för lokalisering.

Med utgångspunkt i den mindre orten

Inom landskapsarkitektur är det vanligast att teori, planeringsverktyg och gestaltungsstrategier används i en urban kontext. Temporär arkitektur, offentliga rum och mötesplatser analyseras och utformas med staden som norm, där täthet, mångfunktionalitet och en snabb förändringstakt råder. I kontrast till detta lever många svenskar i orter där den byggda miljön är gles, investeringstakten låg och förändringsprocesser utdragna (Björling 2024).

Urbaniseringsgraden räknas i Sverige utifrån boende i tätort och uppnår då att 85% av befolkningen lever i urban miljö (SCB u.å.e). Naturligt följer att landskapsarkitektur, stadsutveckling, politik och investeringar har ett starkt urbant perspektiv. I Sverige klassificeras dock alla orter med över 200 invånare som tätorter, men endast 10, av landets över 2000 tätorter, har över 100 000 invånare (SCB u.å.f). Det finns därför ett behov inom fältet att formulera metoder och arbetssätt som utgår från, samt bygger erfarenhet kring, landsbygdens och småortens särskilda förutsättningar.

Detta arbete undersöker hur en ofta urban företeelse, ett sommartorg i form av en temporär arkitektonisk installation, kan anpassas till och fungera i en ort som varken är glesbygd eller stad. Specifikt Vattholma, Uppsala kommun. Vattholma är en ort med 1058 invånare (SCB u.å.b) och klassas därmed statistiskt som tätort, men upplevs varken som stad eller glesbygd. Ortens läge – 13 minuter med tåg från Uppsala – gör den till en pendlarort, men den rymmer även bruksortens historia, landsbygdens närhet till naturen och villaområdets stillsamma rytm. Den är tillräckligt liten för att behöva skraddarsydda offentliga lösningar, men tillräckligt stor för att rymma flera målgrupper, funktioner och viljeriktningar. Denna ställning mellan det rurala och det urbana speglar många svenska orter där landsbygdens och stadens karaktär samverkar.

Boverket (2006) beskriver att den mindre ortens särskildhet, dess historia, berättelser och livsmiljö är vad som gör den speciell och skiljer den från staden. Det särskilda behöver fångas upp och beaktas i utvecklingen och belysas i de gemensamma, offentliga miljöerna (Boverket 2006; Memluk 2013; VanHoose et al. 2022; Gaia arkitektur 2023b; Björling 2024).

Vattholmas särskilda karaktär och ortens behov för utveckling av de offentliga miljöerna undersöks i detta arbete för att lyfta medborgarinitiativet om ett temporärt sommartorg till ett vidare perspektiv och utreda hur den typiskt urbana företeelsen, med tillfällig arkitektur och ett centralt torg, kan bidra som ett steg i en positiv och platsanpassad utvecklingsprocess för den icke urbana orten. Detta arbete är således inte enbart ett programmeringsförslag – det är ett undersökande bidrag i landskapsarkitekturfältets pågående behov av att decentralisera perspektivet och utforma verktyg som även fungerar bortom städernas ramar. Förväntas hela landet vara levande, är det avgörande att även de mellanstora och mindre orterna får ta plats i det landskapsarkitektoniska samtalet.

Projektbakgrund

Projektet startades som samarbete mellan bygderådet Vattholma i samverkan (VIS), stadsbyggnadsförvaltningen vid Uppsala kommun och mig som landskapsarkitektstudent, med målet att uppföra ett sommartorg som temporär arkitektonisk installation i Vattholma för sommarsäsongen 2025.

VIS har uttryckt att området kring Tempobutiken, biblioteket, skolan och Granbommens vårdboende i centrala Vattholma är anonymt, saknar mötesplats och vistelsemöjligheter samt att orten är utdragen och saknar sammanhållande centralpunktskänsla. Ett torg framför biblioteket och Tempobutiken har uppkommit som förslag för att utveckla centrumområdet (se bla. figur 3 och 51).

Uppsala kommun strävar efter att bli "Sveriges bästa landsbygdskommun" (Uppsala Kommun 2024a:2) och arbetar inom det målet aktivt med att stötta och följa upp medborgarinitiativ från bygderåden. Efter inspiration från GAIA arkitekturs projekt kring ett hembygdstorg på Sollerön ville kommunen, på initiativ av VIS, genomföra ett liknande projekt, där tillfällig arkitektur och hög grad av medborgardeltagande ska leda fram till en väl förankrad och långsiktig utveckling av ortens offentliga mötesrum och centrum.

Vid projektets start var det ännu inte fastställt vad det slutgiltiga målet och fokuset i arbetet skulle vara. Under uppstartsmötet diskuterades en mängd idéer och initiativ för ortens framtid. Min roll som landskapsarkitekt var initialt att sammanställa dessa idéer, väga dem mot aktuella behov och omvandla dem till ett projekt där arkitektur skulle kunna bidra till levande miljöer, engagemang hos invånarna och slutligen utgöra ett fundament för fortsatt utveckling. Detta har föranlett en djuplodad ortsanalys av Vattholma, dess karaktär, behov och utvecklingsmöjligheter i de offentliga centrala miljöerna.

Beslutet att skapa ett temporärt sommartorg togs gemensamt av projektets huvudgrupp, bestående av mig som landskapsarkitektstudent, en landsbygdssamordnare från Uppsala kommun och dennes två praktikanter, samt två representanter från VIS, under de första veckorna av projektet. Temporär arkitektur valdes inte enbart av praktiska skäl utan även som ett strategiskt verktyg med låg risk och hög utforskande potential. Arbetet har undersökt hur landskapsarkitektens verktyg kan anpassas till mindre orters villkor och hur den temporära installationen kan vara en del av en större utforskande process där ortens invånare får möjlighet att påverka hur den framtida offentliga miljön kan och bör utformas.

Figur 3. Biblioteket och Tempobyggnaden på vilkas framförbyggandes parkering Vattholma Sommartorg föreslås.

Syfte

Arbetet syftar till att programmera ett temporärt sommartorg i Vattholma för sommarsäsongen 2025. För att gestaltningen ska vara väl förankrad i platsen samt för att vidga förståelsen av sommartorgets roll som steg mot en permanent centrumutveckling, görs en aktionsinriktad ortsanalys, vilken kartlägger möjligheter, behov och medborgared synpunkter gällande Vattholmas offentliga miljöer.

Avgränsning

Arbetet avgränsas till att vara förberedande för genomförande och uppföljning av torget. VIS står själva för installation, drift och avveckling av sommartorget. Utvärdering, fortsatt dialog och planering för ortens framtida utveckling sker gemensamt mellan kommun, VIS och medborgare. Programmeringsförslaget avgränsas till att gälla vistelse och möte i de upplevt offentliga och sammanhängande centrala rummen med endast temporära åtgärder för sommarsäsongen 2025.

Frågeställningar

1. Vad behöver tänkas på när temporär arkitektur ska användas för att skapa en mötesplats och ett centralt torg i en mindre ort?
2. Vilka behov finns i utvecklingen av vistelsevänliga offentliga miljöer i Vattholma?
3. Vilka frågor om ortens framtida utveckling, gällande offentliga mötesplatser och vistelseytor kan det temporära sommartorgets utformning hjälpa till att svara på?

Metod

Genomförandet av detta projekt har varit ett växelarbete mellan praktiskt projektdrivande, litteraturstudier, analytiskt arbete och skissande för programmeringen. Det litterära och analytiska arbetet har syftat till att svara på de två första frågeställningarna och förstå platsens behov och arkitekturens roll i det långsiktiga utvecklingsarbetet. Skiftande skala och tidsperspektiv i analys och skiss, växlande mellan konkreta förutsättningar, litteratursynteser, invånares åsikter och materiella begränsningar har gett processen en komplex karaktär. En stor del av arbetet har även inkluderat presentationer med information och inspirationsspridning till delaktiga parter och allmänhet. I detta kapitel presenteras processen förenklat, följt av beskrivning av hur aktionsinriktad ortsanalys samt litteraturstudier använts som huvudsakliga verktyg och guide i arbetet.

Arbetsprocess

Den övergripande arbetsmetoden i detta arbete har bestått av en iterativ process där skiss, analys, samtal samt kart- och teoristudier har alternerats och upprepats för att testa lösningar, utvärdera idéer och komma fram till nya frågeställningar som använts i processens nästa cykel. Processen har inte varit linjär utan synteser och analyser har kontinuerligt utvecklats varandra. Insikter och nya förutsättningar har framkommit under arbetets gång varpå metoden och projektet varit under ständig utveckling (se fig. 4).

Figur 4. Illustration av den iterativa process som utvecklat och format projektet och arbetet under hela dess gång.

Praktiskt projektdrivande

Då detta arbete är del av ett samarbete mellan huvudparterna VIS och stadsbyggnadsförvaltningen på Uppsala kommun har ca 15 projektledningsmöten hållits med olika intressenter och berörda parter för projektet (se fig. 5). Majoriteten av mötena har hållits digitalt via plattformen Teams men även plastbaserade möten har hållits på Uppsala kommunhus och i olika samlingslokaler i Vattholma. Dessa har i vissa fall varit slutna för direkt involverade parter, som exempelvis verksamhet- och markägare i Vattholma eller specifika instanser på Uppsala kommun, och i andra fall varit helt öppna för större grupper och allmänheten.

Projektmötena har syftat till såväl definition och förankring av projektet, som till identifiering av hinder, möjligheter och visioner samt undersökande kring deltagande, markägförhållanden, tillståndsansökningar och materialtillgång. Projektdrivandet har också inneburit presentationer för involverade parter och allmänhet om projektets innebörd, möjligheter och fortlöpning.

Under mötena har inspel och åsikter bemötts och inkluderats i projektet. Mötesprotokoll och anteckningar har i vissa fall upprättats men från presentationer och diskussioner har inga anteckningar tagits.

Ledande arbetsgrupp har bestått utav mig - landskapsarkitektstudent, en utav Uppsala kommuns landsbygdssamordnare och dennes två praktikanter, samt två representanter från VIS.

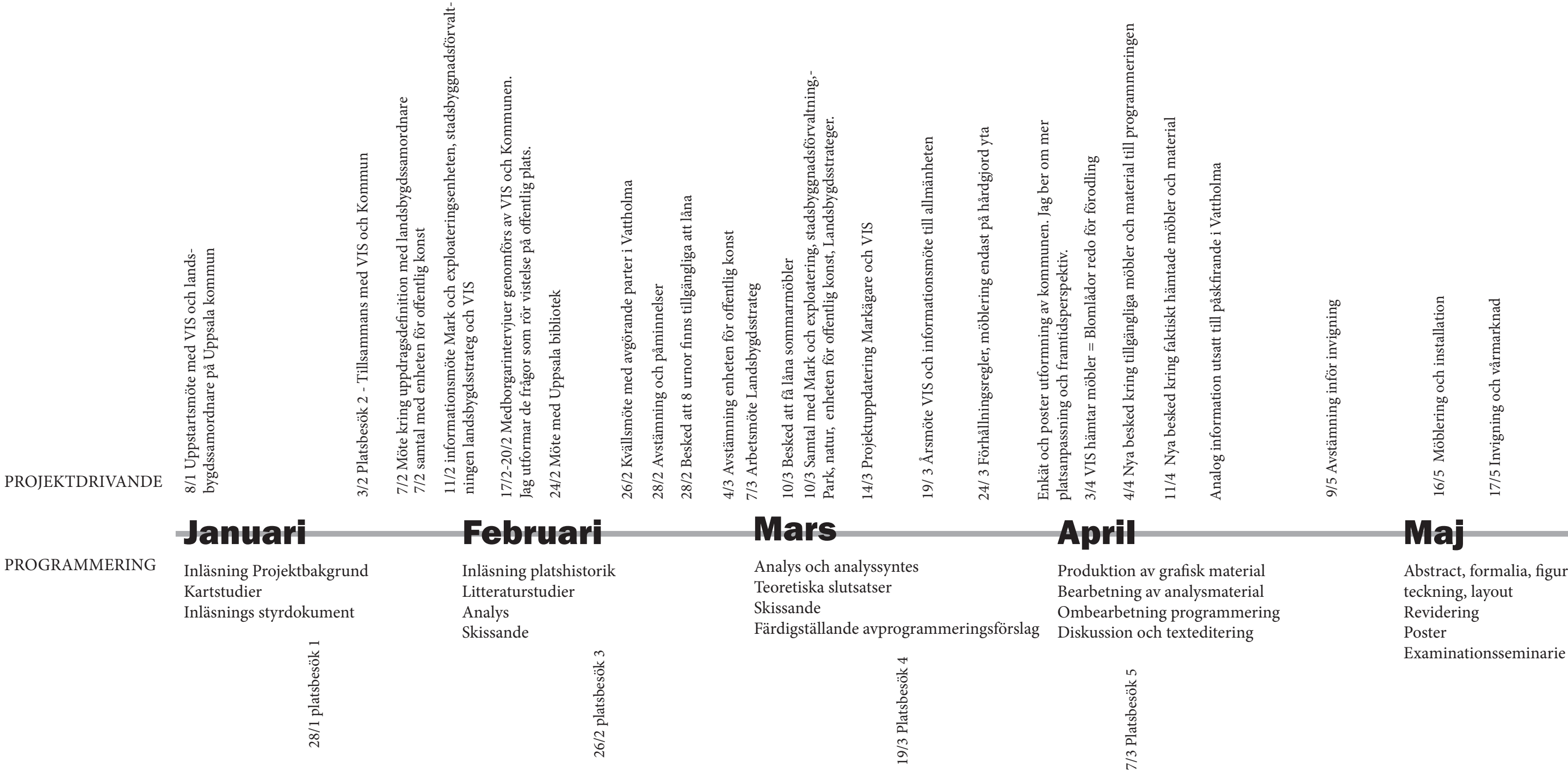
Programmeringsförslag

Även processen kring utformningen av sommartorget och centrumområdet har varit iterativ och pågått parallellt med övrigt arbete sedan uppstartsmötet 8 januari fram till projektets avslutande i maj. Synteser ifrån litteraturstudier och analys och inspel från allmänheten, har bidragit till att forma programpunkter för programmeringsförslaget och gjort att förslaget ändrats och omarbetats under processen.

Det material som visats vara tillgängligt samt de regelmässiga förutsättningarna som framkommit under arbetets gång har påverkat och begränsat utformningen till stor del. Ändringar i materialtillgång och regelmässiga tillstånd har även gjorts under tiden vilket gjort att designprocessens cykler upprepats.

Skissande till förslaget har i huvudsak skett analogt i plan samt genom analog 2D modellering. I modelleringen har skalenliga möbelmodeller använts för att utforma möbelgrupper och testa rumslig disponering och avgränsning. Modelleringen samt upprepade platsbesök har bidragit till ökad förståelse för skala och upplevelse av rummet. I processens senare skede har även skissande gjorts genom 3D modellering i SketchUp för att ytterligare öka förståelsen för den rumsliga upplevelsen.

Programmeringsförslaget som presenteras är ett utav flera diskuterade förslag och uppmuntran har getts till att nyttja de flyttbara möblerna för att testa olika rumsliga lösningar under sommarens gång.

Figur 5. Projektet i illustrerad tidsaxel där möten, processer, besked och aktiviteter i samverkansprocessen löpt parallellt med litteratur, analys, skissande och skapande av denna rapport.

Aktionsinriktad ortsanalys

I analysarbetet för denna studie har ortsanalys använts som huvudsaklig analysmetod då den riktar sig mot mindre orter och dess särprägel. En samlad ortsanalys består av tre lika delar. Analyser av platsen, av orten som livsmiljö och av ortens roll i regionen. Metoden ger en samlad helhetsbild från olika sektorer och tar vara på lokal kunskap, vilket resulterar i god handlingsberedskap och ett gott dialogmaterial om ortens betydelse (Boverket 2006).

Ortsanalys ger en generell karaktärisering av en ort och har för detta projekt fördjupats för att upptäcka relevanta aspekter kring projektspecifika frågor som mötesplatser och vistelse i det offentliga rummet. Jag har därför valt att kalla ortsanalysen aktionsinriktad då projektbakgrunden varit ledande för analysarbetet. Den aktionsinriktade ståndpunkten frångår Boverkets analysmetod och har inneburit att en selektion skett i analysarbetet. Den information som varit avgörande för att förstå hur torget bör programmeras, vilka centrala platser som har betydelse i relation till torget, samt vilka samband eller platser som behöver lyftas i den offentliga miljön, har valts ut och getts mer utrymme. Detta urval har utvecklats under arbetes gång och påverkats både av analysynteser samt av litteraturstudierna.

Den aktionsinriktade ortsanalysen har gjorts i två delar med olika skala. Den första delen följer mer Boverkets riktlinjer och resulterar i en generell skildring av orten och livsmiljön. Den andra delen av orstanalysen är mer tydligt aktionsinriktad, gjord i närmre skala med fokus på projektet och projektområdet. Detta för att kartlägga sammanhang och potential kring det föreslagna planområdet och efterfrågade behov och brister.

Enligt Boverkets guide (2006) ska en ortsanalys ta tid och deltagare med olika roller i orten (så som boende, företagare, markägare, kommunen, myndigheter etcetera) ska delta i flertalet omgångar möten, diskussioner och workshops. Inom tidsramen för detta arbete har omfånget av dialoger i analysen begränsats, om än dock skett i minst 2 omgångar med vardera aktörer.

För att erhålla det helhetsgrepp som ortsanalysen avser och kunna presentera platsen, livsmiljön och regionala relationer har metoden innefattat delmoment som platsbesök, kartstudier, rörelseanalyser, dokument- och publikationsstudier, samtal och intervjuprotokoll, samt bakgrundsstudier. Alla delmoment har genomförts med en explorativ infallsvinkel och varit del av den iterativa processen. Kartstudier och även grafiskt material har utgått från kartor och ortofoton framtagna av Lantmäteriet. Kartor, platsbesök, betraktelser och inspel från allmänheten har sammanvägts till olika tematiska analyser. Lokal kunskap har även hämtats från internetbaserade källor publicerade av VIS och Vattholmas hembygdsförening. Dokumentstudier av Uppsala kommuns översiktsplan samt landsbygdsprogram har gjorts genom att i dokumenten använda sökordet Vattholma. De stycken och/eller kapitel där ortens namn förekommer har sedan lästs i sin helhet. Synteser och tolkningar har slutligen lett fram till karaktärisering av orten samt kartläggning av funktioner, rörelser, behov och potentialer.

Inspel från allmänheten

Inspel, åsikter, idéer och kunskap från invånarna har inkluderats som central aspekt för projektets utformning och utveckling. Projektet är ett medborgarinitiativ och stöd finns även i litteraturen att deltagande och engagemang från lokalt boende är viktigt, inte minst när den mindre orten och allmänna platser står i fokus (Björling 2024; Gaia arkitektur 2023b; Stenfeldt 2014). Allt deltagande har varit anonymt och inga personuppgifter har samlats in eller kopplas till inspel, intervjusvar eller åsikter.

Protokoll från en tidigare workshop om ortens utveckling, *Mitt Vattholma och Skyttorp – idag och i framtiden*, genomförd av Uppsala kommun och VIS 2024 har gett inblick i både storskaliga och småskaliga initiativ och åsikter kring orten. Inom ramen för sommartorgsprojektet har VIS och Uppsala kommun låtit genomföra uppsökande intervjuer om Vattholma och dess utveckling. Till dessa intervjuer har jag kompletterat det förberedda material med frågor gällande fritidsaktiviteter och användandet av offentlig miljö. *Sammanställning av Intervjuer med invånare i Vattholma*, är den andra huvudsakliga källan till inspel från lokalbefolkningen. 27 mail skickades ut och en heldag spenderades spritt ute på orten, samt i anslutning till en idrottsaktivitet, för att fånga upp deltagare. Detta gjordes av två kommunanställda. Totalt består intervjusvaren av 22 svar, 18 muntliga och 4 skriftliga. Respondanterna har jämt spridning i åldrarna mellan 14-75+ år, med en liten överrepresentation i åldersgruppen 45-59. Lika många svarande var pensionärer som arbetande utanför Vattholma. Några få arbetade i Vattholma och några gick i skolan utanför Vattholma. En majoritet av respondenterna hade bott i Vattholma över 15 år vid intervjutillfället.

Underlagen i de båda källorna har berört fler frågor än vad som är relevant för detta arbete och ett en selektion av vad som är relevant för torget och offentliga vistelsemiljöer har därför skett. På jämförbara frågor och teman är svaren i intervjuerna samt från den tidigare genomförda workshopen mycket samstämmiga.

Utöver workshop och intervjumaterialet har även öppna dialoger med medlemmar i vägföreningen, VIS, butiksägaren till Tempo samt markägaren för biblioteks- och butiksfastigheten som alla påverkas av projektet samt bor i Vattholma, också skett. Under projektet har inspel från allmänheten även tillkommit på VIS årsmöte, öppet för allmänheten. Där diskuterades projektet, önskemål och deltagande från föreningar, skolklasser och privatpersoner. Protokoll har ej förts vid dessa tillfällen och även här gäller att inga personuppgifter har samlats in eller kopplats till åsikter.

Figur 6. Sammansatta skisser av samverkansmoment med platsbesök, möten med allmänheten och hämtande av torgmöbler. Lokal kunskap, engagemang och deltagande har varit viktigt genom hela projektet.

Litteraturstudier

För att förstå mindre orters särskilda behov samt finna stöd i vad sommartorget kan bidra med har ett litteraturarbete med tre tematiska ingångar skett. De tre delarna har utforskat och sammanfört texter om Urbana mötesplatser, offentliga rum och torg med texter om temporär landskapsarkitektur samt teori kring den mindre ortens struktur och offentliga rum. Avsikten har varit att upptäcka och fånga upp vad som kan vara av betydelse för temporära arkitektoniska projekt, offentliga rum och torgs utformning samt för analys av den lilla orten. Jämförelse texterna emellan och litteratursynteser har fungerat som en teoretisk ingång och bakgrund för arbetet och varit vägledande i såväl programmering som analys. Litteraturstudien har bidragit med att svara på arbetets första frågeställning och att fånga upp hur de urbana arbetssätten ska kunna anpassas till den mindre orten.

Litteratursökning har skett huvudsakligen via Google Scholar som akademisk databas. Separata urval av litteratur för de tre tematiska ingångarna har gjorts för att sedan kunna dra egna paralleller områdena emellan. Exempel på sökord som använts både enskilt och i kombination med varandra är: *landsbygd, offentlig miljö, torg, mindre ort, temporär arkitektur, design, permanent utveckling, byggd form, landskapsarkitektur*. Motsvarande ord på engelska har även använts.

För att fånga upp samhällsrelevanta perspektiv på svenska mindre orter har även digitala publikationer från myndigheters som Boverket, SCB och Jordbruksverket nyttjats. Internationella källor kring landsbygd och små orter har exkluderats då dessa vid snabb genomgång ej haft jämförbar kontext med projektet.

Urvalet av litteraturen gjordes inom torg och temporär arkitektur med sökningar riktade mot forskning som diskuterar design och utformningens långsiktiga påverkan av torg och temporär arkitektur. Detta för att kunna guida analys och programmeringsprocessen och ge uppslag för hur sommartorget ska utformas för att bli ett lyckat delmoment i Vattholmas långsiktiga utveckling.

Förutsättningar och begränsningar inom den byggda formen och planarbete för offentlig miljö har varit ledande i undersökningen kring mindre orter. En stark gemensam nämnare som förekommit gränsöverskridande i såväl vetenskaplig som metodologisk litteratur samt i myndighetsdokument och rapporter har varit vikten av engagemang och deltagande från allmänheten.

Referensobjekt

Relevant läsning om arbete på mindre ort, som också innefattar utvecklingen av ett medborgardrivet torg, har funnits i referensobjektet *Odla torg* på Sollerön. Projektet utgjorde ett medborgardrivet arbete, i samarbete med Gaia arkitektur, där tillfälliga och eventbaserade landskapsarkitektoniska installationer användes som delmoment i ett omfattande projekt som syftade till att lyfta och utveckla ortens centrala torg och mötesplats. Underlaget bidrar med exempel där man, liksom i detta arbete, fångat upp ett stort lokalt engagemang och anpassat urbana arkitektoniska metoder till utvecklingen av en mindre ort.

Liksom i Vattholma användes temporär arkitektur för att synliggöra behov, stimulera deltagande och skapa diskussion om framtida utveckling. Solleröns projekt var långsiktigt, finansierades av ArkDes och hade ett tydligt fokus på samskapande och lokal identitet.

Detta referensobjekt har fungerat som både förebild och kontrast. Det har visat att det är möjligt att genomföra lyckade temporära projekt även i mindre orter, men också att varje plats kräver sin egen metod. Studien har tydliggjort vikten av lokal förankring och långsiktigt tänkande.

Genom att inspireras av Solleröns process har detta arbete byggt vidare på befintliga erfarenheter, men också sökt utveckla dem för att bättre passa den knutpunkt i Upplands strukturella nätverk som Vattholma utgör.

Den största lärdomen från referensstudien är att tillfälliga insatser, om de genomförs med omtanke, kan ha bestående effekt. Dels i en orts fysiska miljö men också, och kanske främst, som katalysatorer för social gemenskap, engagemang och stärkt ortsidentitet.

Användning av artificiell intelligens

AI-verktyget ChatGPT (från OpenAI, version GPT-4, använd via ChatGPT Pro, april 2025), har för vissa partier använts för språkliga förslag på alternativa formuleringar, framförallt gällande nedkortande av stycken eller sammanslagning av flera textpartier. Ursprungliga textstycken har skickats till tjänsten med uppmaningen att förtydliga en formulering eller korta ned till ett givet spann av tecken samt markera ändringarna. Markeringen har underlättat granskningen och gett förståelse för vad i det egna språket som kan bearbetas. Tjänsten har även använts som uppslagsverk för översättning av ord och begrepp.

ChatGPT har också använts som diskussionskamrat för att bolla ideér och genom mer öppna ämnesrelaterade frågor få hjälp med nya uppslag i diskussionavsnittet. Det har varit ett sätt att få hjälp när jag inte kommit vidare i egna tankebanor och saknat kollegor eller arbetspartner att diskutera med. Svarsmaterialet har enbart fungerat som inspiration. Allt innehåll från tjänsten har granskats och all språklig hjälp som använts har redigerats manuellt.

Teoretisk bakgrund

I följande kapitel presenteras utdrag och resonemang ur de texter som studerats inför och under analysarbetet och programmerings-skissandet. Först presenteras resonemang om generella företeelser i *Den mindre orten*, vilket sedan följs utav redogörelser för urbana perspektiv på *offentliga rum mötesplatser och torg* samt kring arbetsformen *temporär arkitektur* och dess funktion, effekt och roll. Dessa avsnitt redovisas separat innan de i en sammanfattning jämförs och ställs mot varandra i syfte att väga de urbana arkitektoniska teorierna mot den mindre ortens förutsättningar och därigenom kunna anpassa analysen och programmeringsförslaget till den mindre orten. Synteserna presenteras först i resonerade text och sedan i en punktlista som fungerat som guide i arbetet.

Den mindre orten

Den byggda formen

Den byggda formen skapar förutsättningar för hur personer rör sig på en plats och upplever dess struktur. Markanvändningen och ytornas fördelning och kopplingar sinsemellan skapar, till strukturen kompletterande, rumslighet och mening (Gaia arkitektur 2023b; Björling 2024). Detta gäller både stad och land men det finns generella förutsättningar, så som gleshet och brukat landskap, som gör att mindre orter särskiljer sig från städer (Jordbruksverket 2013; Björling 2024). En mindre ort är ofta präglad av olika näringar. Som jord- och skogsbrukets cykler eller en historisk etablering sprungen ur industrialisering av naturresurser. Även spår från avveckling av dessa aktiviteter är vanligt att små orter präglas av (Björling 2024).

En mindre ort är generellt glesbefolkad vilket medför längre avstånd till, och försvårande att upprätthålla, kommersiell service och tillgänglighet till infrastruktur (Jordbruksverket 2013; Björling 2024). Behovet av service och det vardagliga pusslet med hämtning på förskolor, handling av mat, transport till jobb och aktiviteter, träning och socialt umgänge är dock detsamma som i staden (Jordbruksverket 2013).

Gleshet och färre boende gör att offentliga investeringar prioriterats till större städer där de ger mest effekt och berör flest människor. Detta gör förändringsprocesser i de mindre orterna långsamma och få till antalet och den byggda miljön blir låst, utan möjlighet till större förändringar som kan bidra till att styra samhällsutvecklingen i önskvärd riktning. Exempelvis kan det vara svårt att driva igenom utveckling av gång-och cykelbanor, bygga nya mötesplatser eller utveckla de offentliga rum som stöder ett aktivt stads- och vardagsliv (Björling 2024).

Historisk har genomfarten av en landsväg ofta varit det centrala elementet i svenska småorter. Bilens begränsar idag ofta de centrala rummens sociala möjligheter och perifera platser i orterna kan få stor betydelse för vardaglig vistelse och möten. En utmaning i mindre orter är ofta att gaturummet är långsträckt med ortens servicefunktioner och platsbildningar utspridda längs den. Detta begränsar attraktiviteten på varje enskild mötesplats och skapar konflikt i rumsligheten och upplevelsen av vart centralpunkten i orten finns (Björling 2024).

Offentlig plats, samsyn och gemensamma mål

Planeringsarbeten på en mindre ort skiljer sig från städer på så vis att många rum som uppfattas som öppna och offentliga ofta ägs av privatpersoner eller föreningar (Björling 2024). Detta blir en fundamental skillnad mot städers offentliga platser som ofta har en och samma aktör bakom investering, planering och drift. Samarbeten, överenskommelser och goda relationer mellan offentlig sektor, markägare och användare av platser är på grund av dessa särskilda förhållanden centrala för användandet och utvecklingen av platser på den mindre orten (ibid.). Offentliga miljöer kan i mindre orter stå för möjligheter att stödja lokala företag och främja tillväxt (Stenfeldt 2024) och de har, särskilt på mindre orter, stor betydelse som informella mötesplatser (Gaia arkitektur 2023b).

Koordineringen mellan kommunens strategiska planarbete och lokala aktörers idéer och drivkraft är viktig om utveckling på mindre orter ska kunna förverkligas (Gaia arkitektur 2023b; Björling 2024).

Intressekonflikter, låga investeringsmöjligheter och lösningar i den byggda miljön gör att designprocessen som aktivt verktyg för undersökande av utveckling är viktig. Att undersökande belysa nya lägen och potentialer för utveckling kan skapa en samsyn, utveckla flera alternativ, kombinera olika perspektiv och identifiera nya frågeställningar samt aktivera och belysa vilka aktörer som kan vara drivande och ansvariga för olika delar mot de gemensamt funna målen (Gaia arkitektur 2023b; Björling 2024).

För att landsbygdsutveckling ska vara långsiktigt hållbar krävs samverkan, öppenhet och tillvaratagande på lokala initiativ (Gaia arkitektur 2023a). Att fånga känslan för orten, urskilja vad som gör den unik för att hitta den gemensamma berättelsen som ska kunna stärka gemenskapen var fokus i projektet på Sollerön (ibid.). Ortsanalysen som metod lyfter även den fram karaktär, identitet, och livsmiljön och ämnar fånga det unika med den mindre orten och särskildheten nämns vara en stor del av den mindre ortens kvalitet och potential (Boverket 2006).

Offentliga rum, mötesplatser och torg

Offentliga rum

Väldesignade offentliga ytor ökar landskapets visuella värde och har samtidigt positiva psykologiska effekter på befolkningen, då estetik tilltalar individer och stärker både stadsbild och människors välbefinnande (Memluk 2013; Gaia arkitektur 2023a). Att sätta människan och det levda livet i centrum är avgörande för att skapa hållbara samhällen (Stenfeldt 2024).

Eftersom sociala relationer är grundläggande för gemenskap och identitet i ett samhälle, är offentliga rum centrala för att möjliggöra interaktion, inkludering och tillhörighet (Memluk 2013; Gaia arkitektur 2023a; Kärrholm 2024). Offentliga miljöer fungerar som demokratiska mötesplatser och bör vara tillgängliga för alla, oavsett ålder, ekonomi eller funktionsförmåga (Memluk 2013; Kärrholm 2024). De har potential att fungera som öppna mötesplatser som inte är bundna till specifika intressen eller aktiviteter, vilket gör dem särskilt viktiga för att främja just social interaktion och inkludering.

För att offentliga platser ska kunna användas av olika grupper vid olika tidpunkter krävs flexibilitet och rumslig mångfunktionalitet (Kärrholm 2024). Stenfeldt (2024) understryker att vistelsevänlighet skapas genom sinnesstimulerande kvaliteter som syn-, hörsel- och doftintryck, men också genom bekvämlighet, trygghet och god tillgänglighet för fotgängare. Platser som upplevs trygga och välkomnande besöks mer.

Grönområden och rekreativa ytor, såsom parker, lekplatser och promenadstråk, utgör viktiga samhällseliga arenor där människor i olika åldrar och med olika intressen kan mötas. Dessa platser är viktiga för både individuell och kollektiv hälsa samt för upplevelsen av en trivsamt livsmiljö.

Offentliga rum kan även fungera som plattformar för lokal utveckling genom att ge utrymme för föreningar, företag och medborgarinitiativ att synas och samverka. När invånare bjuds in att påverka platsens användning och innehåll skapas engagemang och lokal delaktighet. För att sådana miljöer ska bli långsiktigt hållbara krävs samarbete mellan kommuner, markägare, föreningar och andra aktörer – där lokala initiativ tas till vara och drivs vidare (Gaia arkitektur 2023a; Björling 2024).

Torget roll och funktion

Som en särskilt framträdande typ av offentligt rum har torget en lång och symboliskt laddad historia. Det har vuxit fram vid korsvägar och fungerat som en naturlig samlingspunkt för handel, utbyte och stadsliv ända sedan forntiden (Memluk 2013; Cutini 2014; Gaia arkitektur 2023a). Torget speglar stadens identitet och samhällsgemenskapens kulturella historia, och kan ses som en fysisk representation av den demokratiska staden (Memluk 2013; Cutini 2014).

Där det offentliga rummet i stort skapar förutsättningar för social interaktion, tillhörighet och inkludering, agerar torget som en koncentrerad nod för dessa funktioner. Det fungerar som mötesplats, korsning och arena för både vardaglig och organiserad aktivitet – exempelvis handel, evenemang, lek och rekreation (Memluk 2013; Spittle 2022; Stenfeldt 2024). Genom att vara tillgängligt och öppet för alla blir torget också en viktig demokratisk plats där olikheter möts och där medborgare får synas och agera (Memluk 2013; Cutini 2014; Kärrholm 2024).

Utöver sin sociala och symboliska betydelse har torget även ekonomiska och funktionella effekter. Genom att skapa flöden av människor stimulerar det lokala verksamheter och näringsliv. En trivsamt och välformad torgmiljö kan dessutom bidra till ökad attraktionskraft och värdeutveckling i omkringliggande bebyggelse (Memluk 2013).

Torget utformning har stor betydelse för dess funktion. Det bör ha en tydlig rumslig avgränsning och undvika fragmentering – annars riskerar det att förlora sin roll som samlande plats (Memluk 2013; Cutini 2014). Samtidigt krävs flexibilitet för att rymma olika aktiviteter över tid och för olika målgrupper, precis som i offentliga rum i stort (Kärrholm 2024; Stenfeldt 2024).

Sammantaget är torget en plats som bär och förstärker de värden som tidigare knutits till offentliga miljöer – socialt samvaro, identitet, tillgänglighet och demokratiskt deltagande – men gör det i koncentrerad form. Därför har det en särskild betydelse i både stadens struktur och dess sociala liv.

Torgs placering

Torget sociala och funktionella värde är nära kopplat till dess placering. Memluk (2013) menar att torg bör lokaliseras centralt samt vara visuellt och fysiskt tillgängliga, eftersom dess funktion är beroende av mänsklig närvaro och rörelse. På Sollerön illustrerades detta tydligt i utformningen av hembygdstorget, där projektgruppen aktivt sökte en plats med naturliga flöden, hög synlighet och god tillgänglighet – egenskaper som bedömdes avgörande för att skapa ett välkomnande och centralt offentligt rum (Gaia arkitektur 2023a).

Även Cutini (2014) betonar att ett torg måste placeras där rörelseflödet naturligt koncentreras, om det ska fungera som en levande mötes- och vistelseyta. I komplexa stadslandskap, där flera noder konkurrerar om uppmärksamhet, är det dock inte alltid möjligt att finna en enda självklar mittpunkt. Därför framhåller Memluk (2013) att det är avgörande att kopplingarna mellan olika offentliga platser är starka, så att stadsbilden hålls samman och ett integrerat nätverk av mötesytor skapas.

Cutini (2014) utvecklar detta vidare och menar att torg måste samspela med omgivande ytor i både funktion, skala och läge, för att bidra till ett välfungerande rumsligt system. Om torgens struktur är i dialog med andra offentliga rum stärks inte bara varje plats individuellt, utan hela stadens sociala och rumsliga dynamik.

Kärrholm (2024) tar detta resonemang till en större skala och beskriver hur platser samverkar i system av funktioner, strukturer och relationer. En plats formas inte enbart av sina egna egenskaper, utan också av vad som omger den. När kopplingarna fungerar väl och platser stödjer varandra uppstår vad han kallar en ”positiv skalresonans” – där sociala, funktionella och rumsliga kvaliteter förstärker varandra som ringar på vattnet (ibid.)

För att torgets sociala, funktionella och symboliska värden ska kunna realiseras, är dess lokalisering avgörande. Ett torg bör inte ligga undanskymt eller kräva aktiv uppsökning – det ska vara synligt, centralt och placerat i en naturlig knutpunkt för vardaglig vistelse. Endast då kan det uppfylla sin roll som entré, mötesplats och sammanbindande yta mellan andra viktiga delar av stadsnätet.

Temporär arkitektur

Varför temporär arkitektur?

För att möjliggöra förändringar i transportsystem, ökad hållbarhet och ett aktivt stadsliv har tillfällig arkitektur i städers gaturum blivit en vanlig metod för att testa och utforska möjliga lösningar. Dessa tester sker till låg kostnad och låg risk, men i fullskalig komplexitet och med faktisk vardaglig användning och effekt (VanHoose et al. 2022). Trenden är särskilt stark i urbana miljöer och används ofta för att omprogrammera trafiksituationer. Exempel är parklets, sommargator, pop-up-parker eller tillfälliga platser som aktiveras under ombyggnation i väntan på färdig planering.

Tillfällig arkitektur, med sina lösa ramar, öppnar upp för oväntade möjligheter där scenarier kan testas och föreställningar om hur våra städer ska se ut och användas kan utmanas. Genom att intensifiera, aktivera eller omdefiniera en plats kan nya användningsområden uppstå (Lehtovuori & Ruoppila 2012; Spittle 2022).

En viktig aspekt i utvecklingen av offentliga platser är deltagande och engagemang från lokalbefolkningen. Ofta ökar tillfällig arkitektur just detta engagemang (Lehtovuori & Ruoppila 2012; Spittle 2022; VanHoose et al. 2022). VanHoose et al. (2022) menar att lokalt engagemang är avgörande för framgången med experimenterande tillfällig arkitektur, och Spittle (2022) ser det som fundamentalt för att platsen ska bli långsiktigt hållbar. GAIA arkitektur (2023) använder temporär arkitektur som del i sin modell för hembygdstorg, där stor vikt läggs vid att invånarna deltar i skapandet av platsen.

Spittle (2022) lyfter att tillfälliga installationer ofta är visuellt tilltalande och lockar till sig människor – särskilt i början. Men om dessa uttryck, som ofta bygger på enkla medel som lastpallar och starka färger, blir kvar för länge utan utveckling, riskerar platsen att uppfattas som nedgången och oattraktiv. En temporär lösning bör därför aldrig bli den permanenta, utan måste följas av en fördjupad process och mer varaktig utformning för att undvika frustration i samhället (ibid.).

Temporär arkitektur som steg mot permanent gestaltning

I teorin kan varje användning som avviker från en plats normala funktion betraktas som tillfällig. Men när tillfällig arkitektur drivs av en utvecklingsorienterad agenda och syftar till att utforska platsens potential, befinner sig installationen i ett gränsland mellan temporärt och permanent (Lehtovuori & Ruoppila 2012). På många håll har sådana experiment visat positiva effekter: ökad social samvaro, fysisk aktivitet, upplevelse av trygghet, ekonomisk stimulans, förbättrat välbefinnande och stärkta former för samhällsdeltagande (Lehtovuori & Ruoppila 2012; VanHoose et al. 2022).

Trots detta används lärdomarna från temporära installationer sällan som underlag för mer omfattande och permanenta förändringar (VanHoose et al. 2022). I projektbaserade eller eventliknande insatser saknas ofta resurser för att följa upp resultaten och integrera dem i strategisk planering. Även myndigheters möjlighet att koppla dessa projekt till långsiktiga mål och finansiering är ofta begränsad eller odefinierad (Lehtovuori & Ruoppila 2012).

VanHoose et al. (2022) undersöker vilka faktorer som gör temporära installationer meningsfulla och jämför dem med arkitekturens uppbyggnad utifrån fem kriterier: radikalitet, problemlösningsfokus, genomförbarhet, strategisk koppling och kommunikativ verkan. Studien visar att ju fler av dessa faktorer som finns representerade i en installation, desto större förändring sker på platsen. I synnerhet samverkar radikalitet, genomförbarhet och kommunikativ verkan starkt. Radikaliteten fungerar som dragplåster, väcker uppmärksamhet och genererar engagemang – vilket i sin tur påverkar individers beteende, som är den mest påverkade förändringsfaktorn (VanHoose et al. 2022). Beteendet gäller särskilt hur människor rör sig, vistas och samspelar i det offentliga rummet, vilket gör installationerna till ett effektivt verktyg för att pröva förändrade beteendemönster i praktiken.

Samtidigt konstaterar studien att kopplingen mellan temporära lösningar och långsiktiga utvecklingsstrategier ofta är svag – både i förberedande och efterföljande arbete – vilket hindrar deras fulla potential i stadsutvecklingen (VanHoose et al. 2022).

Enligt VanHoose et al. är de lokala användarna en avgörande framgångsfaktor. Förståelse för målgruppernas preferenser, liksom tid att vänja sig vid platsens nya uttryck, har stor betydelse. Lehtovuori och Ruoppila (2012) betonar istället flexibilitet i programmeringen. De menar att det experimentella i temporär arkitektur får sin fulla verkan först när användarna inte styrs för tydligt, utan själva kan forma aktiviteter och därmed bidra till nya insikter om platsens potential.

Ett exempel är hembygdstorget på Sollerön, där ett tillfälligt torg skapades för att utmana invanda beteendemönster och undersöka frågor om framtida gestaltning. Genom att testa olika möbleringar, event och aktiviteter kunde lokalbefolkningen engageras, och deras reaktioner, idéer och motstånd samlas in som del av en lärande process (Gaia arkitektur 2023a).

Slutligen understryker Spittle (2022) och VanHoose et al. (2022) att tillfälliga installationer, rätt använda, kan fungera som katalysatorer för långsiktig förändring. De möjliggör idéutveckling, normkritik och aktivering av allmänhetens fantasi. Lehtovuori och Ruoppila (2012) menar att detta är särskilt värdefullt på platser där investeringar är osäkra eller där målkonflikter förhindrar permanent ombyggnation.

Spittle (2022) menar att landskapsarkitekturen, med sin förståelse för tid som gestaltningsverktyg, är särskilt väl lämpad att arbeta med temporära lösningar som steg i en utvecklingsprocess. Temporära installationer kan inte bara bidra till fysiskt förändrad gestaltning, utan även till fördjupad uppfattning av platsens identitet och potentiella utveckling – något som annars är svårt att åstadkomma åstadkomma utan ett stegvis, utforskande och platsförankrat arbetssätt.

Synteser

Offentliga rum, mötesplatser och torg på den mindre orten

Det finns en tydlig samsyn mellan urbana och rurala teorier i synen på offentliga platser som viktiga mötesarenor med potential att stärka det lokala samhället. Inom urbana teorier framhålls deras roll för att bygga upp stadsbilden, främja social sammanhållning och skapa identitet. Medan den mindre ortens karaktär ofta beskrivs som präglad av natur och näringsliv, bör dess offentliga miljöer kunna bära liknande värden – även om förutsättningarna ser annorlunda ut.

Aspekter som tillgänglighet, inkludering, flexibilitet och höga vistelsevärden, vilka lyfts i urban teori, är inte bundna till stadens täthet. De är i högsta grad relevanta också i mindre samhällen och bör kunna tillämpas i Vattholmas offentliga miljöer. Att höja kvalitén i dessa miljöer kan därmed bidra till att bemöta flera av de utmaningar som beskrivs i projektets bakgrund, såsom anonymitet, avsaknad av mötesplatser och brist på trivselvärden.

I många mindre orter domineras centrala offentliga ytor av trafik och bilparkering, vilket kraftigt begränsar deras funktion som vistelsemiljöer. Om dessa platser samtidigt är de med störst flöde av människor – vilket enligt urban teori gör dem lämpliga för torg eller liknande funktioner – måste deras potential omvärderas, och torgets syfte tydliggöras.

Utöver denna problematik präglas den mindre orten ofta av en utdragen struktur och en otydlig eller omtvistad centralpunkt. Därför bör även perifer platser med höga kvaliteter synliggöras i analysen, särskilt om den centrala platsen har begränsad vistelsepotential.

Urban teori betonar också vikten av samspel mellan olika offentliga ytor. I städer sker detta genom kopplingar mellan flera noder. På motsvarande vis bör centralpunkten i en mindre ort som Vattholma kopplas samman med perifert viktiga platser, för att uppnå en form av ”skalresonans” – där olika delar förstärker varandra genom sin relation snarare än genom isolerad utformning

Temporär arkitektur på den mindre orten

Att temporär arkitektur möjliggör test av nya lösningar till låg kostnad och med begränsad risk gör den särskilt relevant för mindre orter, där investeringsutrymmet ofta är begränsat. Metoden skapar möjlighet att pröva idéer i full skala utan att göra permanenta ingrepp, vilket minimerar risken vid felbeslut – samtidigt som värdefulla insikter kan samlas in och utvärderas.

Genom att arbeta temporärt kan beslut som annars riskerar att bygga på antaganden istället baseras på faktisk användning, respons och upplevd funktion. Det ökar chansen att de investeringar som slutligen görs är väl förankrade, träffsäkra och långsiktigt hållbara. I situationer där den byggda miljön känns låst kan tillfälliga installationer fungera som ett sätt att utmana etablerade beteenden och uppfattningar. På så vis kan nya möjligheter upptäckas och testas, utan att oönskade konsekvenser blir bestående.

Temporär arkitektur lyfts även fram som en metod som främjar engagemang och deltagande. I mindre orter, där resurser ofta är begränsade och där intressekonflikter eller förtroendegap kan försvåra utvecklingsprocesser, fungerar sådana aktiva och utforskande arbetssätt som viktiga verktyg. Temporära insatser kan därmed bidra till att lösa upp låsningar, väcka nyfikenhet och bygga medskapande runt platsens framtid.

För att denna typ av insats ska fungera som en brygga mot något mer bestående krävs dock att processen följs upp. Dokumentation, analys och kommunikation av resultatet är avgörande för att skapa underlag för fortsatt utveckling. Lika viktigt är samverkan mellan kommun, invånare, arkitekter och andra lokala aktörer – samt att det finns en struktur för hur insikter från det temporära arbetet tas vidare. Utan detta riskerar projektet att avslutas utan förvaltning, och potentialen att gå från test till permanent gestaltning går förlorad.

Vattholma som den mindre orten

De generella mönster som teorier om mindre orter lyfter fram har ofta ett ruralt perspektiv, där glesbygd är utgångspunkt. Vattholma, som tidigare nämnts, är dock varken en extremt liten ort eller typisk glesbygd, även om den ligger i ett landsbygdssammanhang. Ortens mellanstora storlek och närhet till Uppsala kan därför innebära särskilda förutsättningar som delvis skiljer sig från de typiska småortsmönstren i den teoretiska bakgrunden.

Samtidigt ger projektets bakgrund indikationer på att vissa återkommande drag ändå är relevanta – exempelvis begränsade vistelsekvaliteter i ett trafikdominerat centralt rum och en utdragen struktur som skapar osäkerhet kring var ortens centralpunkt egentligen upplevs finnas.

Den kommande analysen får utreda Vattholmas specifika förutsättningar och pröva hur väl de generella teorierna om den mindre orten stämmer in på platsen. De mönster och företeelser som teorin identifierar fungerar här som ett raster att tolka Vattholmas struktur och behov genom – och utgör därmed viktiga ingångar i det kommande programmeringsarbetet (se punktlista nedan).

Gestaltningprocessen på den mindre orten

I både urban teori och i studier om den mindre orten betonas vikten av en aktiv designprocess, lokalbefolkningens engagemang och ett medvetet tillvaratagande av platsens unika karaktär (Memluk 2013; VanHoose et al. 2022; Gaia arkitektur 2023a; Björling 2024).

Oavsett om en gestaltning är temporär eller permanent, i storstad eller på landsbygd, är platsanpassning som en avgörande faktor för att uppnå långsiktigt hållbara resultat. I kontexten av den mindre orten framstår detta särskilt tydligt – där litteraturen pekar ut lokalt engagemang och situationsanpassade lösningar som centrala förutsättningar för framgång.

Att detta projekt vuxit fram ur ett medborgarinitiativ, som sedan fångats upp och stöttats av kommunen, skapar gynnsamma förutsättningar för fortsatt samsyn i utvecklingsprocessen. Sommartorget – som en konkret del i ett pågående arbete – har potential att fungera som en gemensam plattform där lokala idéer och behov kan möta strategiska mål och professionell gestaltningskompetens. Genom att bygga vidare på detta samspel – mellan lokalt engagemang, platsens unika identitet och kommunens stödjande roll – kan gestaltningen bli mer än en formfråga: den kan bli en gemensamt burens förändringsprocess.

Vad tar jag med mig?

Utifrån syntes och sammanfattning av det teoretiska materialet har följande punkter varit vägledande i analys , programmeringsförslag och projektdrivande för Vattholmas sommartorg.

Ska projektet i Vattholma lyckas bör ortsanalysens inkludera att:*

- Kartlägga den byggda formens samt gaturummens roll och förutsättningar
- Identifiera centalpunkten, och i relation till den, perifert viktiga platser
- Identifiera upplevt offentliga platser, dess ägoförhållanden och utvecklingsmöjligheter
- Uppmärksamma potentialer som går att bemöta med låga investeringar och enkla processer
- Koordinera behoven i analys, kommunala styrdokument och lokala aktörers åsikter
- Identifiera och belysa ortens unika karaktär

Ska projektet i Vattholma lyckas bör programmeringen och utvecklingsförslagen:

- Bejaka tillgänglighet, funktion, flexibilitet
- Vara estetiskt och sinnligt tilltalande
- Stå för tydlighet, trygghet och konnektivitet
- Ta hänsyn till både vistelsebehov och bilberoendet
- Engagera och involvera lokalbefolningen både under och efter projektet
- Följas upp och vidareutvecklas

Ortsanalys, Del 1

Lär känna Vattholma

I följande kapitel skildras orten Vattholma som plats och levnadsmiljö enligt ortsanalysens metodik. Både ortsanalysen som metod och de teoretiska ingångarna bidrar till att ortens karaktär kristalliseras och att gemensamma nämnare mellan kommunala styrdokument och invånarnas syn kan jämföras med projektbakgrunden. Med stöd i den teoretiska bakgrunden läggs utöver karaktären extra fokus på att kartlägga den byggda formen och gaturummets roll, kartlägga viktiga mötesplatser, målpunkter och perifera platser samt att lokalisera centralpunkten och en eventuell konflikt kring denna. Kapitlet ger en bred bild av Vattholma och indikationer till vilka kvaliteter, platser och behov som behöver lyftas i de offentliga miljöerna och den temporära installationen.

Figur 7. Fasadmaterial i bruket

Figur 8. Fallet nedan dammen och några av brukets karaktäristiska byggnader

Figur 9. Den föredetta kvarnen intill dammen. Idag rustad till bostadshus

Figur 10. Bostadshus och vårdträd på en av tomterna i bruksgårdarna

Figur 11. Kyrkans hus som tidigare varit folkskola

Figur 12. Eken utanför idrottshallen är ett av få gestaltade inslag och har karaktären av ett vårdträd likt de i bruksgårdarna

Figur 13. Entrén till Tempobutiken kvälsstid

Figur 14. Spången över ån är del av stråket som går runt dammen

Figur 15. Fyrisån slingrar sig genom Vattholmas centrala delar

Figur 16. Karaktärsgevande byggnader i de historiska bruksgårdarna

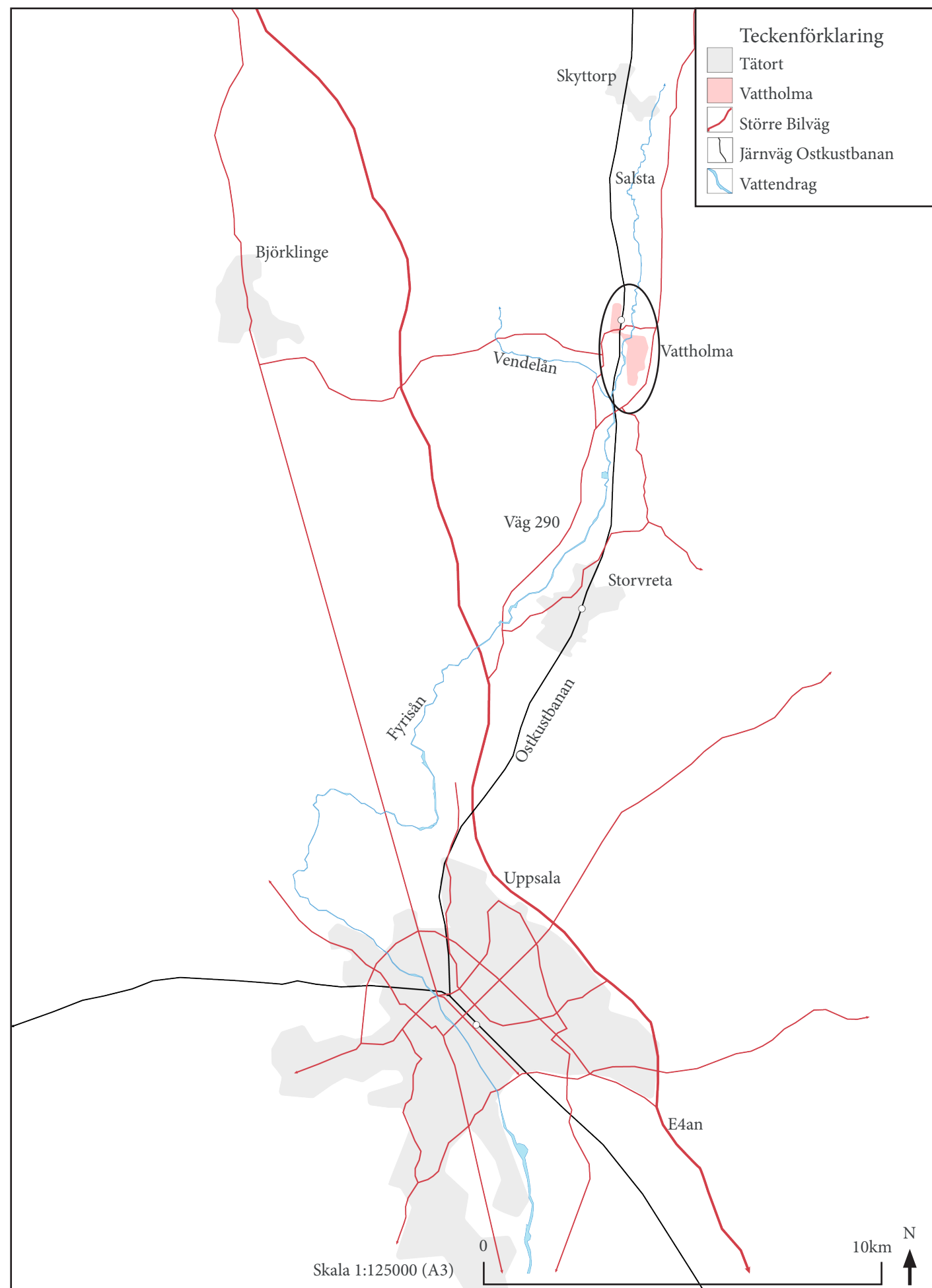

Figur 17. Del av gångvägen längs den centrala Malmvågsvägen

Figur 18. Hammardammen och bruket är en stark identitetsbärare för såväl kulturhistoria som naturen.

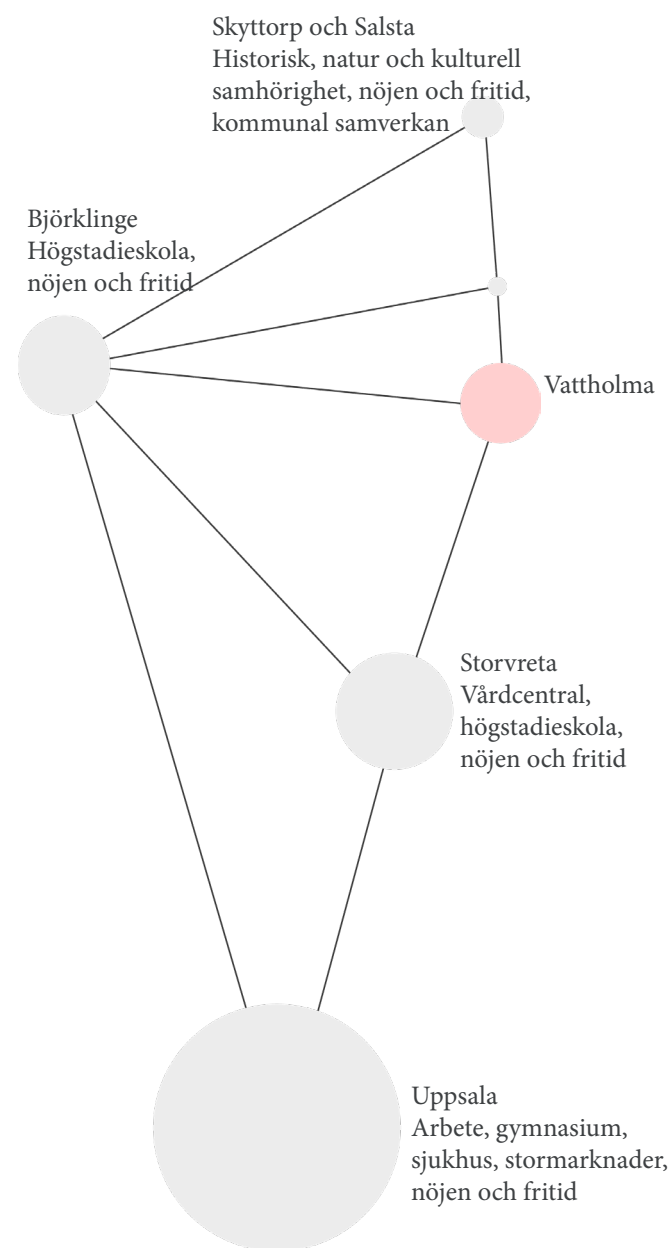

Figur 19. Lokaliseringskarta utmärkt med huvudsakliga vägar och järnväg som förbinder Vattholma med intilliggande orter.
Källa © Lantmäteriet

Lokalisering, förbindelser och byggd form

Vattholma är en tätort på landsbygden i Uppsala kommun, Uppsala län, belägen längs Ostkustbanan ca 2 mil norr om Uppsala stad (se figur 19). Orten ligger utmed Fyrisån som strax söder om Vattholma möter Vendelån.

Vattholma nås med två infarter från väg 290, som går runt ortens östra kant, samt med tåg från stationen i ortens Norra del. Järnvägen går i de centrala delarna av Vattholma väster om Fyrisån och följer dess riktning. Resan med tåg till Uppsala tar 13 minuter och går större delen av dygnet på halvtimmestrafik. Vägförbindelser och kollektivtrafikförbindelser är goda till omgivande orter.

Figur 20. Diagram över Vattholmas huvudsakliga kopplingar och vardagliga utbyten med närområdet.

Uppsala stad utgör givet en viktig relation med många arbetstillfällen, gymnasieskolor, sjukhus, stormarknader och utbud för fritidsintressen och nöjen. Orterna Björklinge och Storvreta är även dem viktiga orter i Vattholmas nätverk och står för närmaste vårdcentral samt högstadieskolor. Salsta och Skyttorp, norr om Vattholma har kultur, natur och historisk relation till Vattholma och besöks sinsemellan främst för fritidsaktiviteter. De sistnämnda orterna har också viss administrativ samhörighet inom kommunala frågor.

Vattholmabornas resvanor

Tillfrågade Vattholmabor uppger att de flesta har ungefär hälften av sina aktiviteter och sociala nätverk inom respektive utanför Vattholma; och att de är nöjda med och bekvämt kan styra över den fördelningen (Uppsala kommun 2025). Upprustad bilväg till Björklinge, synkroniserade kollektivtrafik-tidtabeller och utvecklade cykelvägar till Storvreta är dock önskemål från lokalbefolkningen för förbättrad kommunikation i regionen (Uppsala kommun 2024c). Svårighet att utveckla gång och cykelvägar är exempel på vanliga låsningar i mindre orters byggda miljö (se Björling sid 10).

Figur 21. Diagram över intervju svaren gällande Vattholmabornas fritid inom respektive utanför Vattholma.

Reflektion - Orienterbarhet

Vid platsbesök 1 för detta projekt upplevs Vattholma svårorienterat. Strukturen med gleshet, låg bebyggelse och centrala bilvägar är uniform. Skyltning, möbler, träd eller dekoration som signaler att du är vid viktiga platser är svårupptäckta eller obefintliga. Jag förstod inte när jag var mitt i orten, höll på att missa stationens infart, tvekade kring vilka stråk som var välkommet att vistas på och hade svårt att välja vilka vägar jag skulle ta till de mål jag sett ut på kartan i förhand.

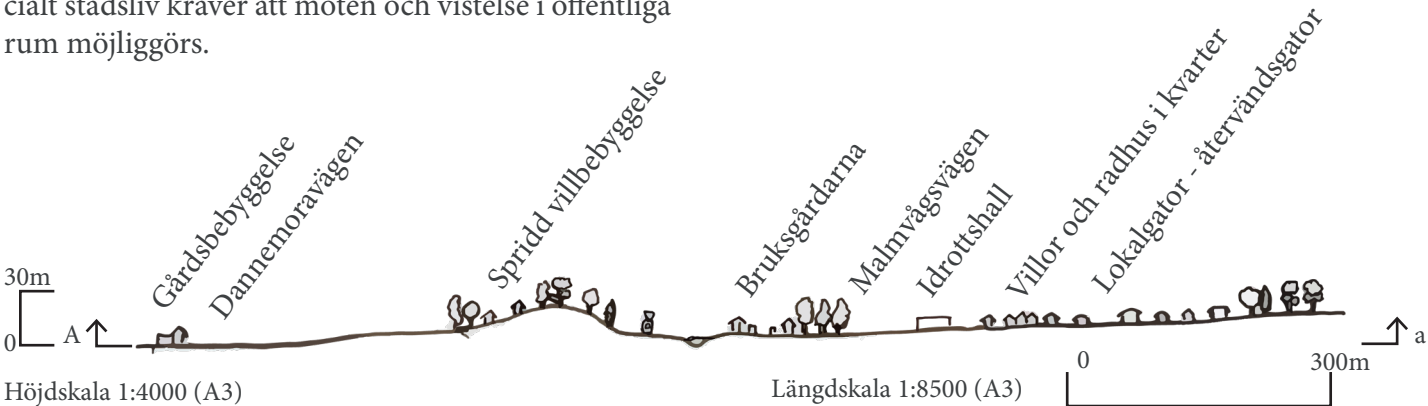
Vid senare platsbesök, när områdena var mer bekanta upplevs stadsnätet småskaligt och målpunkter nära.

Bebyggelse

Väldigt lite bebyggelse har tillkommit i Vattholma de senaste åren, vilket visar att den stagnation och låsning i byggd miljö som konstaterats vanlig enligt den teoretiska bakgrunden även finns i Vattholma. I slutet av 70-talet och början på 80-talet byggdes ca 70% av ortens nuvarande hus och hela 95% av bebyggelsen är tillkommen innan 1991 (SCB u.å.a).

Orten är relativt glesbebyggd och består främst av bostadshus i två huvudsakliga områden. Vid tågstationen, i västra Vattholma, finns ett mindre område och i öst, mellan Fyrisån och väg 290, finns ett lite större (se figur 23). I dessa två områden inger villor, kedjehus och radhus, i klusterlika kvarter, karaktären av en mindre villaförort. Utanför tätortens samlade bostadsområden finns spridda villor och gårdar med rural karaktär (se figur 22). Bebyggelsen är genomgående låg med 1–2 våningar.

Uppsala kommun (2016a:71) anser att tätorter utgör ett attraktivt komplement i boendemiljö till staden och att ”Tätorternas attraktionskraft och potential består i överblickbara sociala sammanhang [...]”. Attraktiv boendemiljö och möjligheter till socialt stadsliv kräver att möten och vistelse i offentliga rum möjliggörs.

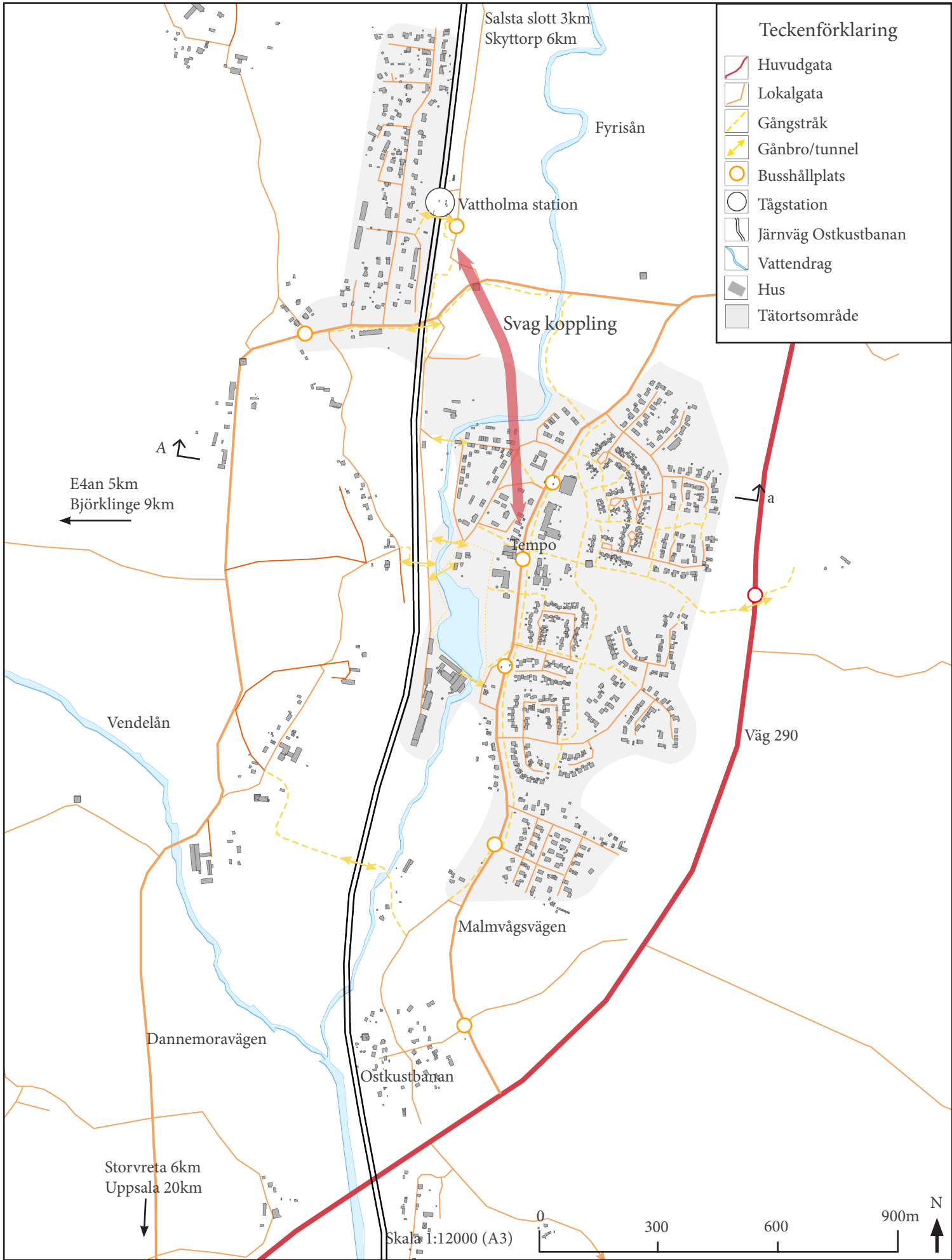
Figur 22. Sektion A-a visar Vattholmas bebyggelsestruktur med Gårdsbebyggelse, spridda villabebyggelse samt kvarter med radhus och villor. Bebyggelsen är genomgående låg och smälter på så vis in i det flacka öppna landskapet.

Vägnätet

Inom Vattholma består vägnätet till största delen av lokala bostadsgator samt två huvudgator ifrån vilka lokalgatorna utgår (se figur 23). Strukturen gör huvudgatorna mycket centrala då de måste passeras för att nå de flesta bostäder och målpunkter.

Dannemoravägen, den ursprungliga centrala gatan i Vattholma, går runt ortens västra utkant och är viktig för kommunikationen till Lena Kyrka, Vattholma IP, tågstationen samt för rörelse mellan östra och västra Vattholma. I östra delen är Malmvågsvägen centralt genomgående och längs denna finns ortens busshållplatser, undantaget en längs Dannemoravägen. Malmvågsvägen spelar en central roll både i kommunikation och vistelse i den offentliga miljön men uppfattas av de boende som ”tråkig” (Uppsala kommun 2024c). I östra Vattholma är gångvägarna välutvecklade och sammanbinder bostadsområden, natur och service. I Västra Vattholma är vägnätet mindre (se figur 23).

Det upplevs av boende att Vattholma har två starka noder, stationen och området kring Tempo (Uppsala kommun 2024c). En mindre konflikt kring centralpunkten identifieras här och tydliggörande av en gemensam centralpunkt som kan samla orten a vore alltså önskvärt. Kopplingen och konnektiviteten mellan noderna är svag och starkt påverkad av järnvägen, Dannemoravägen samt Fyrisån som alla utgör stora rörelsebarriärer.

Figur 23. Vattholmas vägnät och kollektivtrafikförbindelser. Stadsnätet är tydligt mer utvecklad i ortens östra del kring den centralt gående Malmvågsvägen. Vattholmas två huvudsakliga noder och bostadsområden är åtskilda och kopplingen dem emellan är svag.

Landskapsbild

Den Uppsala-karaktäristiska landskapsbilden med öppna odlingslandskap, mjuka ådalar, fonder skogsmark samt kyrkor och byar som sticker upp som landmärken återfinns i alla skalor, från regionala vyer ner till upplevelsen inne i Vattholmas centrala delar. Att synliggöra landskapsbilden i centrumutvecklingen skulle kunna stärka såväl den lokala som regionala identiteten och landskapsbilden ska enligt Uppsala kommun (2016b) värnas.

Figur 24 Perspektiv 1 från infarten vid väg 290 och Dannemoragatan (se perspektivmarkering i figur 25). Flacka odlingslandskap framför den skogsbeklädda Vattholmaåsen, med Lena kyrka som uppstickande landmärke.

Grönstruktur

Grönskan i trädgårdar samt öppna gräsytor och odlingsmarker bidrar till stadsbilden och ger ett luftigt, grönt och ruralt intryck. Trädgårdarna står för större delen av ortens grönstruktur och binder samman de omkringliggande närmiljöerna. Ask, al, ek, lönn och lind är de främst förekommande träden som ger karaktär i den offentliga miljön. Almar har varit förkommande, främst i bruksmiljön, men de drabbades hårt av almsjukan. Klippt gräs, oslagen vall, vass eller strandgräs och, i utkanten, brukad åker läggs också märke till vid rörelse genom orten. Att bevara och belysa det rurala i de offentliga miljöerna är aktuellt för att behålla småortskaraktären.

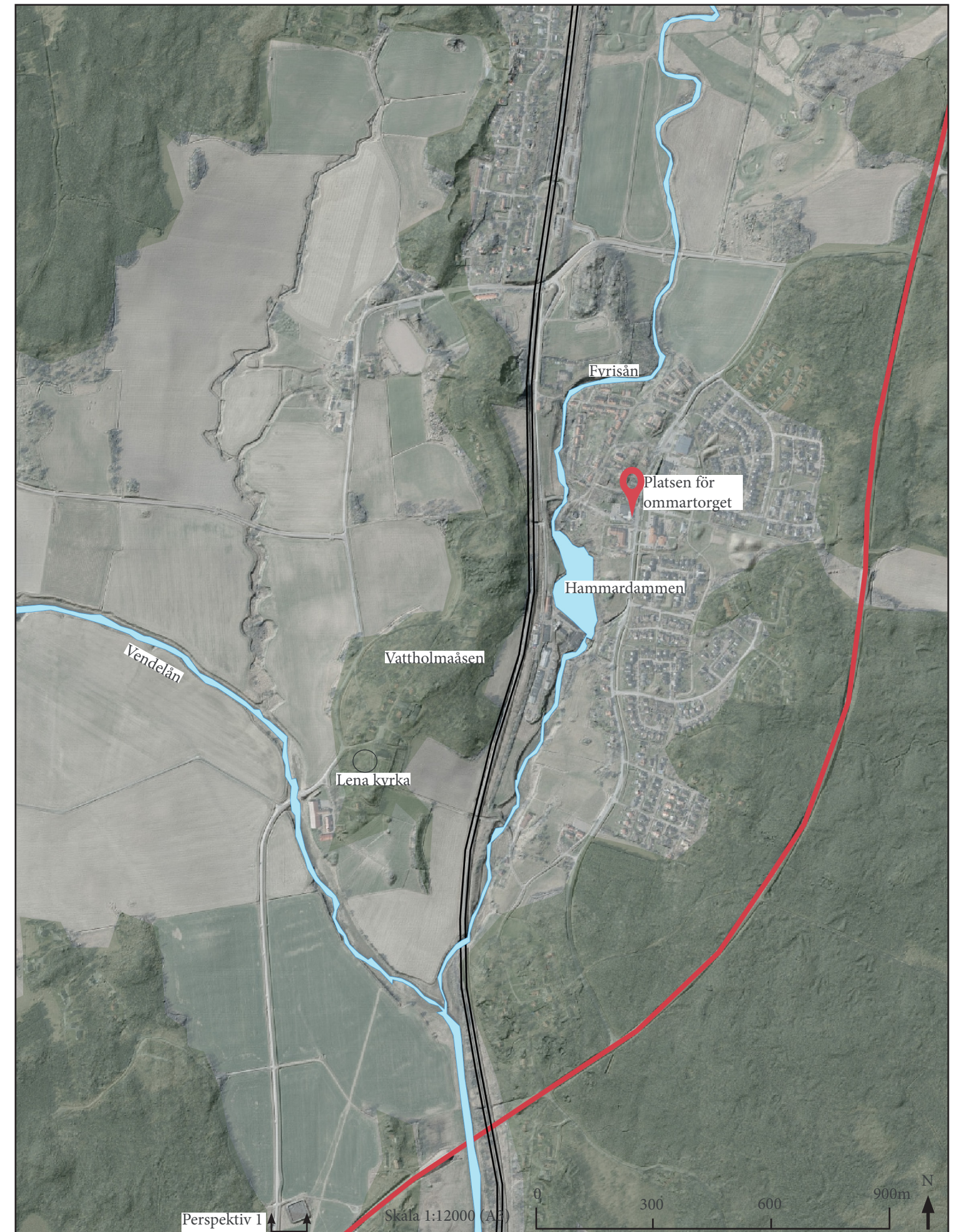
Topografi och markanvändning

Området kring Vattholma domineras av flack jordbruksmark vilken även största delen av orten är byggd på. Markanvändningen är stark styrd av topografin och de båda har format den utpräglade landskapsbilden. Centralt i Vattholma finns en uppdämning av Fyrisån, kallad hammardammen (se fig.18 och 25), som använts i olika historiska bruk och industrier. Väster om dammen och järnvägen reser sig Vattholmaåsen vars omgivning inte är aktuellt för centrumutveckling då stora delar är vattenskyddsområde och en stor dricksvattenförsörjare (Uppsala kommun 2016a). Vattholmaåsens resning, till 45 meter över havet, markant i förhållande till de flacka omgivningarna på ca 25 meters höjd över havet. Där skogarna tar vid blir terrängen kuperad. Naturen och jordbruksnäringen ger en stark prägel, vilket är typiskt för identiteten av den mindre orten (se Jordbruksverket och Björling sid. 10).

Rekreation i grönområden

Närliggande grönområden ses av många boende som ortens främsta kvalitet och kopplingen till dem är därför viktig att bejaka i ortens utveckling. Åsen lyfts fram som vacker och önskemål om tillgänglighet kring ån, utökade vandringsleder och motions-spår i skogarna, konstgräsplan på IP samt badplats, kanotcenter och fågeltorn vid dammen uttrycks av invånarna (Uppsala kommun 2024c).

Enligt Uppsala Kommuns översiktsplan är åsen, ån och skogsområdet öster om väg 290 de viktigaste resurserna i Vattholmas närmiljö och rekreativa värden kring ån och åsen har enligt samma dokument potential att utvecklas (Uppsala kommun 2016a). Det eftersträvas även att utöka tillgängligheten till vattnet med nya vistelsezoner och rörelsestråk (ibid.). Gällande naturmiljöerna och dammens betydelse och potential finns alltså stor samsyn mellan Vattholma borna och Uppsala kommun.

Figur 25. Kartöverlägg visar markanvändningen och topografins samspel med landskapsbilden. De öppna runtom och i centrala Vattholmas ådal omges av kuperad skog Källa © Lantmäteriet

Historia

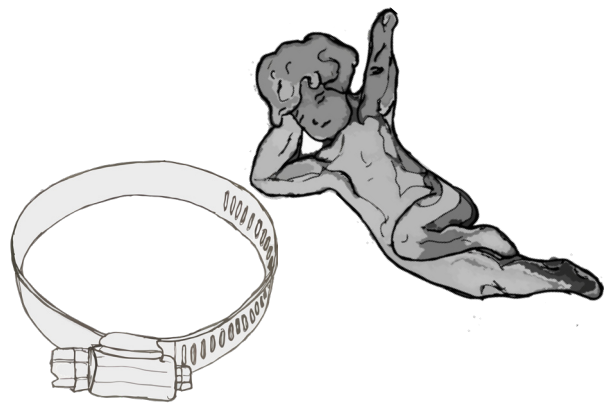
Markanvändningen och naturresurser har format Vattholmas historia och den kulturhistoriska miljön är både karaktärsgivande för landskapet och identitetsgivande för orten. Främst är bruksmiljön kring dammen och bruksgårdarna karaktäristiska för Vattholma som ort och för dess invånare. Att bevara den historiska miljön och tydliggöra dess centrala roll är en stor möjlighet för att lyfta Vattholmas särprägel.

Bruksort med gamla anor

Vattholma ligger i ett gammalt kulturlandskap som är rikt på fornlämningar. Här finns hällristningar och gravhögar, lämningar från gårdar och industrier, en medeltida kyrkomiljö, järnbruksmiljö med anor från 1500-talet samt starka kopplingar till Salsta slottsmiljö (Uppsala kommun 2016a; Riksantikvarieämbetet u.å.)

Gustav Vasa startade i Vattholma ett av Sveriges äldsta malmbruk, Vattholma Bruk, år 1545. Johan III startade även landets första mässingsbruk här. Till sammans med verksamheter från familjer som ägt Salsta slott har dessa bruk format och drivit både orten Vattholma och en tidig industrialisering i Sverige (Vattholma Hembygdsförening u.å.a). Orten växte fram då bruken byggdes upp som självförsörjande samhällen med många hantverkare, torpare, körkarlar, bönder med flera (ibid.).

Sedan 1500-talet har många industrier pågått i Vattholma, däribland gruvdrift, järnbruk, marmorbrytning, kalkbrytning, kvarnverksamhet, tegelframställning, såg och snickeriverksamheter, sanatorium, storskalig skogs- och jordbruksverksamhet med mera (ibid.).

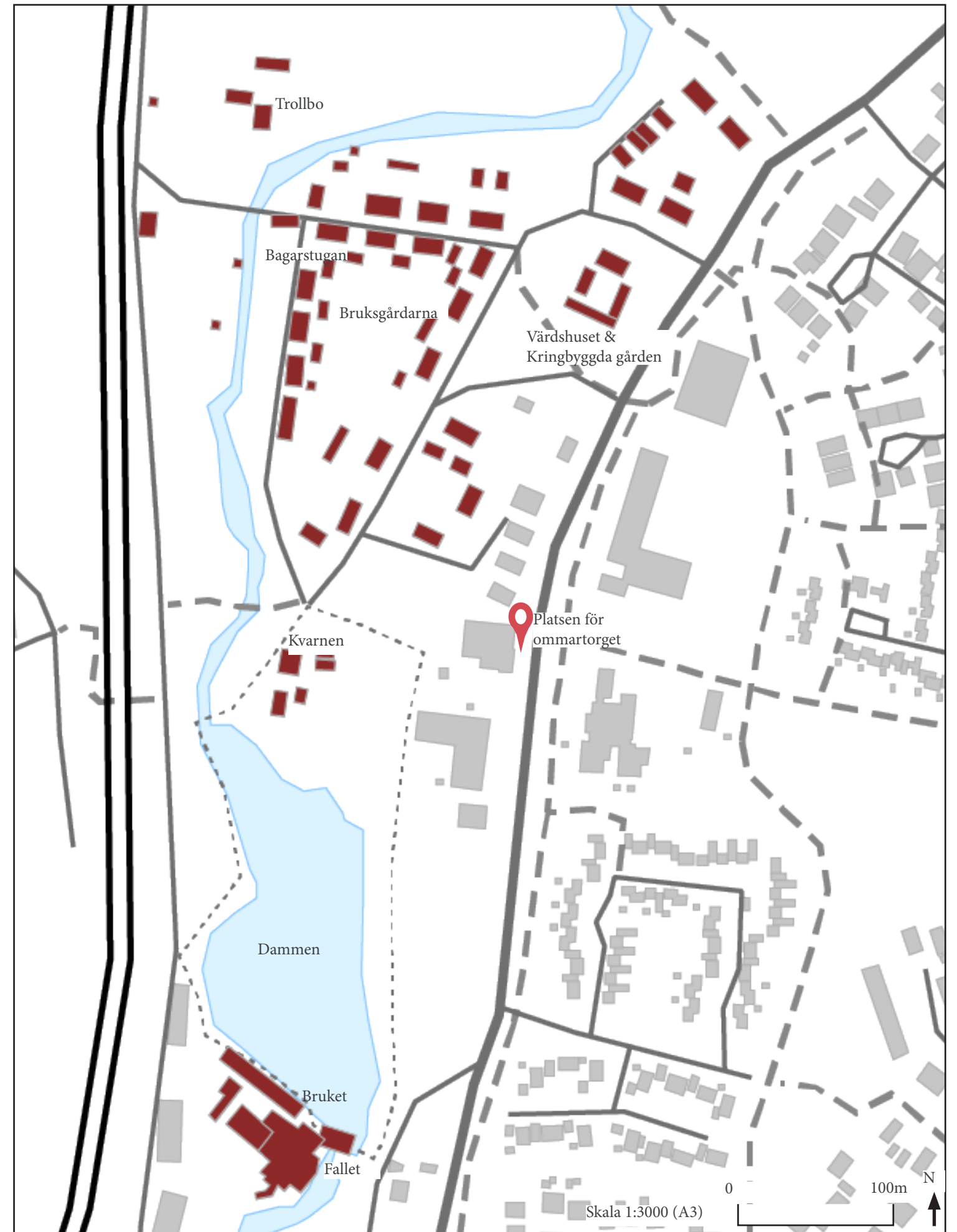
Figur 26 och 27. Vattholmaängeln och slangklämman är båda starka symboler för Vattholma som relaterar till brukshistorian. Änglarna ett dekorativt beslag från järnbrukets sista tid och slangklämman från ABAs tid

Modern historia och utveckling

Sena 1800-talets och hela 1900 talet historia präglas av samhällsbyggande med föreningsliv, idrottsverksamhet, affärer, folkskola och jordbruksproduktion parallellt med industriverksamheter. (Vattholma Hembygdsförening u.å.b). 1939 såldes Vattholma bruk till allmänna brandredskapsaffären (ABA), vilka givit ett stort avtryck på Vattholmas moderna historia med tillverkning av slangklämmor och selsättning av ca 200 personer fram till 1990-tal då verksamheten flyttades (ibid.). Mot slutet av 1900-talet expanderar privatbostäderna och jordbruk och industri läggs ned samtidigt som relationen med omgivande orter blir mer vardaglig. Befolkningsmängden hade sin topp, tack vara bostadsbyggandet och ABA:s verksamhet, 1990 med 1607 invånare (SCB u.å.b). 1950–1970, innan tillväxtperioden, låg invånarantalet på knappa 500. Sedan 1990-talets topp har befolkningmängden varit stabil med en liten men stadig minskning till 1058 invånare 2023 (ibid.). Vattholma har utvecklats från de historiskt självständiga brukssamhällena till att idag mer vara en förort till Uppsala där många invånare är beroende av den större staden för sin försörjning (Vattholma Hembygdsförening u.å.a)

Synlig brukshistoria

Intill hamnardammen finns industribyggnader, så som smedjor, kvar från Vattholma bruk (se fig. 7,8 och 18). Dessa är idag verksamhetslokaler. Norr om dammen finns gamla kvarnbyggnaden, bagarstuga och en hel miljö av bostadshus som speglar det gamla brukssamhället med olika funktioner och varierande social status (se figur 28, 16 och 9-11) (Uppsala kommun 2016b). Den faluröda bebyggelsen innefattar bland annat gamla smedbostäder, vårdshus med kringbyggd gård, magasin, skolhus och en bruksherrgård. Bruksherrgårdens, Trollbos, huvudbyggnad är från 1812 och flygeln från 1700-tal (ibid.). De flesta övriga hus i bruksgårdarna är under 1970-talet nybyggda för att exteriört efterlikna de gamla byggnaderna som var i mycket dåligt skick och med låg sanitär standard (Vattholma hembygdsförening u.å.a). Kulturbyggnaderna är idag nästan uteslutande privatbostäder.

Figur 28. Upprustade och återskapade byggnader från Vattholmas brukshistoria, markerade med rött, är starkt identitetsgivande både för ortens visuella karaktär och för invånarnas bild av, och relation till, orten.

Service och kultur

Centralt i östra Vattholma, utmed malmvågsvägen hittar vi den mesta av ortens service och verksamheter. Här finns grundskola upp till årskurs 5, idrotts-hall, fyra förskolor, fritidsgård, vårdhem, bibliotek samt affären Tempo, framför vilken sommartorget föreslås (se figur 30). Tempobutiken är välsorterad med fullskaligt sortiment tillhandahåller utöver dagligvaruhandel postutlämning samt är ombud för Systembolaget (Vattholmabygden u.å.). Affären är en viktig servicepunkt där boende nämner utveckling av ytterligare service och mötesplatser som en potential (Uppsala kommun 2024).

I gamla bruket ligger Vattholma företagsby med verksamhetslokaler som huserar smide och mekanik, bilverkstad, gym, restaurang, loppmarknad och föreningslokal. I västra Vattholma finns idrottsplats, ytterligare vårdhem och kyrka. Vårdcentral och tandläkare finns närmast i Storvreta (Vattholmabygden u.å.). Norr om Stationen ligger golfbana med tillhörande klubbhus och servering.

Kommunens servicepunkt

I kollektivtrafiknätet strategiskt lokaliserade tätorter på landsbygden har Uppsala kommun utsett platser som ska fungera som stödjepunkter för basservice och information för omkringliggande landsbygd och orter (Uppsala kommun 2016a). Tempo i Vattholma är en sådan servicepunkt. Uppsala kommun (2024b) uttrycker att dessa servicepunkter utgör centrala mötesplatser och utveckling av torg eller liknande samlingspunkter borde därmed vara prioriterat på dessa platser. För driften av servicepunkt Vattholma finns ett trepartsavtal mellan Tempobutiken, kommunen och VIS där VIS ansvarar för informationen, samverkan och kontakten med kommunen.

Inställning och attityd

Vattholma uttrycks vara en aktiv och levande byggd med ”vi-känsla” där småskalighet, egen karaktär, lugn, familjär trygghet och bykänslan anses viktig för identiteten (Uppsala kommun 2024c; Uppsala kommun 2025).

Det jag framför allt slås av är den stora positiviteten och samsynen i Vattholma. Stämningen är otroligt framåtriktad, idéer mottages gladeligen och genererar genast ytterligare idéer och diskussion. Detta både i projektmöten och vid intervjutillfällen. Viljan att driva frågor framåt och hjälpa till med praktiskt verkställande är stark. Jag upplever en otrolig sammanhållning och stor samsyn kring hur man ser på orten, dess styrkor, svagheter och platsers potential. Intervjusvaren från 2025 är också samstämda och korrelerar med resultatet av workshopen från föregående år.

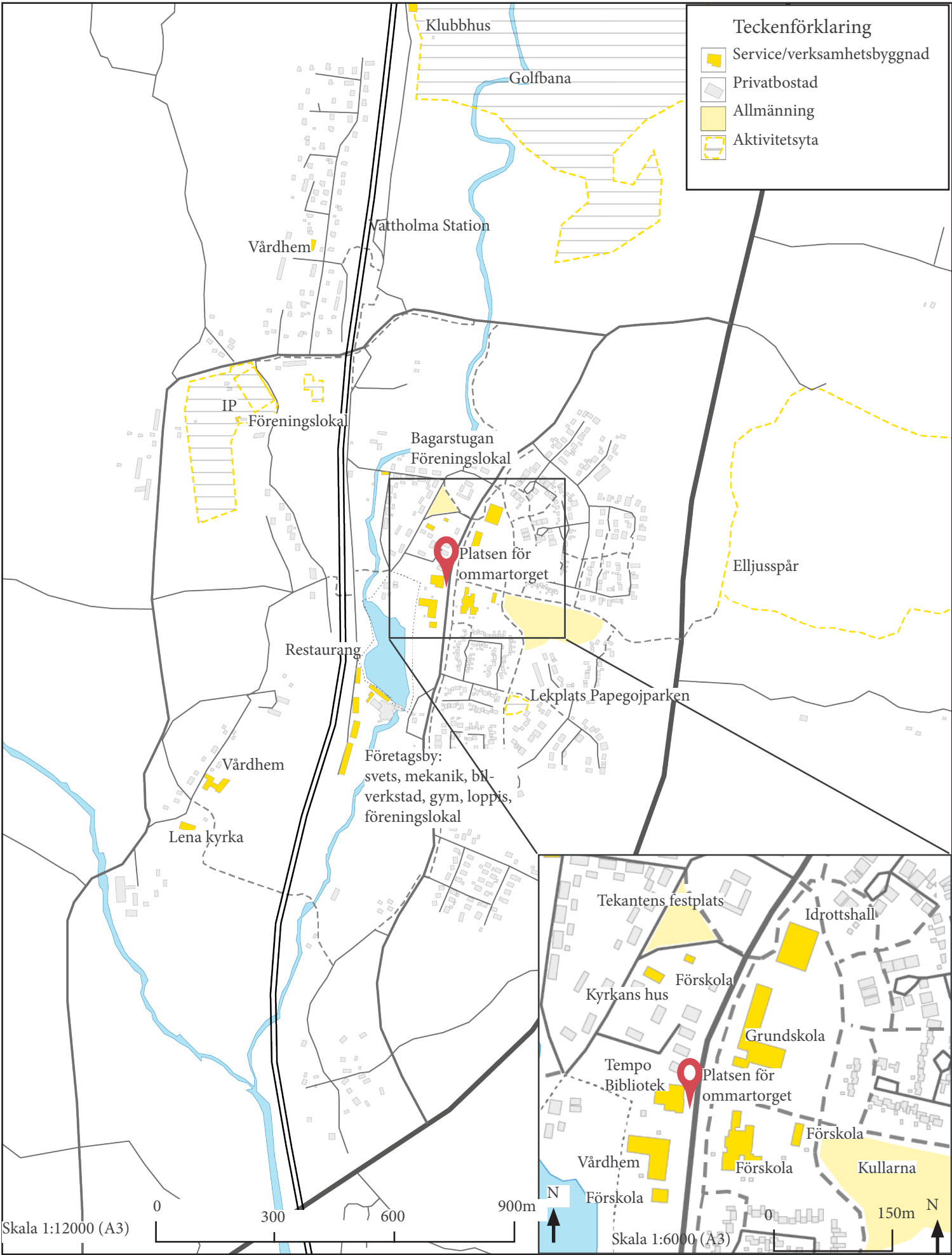

Figur 29. Mentimeter baserad på intervjufrågan ”Vad är karaktäristiskt och identitetsskapande för Vattholma?” i den uppsökande intervjun 2025

Bygdetraditioner

Varje år arrangerar kultur- och hembygdsföreningen i Vattholma midsommarfirande på allmänningen trekantens festplats. Firandet är stort, med tusentals besökare varje år. Det är klassisk stångresning, dans, artister, lekar och tävlingar mellan omgivande bygder som ställer upp med utklädda lag. Festen är uppseendeväckande och ger stark identitet till Vattholma både inom bygden och utanför.

Fler traditioner och årstidsevenemang som de boende nämner hålls i orten är vårmärknad utanför tempo, bilbingo på IP och julgransförsäljning på Tempo-parkeringen. VIS har även senaste året satt upp en offentlig julgran och ska i år arrangera påskträd vid vilka båda installationer skol- och förskolebarn hjälper till med dekorationerna.

Figur 30. Analyskarta markerad med verksamhets- och föreningslokaler samt aktivitetssytor och allmänningar. Ortens Service är spridd men med ett tydligt kluster, vilket syns på inzoomning till höger, centralt längs Malmvågsvägen.

Invånarnas rörelse och målpunkter

Stor samsyn framkommer i intervjuerna gällande besöksfrekvens, användande och potential för olika målpunkter i orten. Tempo nämns av samtliga intervjuade som den centrala punkten och den plats man oftast ska till eller rör sig runt när man vistas i den offentliga miljön (Uppsala kommun 2025). Tillsammans med att promenera runt dammen, utföra aktiviteter i idrottshallen samt ta sig till och från skolor och förskolor bildar besöken på Tempo ett kluster av målpunkter och en central kärna i Vattholmabornas vardag. Välanvända stråk och vägar till de mer perifera målpunkterna kopplar samman med de centrala platserna (se figur 33).

Intressen och mötesplatser

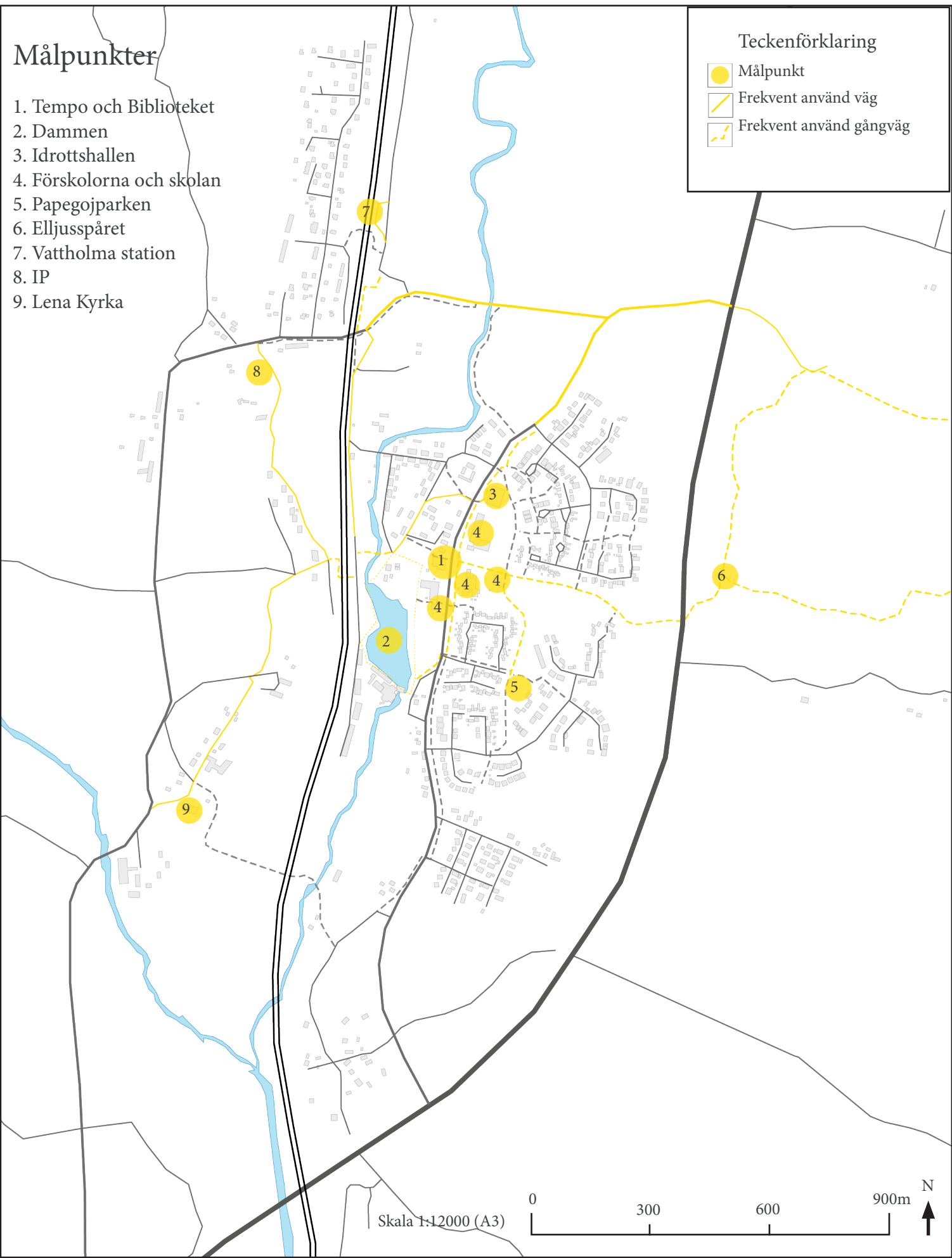
Närheten till natur är inte bara karaktäristiskt för landskapet utan genererar även ett starkt idrotts- och friluftsintrasse där såväl föreningar, anläggningar och närnaturen spelar en viktig roll för invånarna. Personliga möten, vistelse och gemenskap genereras för Vattholmaborna i denna semioffentliga miljö knutet till specifika intressen. Utanför platser knutna till idrott och föreningar lyfts lekplatsen Papegojparken och biblioteket som viktiga mötesplatser (Uppsala kommun 2024c: Uppsala kommun 2025). En uppmärksammasad mötesplats i offentlig utomhusmiljö finns alltså enbart i lekplatsen.

Figur 31. Mentimeter baserat svaren av intervjufrågan ”Vad brukar du göra/besöka i Vattholmas offentliga miljö?”

Figur 32. Fotografi över byggnaden med Biblioteket och Tempo som ses som ortens främst målpunkt.

Figur 33. De mest använda stråken och målpunkterna enligt intervjuade lokalbor. Nummerade efter mest frekvent nämnda. Samtliga respondanter anger Tempo och Biblioteket (1) som den främsta målpunkten.

Slutsatser

Vattholma har utvecklats från en lång historia som självförsörjande agrart brukssamhälle till att vara mer beroende och sammankopplat med omkringliggande orter och Uppsala. Det egna serviceutbudet är delvis begränsat men kommunikationerna med tåg, bil och buss är goda. Många likheter med de generella småortsdrag som identifierat i teorin finns i ortens struktur, uppbyggnad och karaktär.

Identitet

Ortsidentiteten är starkt kopplad till naturen samt det kulturhistoriska arvet med bruket, dammen och bruksgårdarna som säregna inslag. Naturmiljöerna samspelar både med den regionala landskapsbilden samt ortens historia och identitet. Den lokala samsynen är stark och orten upplevs som aktiv med ett stort och positivt engagemang.

Mötesplatser

Mötesplatser och aktiviteter finns det gott om i semioffentlig miljö knutet till särskilda intressen inom idrott och föreningsliv. Möteslokaler, biblioteket, restaurang, gym och verksamheter erbjuder också sociala arenor. I den offentliga utomhusmiljön är lekplatsen Papegojparken den enda mötesplatsen.

Lokalisering av centralpunkten

Det finns en mindre konflikt gällande den upplevda centralpunkten då Vattholma upplevs ha två noder (se Björlings resonemang sid 10). Men då invånarnas rörelse sammanfaller med serviceklustret blir centralpunkten kring Tempo ändå tydligt dominant. Platsen ligger i brytpunkten där den byggda miljön och vardagslivet sammanfaller med natur- och kulturkvaliteterna vid dammen, ån och bruksgårdarna. Etableringen av ett torg är fungerande här då plasen är tillgänglig, väl synlig, central samt har en naturlig genomströmning av vardaglig vistelse (se Memluk och Gaia arkitektur sid. 11). I dagsläget gör den uniforma strukturen och avsaknaden av gestaltaldelement att centralpunkten och andra viktiga platser är visuellt otydliga.

Samsyn mellan Vattholmabor och Uppsala Kommun

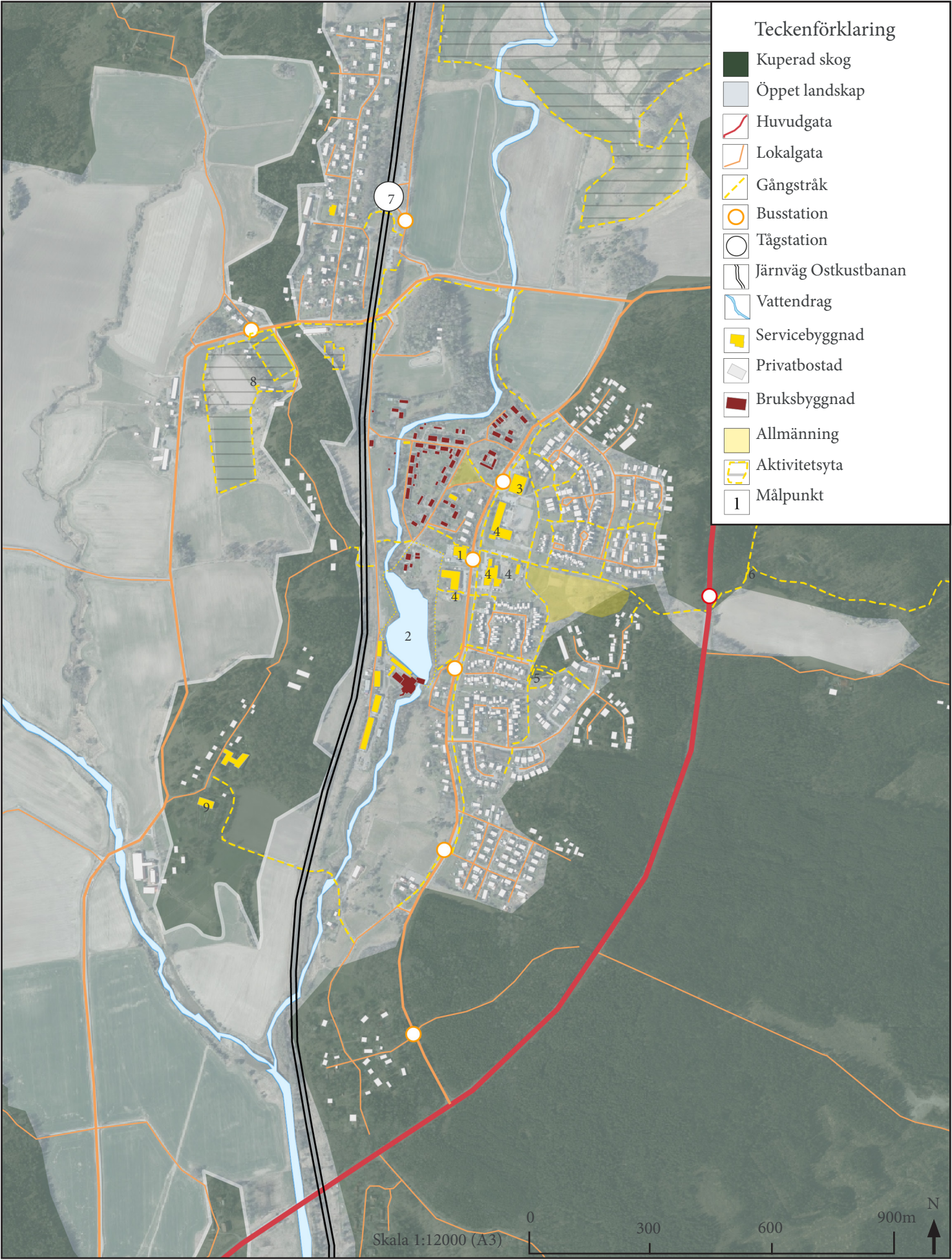
Samsyn och gemensamma mål är viktigt för att kunna förverkliga förändringar på mindre orter (se Björling och Gaia arkitektur sid 10). Mellan Uppsala kommun och Vattholmaborna verkar en generell samsyn finnas kring bilden av orten. Landskapet betyder mycket för de boendes identitet och ska enligt kommunen bevaras. Naturen ses som en viktig rekreativ resurs där ån och dammen är den gemensamma nämnaren som båda uttrycker vilja att förbättra tillgänglighet och vistelse kring.

Samsyn kring Tempos starka betydelse finns också. Kommunen ser servicepunkterna som viktiga mötesplatser och de boende ser Tempo som sin främsta målpunkt.

Betydelse för Sommatorget och centrumutvecklingen

Planområdet för Vattholma sommartorg är väl valt vid ortens centralpunkt, som har goda förutsättningar att bli den offentliga mötesplats som efterfrågas i projektbakgrunden och saknas enligt analysen. Dess förutsättningar som torg utreder nästa analysdel. Utifrån slutsatserna i denna del kan konstateras att nästa del måste undersöka hur planområdet påverkas av det centrala och upplevt tråkiga gaturummet samt att programmeringen behöver göra centralpunkten tydlig och synlig.

Det har även konstaterats att det finns flera starka identitetsbärare i natur- och kulturmiljöerna som skapar Vatthomas särskilda karaktär och bör lyftas i de offentliga miljöerna (Boverket 2006; Memluk 2012; Gaia arkitektur 2023a). Nästa analysdel kommer se till hur platsen för Sommatorget relaterar till dessa identitetsbärare samt hur den temporära arkitekturen kan bidra till att synliggöra och stärka dessa.

Figur 34. Analysernas viktigaste delar sammansatta visar närnaturen och landskapsbilden och med dem dammens centrala roll. De centrala vägarna, kommunikationerna och stråken korrelerar med service och målpunkter. Kring centralpunkten (1) möts de kulturhistoriska kvarteren, naturen, service, de främsta målpunkterna, bostäder och gaturummet. Källa © Lantmäteriet

Ortsanalys, Del 2

Vattholma Sommartorg och centrumområde

Analysdel två tittar närmre på de centrala miljöer som upplevs offentliga och relaterar till centralpunkten och planområdet för Vattholma sommartorg. Kapitlet kompletterar första analysdelen och fokuserar på att svara på den andra frågeställningen om Vattholmas behov för att utveckla möten och vistelse i det centrala offentliga rummen. Därtill uppmärksammas de potentialer som kan möta projektbakgrundens beskrivna, samt enligt analysen upptäckta, problem och önskemål. Kapitlet analyserar även aspekter att ta fasta på för Sommartorgetts programmeringsförslag.

Figur 35. Trekantens festplats med kringgående alléer

Figur 36. Kvarnbacken med dammen och gamla badplatsen i bakgrunden

Figur 37. I förgrunden kvarnbaken och Granbommens vårdboende. Träden i bakgrunden står på Gravkullen.

Figur 38. Den upptrampade stigen på dammens östra sida. Till vänster syns del av vallåkern

Figur 39. Allmänningen kullarna med spår av pulkaåkning i backen. Ett ensamt fotbollsmål är den enda möbleringen

Figur 40. Del av stigen runt dammen. Här mellan nedanför kvarnen mot gamla badplatsen och kvarnbacken

Figur 41. Gravkullen precis bakom tempobyggnaden där gräset delvis är klippt

Figur 42. Kvällstid blänker vattenspegeln i dammen i de siktlinjer som finns öppna från kvarnbacken

Figur 43. En blomsterurna framför bibliotekstrappan på parkering där Sommartorget planeras

Figur 44. Generösa ytor i Malmvågsvägens gaturum mellan förskolan, skolan och den tilltänkta torgytan

Figur 45. Parkeringen framför Tempo och biblioteket sitter sömlöst ihop med körbanan

Figur 46. Torgytan sedd från Tempos entré

Viktiga omgivningar

Den centrala offentliga miljön i Vattholma saknar i dag en tydlig samlande mötesplats – en plats för vardaglig vistelse som inte är knuten till specifika intressen. Detta är ett grundproblem i utgångsläget för sommartorgets placering, och gör det avgörande att förstå hur omgivande ytor kan samverka med det planerade torget. I och med att Vattholma Sommartorg planeras i ett centralt gaturum (se figur 48) blir det särskilt viktigt att även beakta omgivande ytor eftersom bildominerade gaturum har begränsade vistelsemöjligheter (se Björling sid. 10) Omgivande platser kan stödja och komplettera torget med ytterligare vistelsevärden och potential till mötesplatser vilket i helhet kan bidra till en positiv skalresonans och ett mångfacetterat centrumområde kring Vattholmas torg (se Kärrholm, Cutini och Meluk sid 11).

De centrala, offentliga miljöerna

Kring centralpunkten och platsen för det tilltänkta torget finns flera sammanhängande ytor som upplevs offentliga (se figur 47). Ytorna består av flertalet tomter där ägoförhållanden och skötselansvar finns hos såväl privatpersoner som vägförening, olika kommunala enheter, verksamhetsägare och Trafikverket/Transportstyrelsen.

Ytorna är generösa, ofta öppna till karaktären och utgörs till största delen av gräsytor, klippta eller oslagna och uppfattas i stor mån som underutnyttjade. Detta mönster, med låg investeringsnivå och otydligt ansvar, återkommer i den teoretiska bakgrunden som ett hinder för utveckling av vardagliga offentliga miljöer i småorter (se sid. 10). Vattholmas situation bekräftar denna problematik.

De platser som nämns av invånare som särskilt omtyckta och angelägna att vidareutveckla är Kvarnbacken, vallåkern, dammen och Kullarna (Uppsala kommun 2025). Dessa ligger alla nära centralpunkten, vilket ger dem möjlighet att bidra till helhetsupplevelsen av Vattholma centrum – särskilt om torgets funktion samspelar med dem.

Centralt återfinns även gaturummet och gångstråket längs Malmvågsvägen. I norr ligger Trekantens festplats, medan öster om vägen finns Papegojparken. Samtliga platser presenteras mer ingående på nästföljande sida.

Figur 47. Ortofoto över centrala Vattholma med upplevt offentliga ytor förstärkta. Ytorna hänger väl samman med varandra och centralpunkten utgör en mittpunkt. De olika platsernas upplevda gränser är markerade med röda skiljelinjer. Källa © Lantmäteriet

Figur 48. Inzoomning på del av Malmvågsvägens gaturum och centralpunkten med det föreslagna planområdet för sommartorget markerat på Tempo och Bibliotekets parkering. Källa © Lantmäteriet

Centralpunkten som nav

Vattholmas centralpunkt har potential att fungera som ett samlande nav – en utgångspunkt för rörelse, möten och orientering i centrumområdet. Torgets placering mitt bland flera uppskattade offentliga platser gör det strategiskt väl lämpat för att skapa kopplingar mellan dessa och därmed stärka helhetsupplevelsen av ortens centrum.

Om platsen utvecklas med rätt funktioner och tydlighet kan den fungera som entré till omkringliggande ytor som Kvarnbacken, dammen och Kullarna – och därigenom skapa positiva effekter genom rumslig och social sammanlänkning (se Cutini, Kärrholm och Memluk, sid. 11).

Ytan i sig är förhållandevis liten i relation till de omkringliggande platserna, men just därför ställs höga krav på att torgets gestaltning tydliggör dess centrala roll och möjliggör samspel.

Dammen

Dammen konstaterades i föregående analysdel vara en stor målpunkt och stark identitetsbärare i Vattholma. Runt dammen går en upptrampad stig, otillgänglig för rörelsehindrade, barnvagnar och rulatorer, men välanvänd av de som kan ta sig fram obehindrat och klarar hela sträckan utan vila (se figur 33 med invånarnas välanvända stråk samt fig 38 & 40). I söder forsar vattnet i fallet nedan uppdämningen och här ligger brukets byggnader och företagsbyn. Ett fåtal kajaker finns att hyra och restaurangen, Vattholma kök, bygger uteservering intill vattnet. Den östra sidan av dammen har en högre bank som sluttar brant ner i vattnet medan den västra är flack. Fiske förekommer i dammen och fågellivet är rikt med flera arter häckande på den lilla ön i mitten. Dammen och årummet spelar utöver speglingen av landskapet och ortens historia en viktigt rekreativ roll.

Sammanfattningsvis finns alltså redan flera funktioner, stora kvaliteter och identitetsbärare som är centrala för Vattholma kring dammen. Men! Dessa är inte fullt tillgängliga för alla medborgare på grund av stigens otillgängliga utformning samt avsaknaden av sittmöbler.

Gravkullen och kvarnbacken

Väster om Tempo, biblioteket och Granbommens vårdboende finns två sammanhängande ytor med stor potential att lyfta naturen och årummet, skapa en intimare men offentlig miljö och binda samman flera centrala platser.

Gravkullen är en glest trädbevuxen fornlämningshög. I norr går en gångväg som kopplar samman bruksgårdarna och Tempo. I kullens södra sluttning är gräset kortklippt och yngre glest stående träd inger parkkaraktär, se figur 41.

En gångväg från tempos logistikyta ner mot Fyrisån går mellan gravkullen och kvarnbacken. Kvarnbacken är en oslagen gräsyta med enstaka buskar och träd som inger ett oskött och stökigt intryck men på en yta med möjlighet till stora parkkvaliteter. Tomten var tidigare brukad till odling och har kontakt med dammen vid en före detta badplats. Badplatsen ligger kvar i folkminnet med kan ej återupprättas pga. vattenstatusen. Gemensamhetsodling är ett önskemål bland medborgarinitiativen och kanske skulle denna plats kunna återfå den funktionen. Gestaltad växtlighet, god skötsel och möbler eller utrustning som bjuder in till vistelse saknas på båda dessa platser som fyller en stor funktion som centrumnära naturrum.

Vallåkern

Söder om Kvarnbacken, mellan dammen och malmvågsvägen, ligger en relativt stor obrukad vallåker med en liten kulle på. På kullen växer en solitär tall och i åkerns södra ände finns rikligt med aspuppslag.

Vallåkern förstärker såväl landskapsbilden som den agrara karaktären i ortens kärna. Ytan bör behållas öppen, slås, hävdas som äng, eller betas för att stärka landskapsbilden. Glimtar och siktlinjer kan öppnas upp mot dammen för att ytterligare stärka landskapsbilden och visa även ådalen och åsens resning på andra sidan. Detta skulle även öppna sikten och anknytningen till bruket samt höja upplevelsevärdet med mer vattenkontakt på platsen.

Uppsala kommuns enhet för offentlig konst ser stor potential i platsen för placering av konst, förutsatt att dammstråket tillgängliggörs. Även lekmiljö kring den solitära tallen har nämnts.

Kullarna

Allmänningen öster om förskolorna kallas kullarna. Den består av flera öppna, klippta gräsytor och några gräsbevuxna massahögar (se fig. 39). Genom och runt platsen går gångstråk mellan bostadsområden, till centralpunkten, skolorna och det välanvända elljusspåret. Ytan är stor och oprogrammerad samt möblerad med ett fotbollsmål. Kullarna används som pulkabacke och spontan lekmiljö, många hundägare och motionärer passerar. Den stora oprogrammerade allmänningen är värdefull att bevara för spontan aktivitet men har även potential att utvecklas med förhöjda parkkvaliteter, inbjudande element som sittmöbler och lekmiljöer för äldre barn för att komplettera Papegojparkens utrustning. Bänkar, bord, grillplats, belysning och ytterligare fotbollsmål är lokala önskemål för kullarna (Uppsala Kommun 2025).

Trekantens festplats

Trekantens festplats, som presenterats i föregående analysdel, ligger mitt i bruksgårdarna och kan tack vare miljön spegla ortens historiska identitet väl. Allmänningen består av en öppen, klippt gräsyta kantad med äldre träd (se fig. 35). Årets höjdpunkt, och Vattholmas kanske mest uppseendeväckande och identitetsgivande event, midsommarfirandet, har sin kärna på festplatsen. Traditionen och bevarandet av platsen blir viktig för ortens karaktär och identitet.

Papegojparken

Lekplatsen Papegojparken är den offentliga plats som är tydligt gestaltad samt erbjuder programmerad aktivitet och sittmöjligheter. Detta förklarar varför platsen är den enda offentliga utomhusmiljö som benämns och uppfattas som en mötesplats av invånarna. Papegojparken nämns som en plats där föräldrar till lekande barn möter och pratar med folk man annars kanske inte träffat och tack vare sittmöblerna uppger även ungdomar att de använder platsen (Uppsala kommun 2025).

Malmvågsvägens gaturum

Malmvågsvägens gaturum är det mest centrala offentliga rummet i Vattholma och den yta som måste användas för att ta sig till och från många platser. Rummet är främst programmerat som bilväg och vistelse samt upplevelsevärden är näst intill obefintliga. Breda diken och ytor med klippt gräs skiljer körbanan från den långsgående gångbanan och bidrar till upplevelsen av ett öppet och stort gaturum. Gatubelysningen är hög och riktad mot körbanan. Gatuträd finns det inga som relaterar direkt till gaturummet. Enstaka träd från bostadstomter och vid idrottshallens entré upplevs ingå i gaturummet. Frånvaron av gestaltad vegetation, sittplatser och belysning anpassat efter cyklister och gående gör att platsen känns oprioriterad för dessa och attraktionen att vistas längs det homogena stråket minskar (se figur 49). Analysen på denna skala ger förklaringar till, och belyser problemen kring uppfattningen av rummet som annymt och tråkigt.

Figur 49. Fotografi av Malmvågsvägens gaturum i skymning. Gångstråket faller i mörker när belysningsarmaturen är hög och rikas mot parkeringar och körbana. I Bakgrunden skymtas enstaka träd som i viss mån upplevs ingå i det annars kala gaturummet.

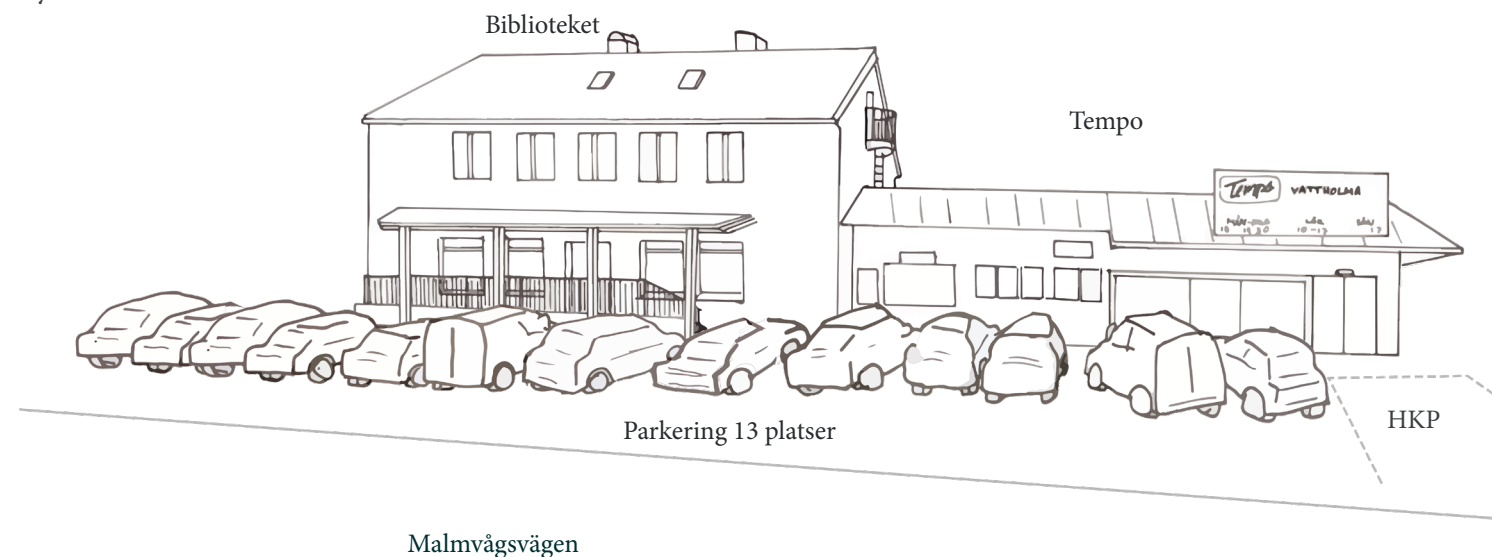
Platsen för Vattholma Sommartorg

Funktion

Planområdet för torget fungerar idag som parkering för affären Tempo och biblioteket. Den asfalterade ytan har 12-13 parkeringsplatser, inklusive en tillgänglighetsanpassad, samt cykelställ, anslagstavla, kundvagnar, postlåda och säsongsvis blomstervagnar intill butiksentrén. Den låga förändringstakten i Vattholmas byggda miljö syns även här. Den nuvarande Tempo-byggnaden uppfördes 1975, medan bibliotekets byggnad härstammar från 1930 då den rymde butiken (Vattholma hembygdsförening u.å.b). Detta historiska skikt kan bidra till en känsla av kontinuitet men också innebära invanda föreställningar om platsens funktion, vilket kan försvåra förändring.

I planområdets direkta närhet finns busshållplats i vardera färdriktningen, södergående utan tydligt anvisad plats för väntande passagerare eller buss att stanna på. Söder om biblioteket ligger en privat trädgårdsyta, medan andra omgivande funktioner inkluderar gångväg, förskola och grundskola öster om Malmvågsvägen. Väster om butiken finns en logistikzon, förråd och en återvinningsstation (under avveckling). I norr ansluter privatbostäder, och i söder vårdboendet Granbommen. Flera alternativa parkeringsytor finns i närområdet: väster om Tempo, vid Granbommen, utanför förskolan och söder om skolan.

Sammantaget utgör platsen en vardaglig nod i ortens centrum – starkt kopplad till rörelse, logistik och service, men med svag identitet som uppehålls- eller mötesplats. Det är i detta sammanhang torgets nya roll måste utvecklas.

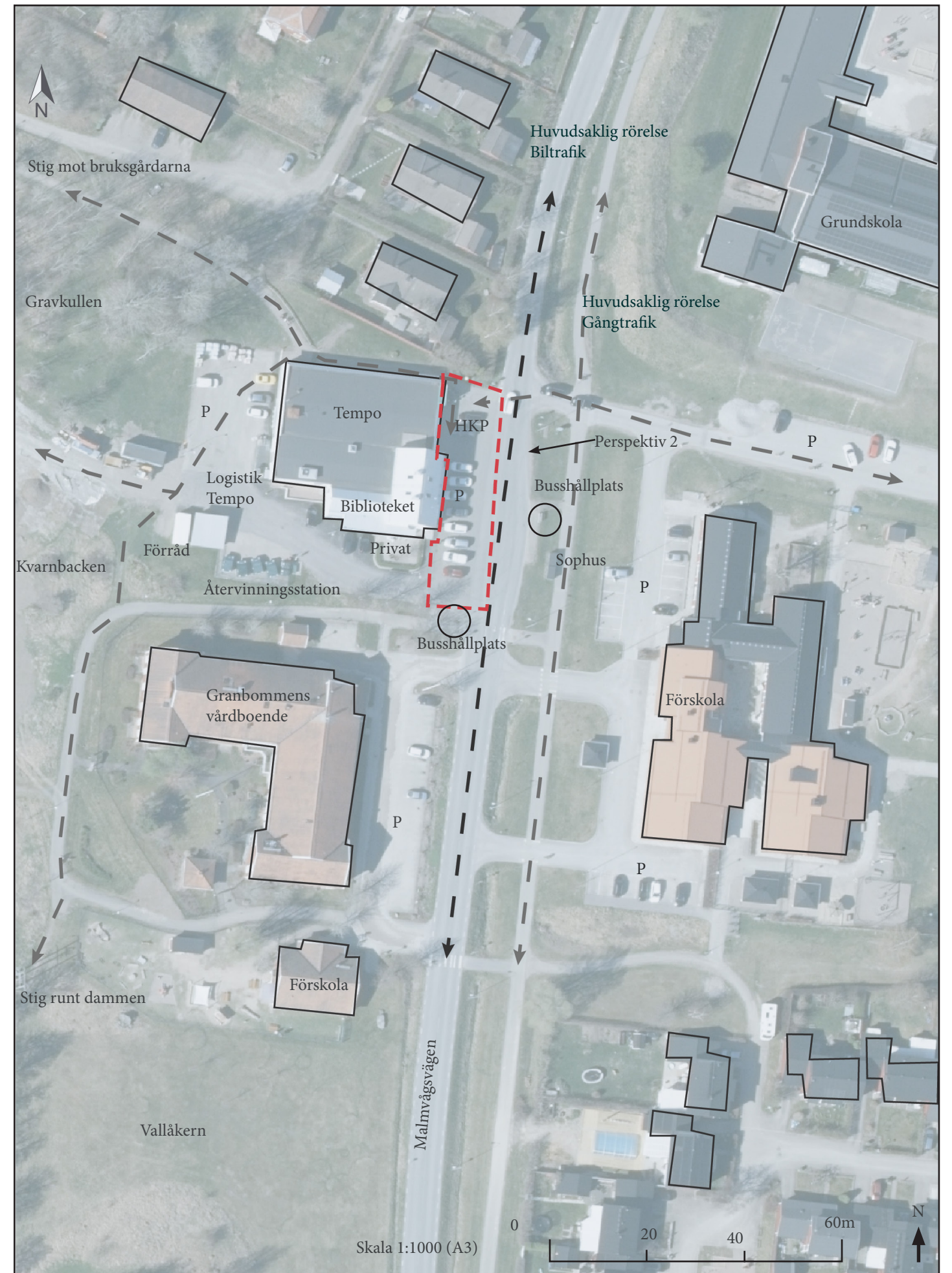

Figur 50. Perspektiv 2 visar planområdet framför biblioteket och Tempo med nuvarande funktion som parkeringsplats.

Rörelse

Trafikflödet på platsen är varierat men relativt stort och platsen är viktig för ortsbornas vardagslogistik. Området är både genomfartsled och tillfart till butik och skolor. Trots hastighetsbegränsningen på 30km/h upplevs Malmvågsvägen som en tydlig huvudled. Gångstråket längs med Malmvågsvägen är också vältrafikerat runt centralpunkten och många gående rör sig även på den östliga gångvägen mot Kullarna, bostadsområdet och elljusspåret. Viss rörelse sker även på stigen precis norr om Tempo samt bakom Granbommen.

Rörelseflödet varierar tydligt över tid, med ett markant eftermiddagstopp när barn hämtas, ärenden uträttas och människor rör sig mellan hem, butik och fritidsaktiviteter. Under andra tider på dygnet sjunker aktiviteten på platsen markant – till nivåer där endast enstaka förbipasserande eller hundägare förekommer. Denna rytm, med tydliga toppar och dalar, visar på platsens potential att stödja vardagsliv, men också behovet av en utformning som både fungerar under tryckta trafikperioder och ger mening under lugna delar av dagen.

Figur 51. visar planområdet och den direkta närhetens rörelse och funktioner. Den huvudsakliga rörelsen sker längs Malmvågsvägen och mot Tempos enré. Källa © Lantmäteriet

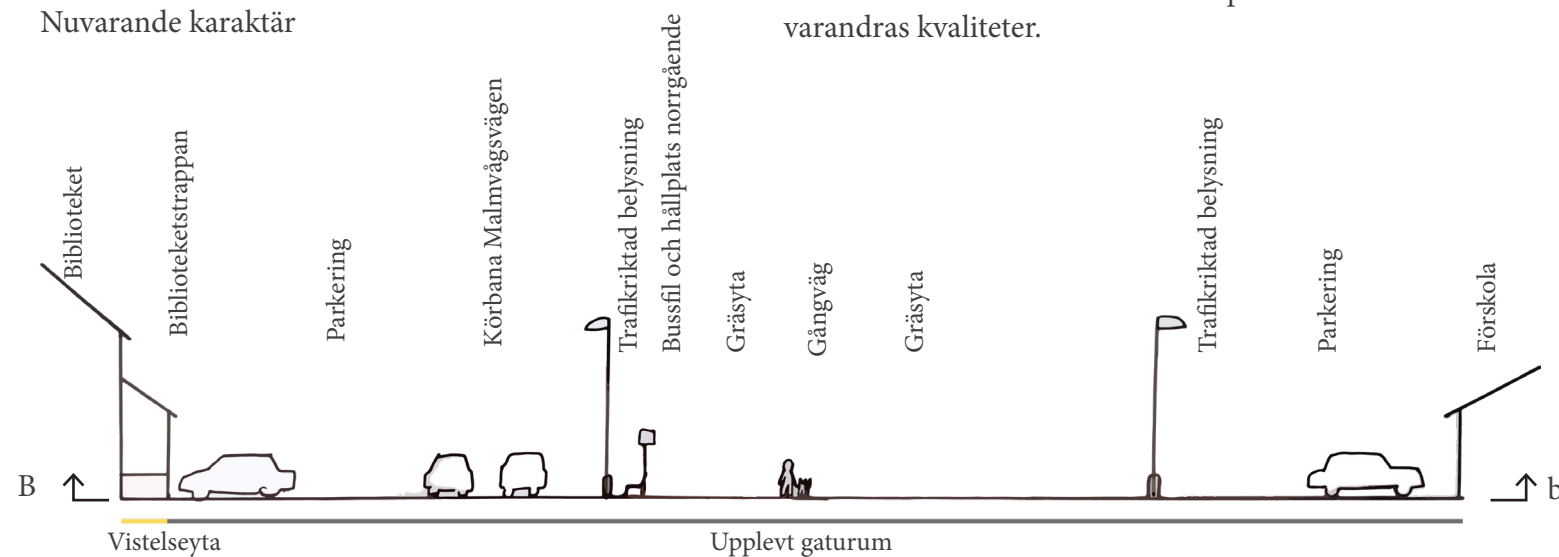

Del av Gaturummet

Platsen där torget planeras upplevs i dag som en integrerad del av gaturummet snarare än som en avgränsad plats för vistelse. Avsaknaden av barriärer, nivåskillnader eller skiftningar i markmaterial gör att torgytan visuellt och funktionellt flyter samman med Malmvågsvägen. Varken väglinjer eller sömmar i asfalten markerar någon tydlig gräns mellan körbana och parkering. Backande bilar måste ta sig rakt ut i körfältet för att lämna platsen, vilket skapar en trafiksituation som inte är särskilt säker – även om den upplevs som bekväm för dem som snabbt ska nå butiken eller biblioteket.

Det breda körfältet, parkeringsytan, gångvägen och gräsytor på motsatt sida vägen läses samman taget som ett enda stort, öppet gaturum (se figur 54). Den låga bebyggelsen i området förstärker denna upplevelse ytterligare och bidrar till att platsen uppfattas som rymlig – men samtidigt odefinierad.

Nuvarande karaktär

Figur 52. Sektion B-b över det nuvarande gaturummet som planområdet upplevs vara del utav. Det öppna rummet med bilarna som det dominerande och prioriterade elementet har karaktären av ett stort sammanhållet gaturum.

Möjligt karaktär

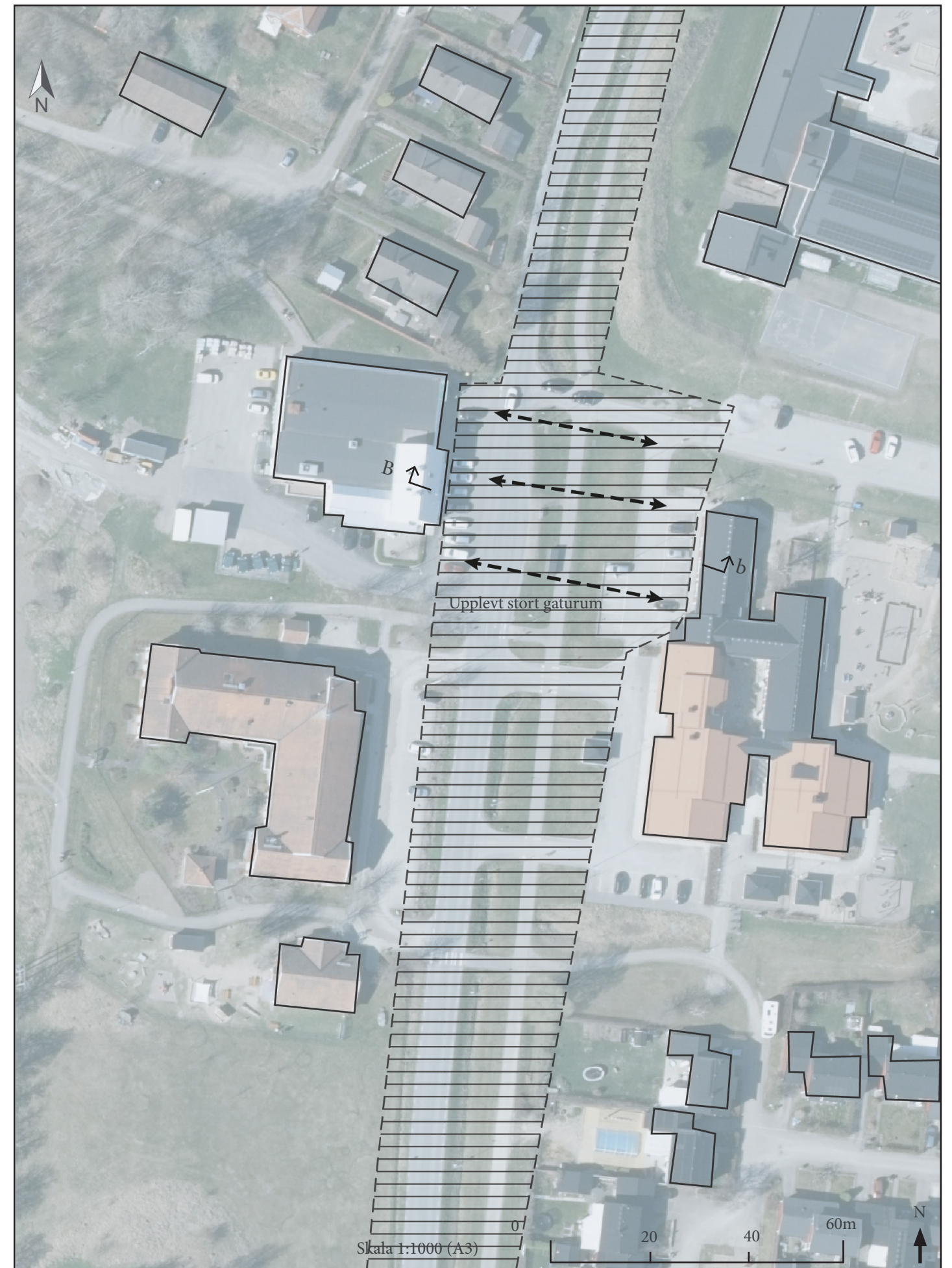

Figur 53. Sektion B-b visar en möjlig karaktär i gaturummet där torgyta, vegetation, möblering och belysning anpassad för gående ökat vistelsevärdena och krymt det upplevda gaturummet till att endast omfatta Malmvågsvägens körbana.

Potentialen som vistelseyta

Platsens potential som vistelseyta är i dagsläget begränsad – framför allt på grund av bilens starka närvaro och vägens dominans (se Björling, sid. 10). En känslig aspekt i arbetet med att forma platsen till torg är därför hur trafiksäkerheten hanteras och hur tydliga avgränsningar kan skapas mellan körbana och vistelseyta. Om de omgivande gräsytor och gångvägen ges ett tydligt vistelsefokus, där gående prioriteras, skulle det upplevda gaturummets bredd minska avsevärt (se figur 52 och 53). Ett visuellt smalare gaturum, även om den faktiska körbanan inte förändras, skulle sannolikt bidra till lägre bilhastigheter och därmed förbättrad säkerhet och komfort för gående.

Samtidigt skulle ett mindre dominerande trafikrum kunna öka torgets attraktionskraft som plats för uppehåll och samvaro. Om hela gaturummet ses som en del av platsen, snarare än bara den specifika torgytan, finns därmed möjlighet att skapa en positiv skalresonans – där olika delar av platsen förstärker varandras kvaliteter.

Figur 54. illustrerar hur Malmvågsvägens gaturum upplevs omfatta även körbans omgivande gräsytor, gångstråk och parkeringar. Vid platsen för planområdet breddas gaturummet ytterligare och barriärer som skiljer körbanan från parkeringen saknas. Källa © Lantmäteriet

Rumslig upplevelse

Den planerade torgytan har en långsmal form, med en något bredare del på den norra halvan. Denna bredning skapar ett visst skydd längs fasaden och ger en upplevelse av avgränsning – vilket bidrar till en egen rumslighet i norr, där det finns större möjlighet till uppehåll. Det bredare partiet mäter cirka 11 meter mellan fasad och körbana och utgör ungefär 170 m² av den totalt 440 m² stora ytan.

Trappan till biblioteket, som är placerad under tak, fungerar som ett skyddat och överblickbart rum i rummet – en plats med god utsikt över torget, men också en möjlig punkt för vila eller observation.

Samtidigt saknar platsen som helhet tydliga barriärer mot gaturummet, vilket gör att ytan i tomt läge kan upplevas som relativt stor, öppen och låg i rumslig komplexitet. Denna karaktär kan uppfattas som något främmande i relation till Vattholmas i övrigt mer intima och lågmälda rumslighet.

Norr om Tempobyggnaden finns en liten gräsyta, invid ett staket till grannfastigheten, som bildar ett intimt rum – ett smalt, grönt entréstråk från stigen mot Bruksgårdarna och gravkullen. Detta bidrar till en alternativ ankomstpunkt till torget från ortens norra delar.

Planområdet har i dagsläget mycket begränsad vegetation. Två stora blomsterurnor markerar entréerna till Tempo och biblioteket, medan en mindre urna står runt hörnet i norr. Dessa inslag är dock mer dekorativa än rumsskapande. Viss mjukhet tillförs indirekt från grönska på närliggande tomter. På grannfastigheten i norr finns två tujor och en björk som tillför både visuell avgränsning och inslag av lövverk, ljud och fågelliv. Liknande effekt ges söderut, där några träd kring busshållplatsen vid Granbommen bidrar till en något mer ombonad känsla. Övriga omgivningarna domineras av kortklippt gräs och öppenhet.

Platsen har ett ostligt solläge, med fasader mot väst. Det innebär att torgytan under sommaren är fullt exponerad för sol från morgon till tidig eftermiddag. Den hårdgjorda marken i kombination med bristen på skuggande träd bidrar till ett varmt mikroklimat under dagen. Först framåt eftermiddagen skapas skugga längs fasaderna, vilket ger ett mer behagligt klimat närmast husen. Kvällstid ligger platsen i skugga.

Invånarna om platsen

Som konstaterat svarande samtliga i den uppsökande intervjun (Uppsala Kommun 2025) att Tempo uppfattas som ortens centrala punkt. Många benämner det som ortens knutpunkt men däremot uppfattas inte det offentliga rummet utanför Tempo som en mötesplats.

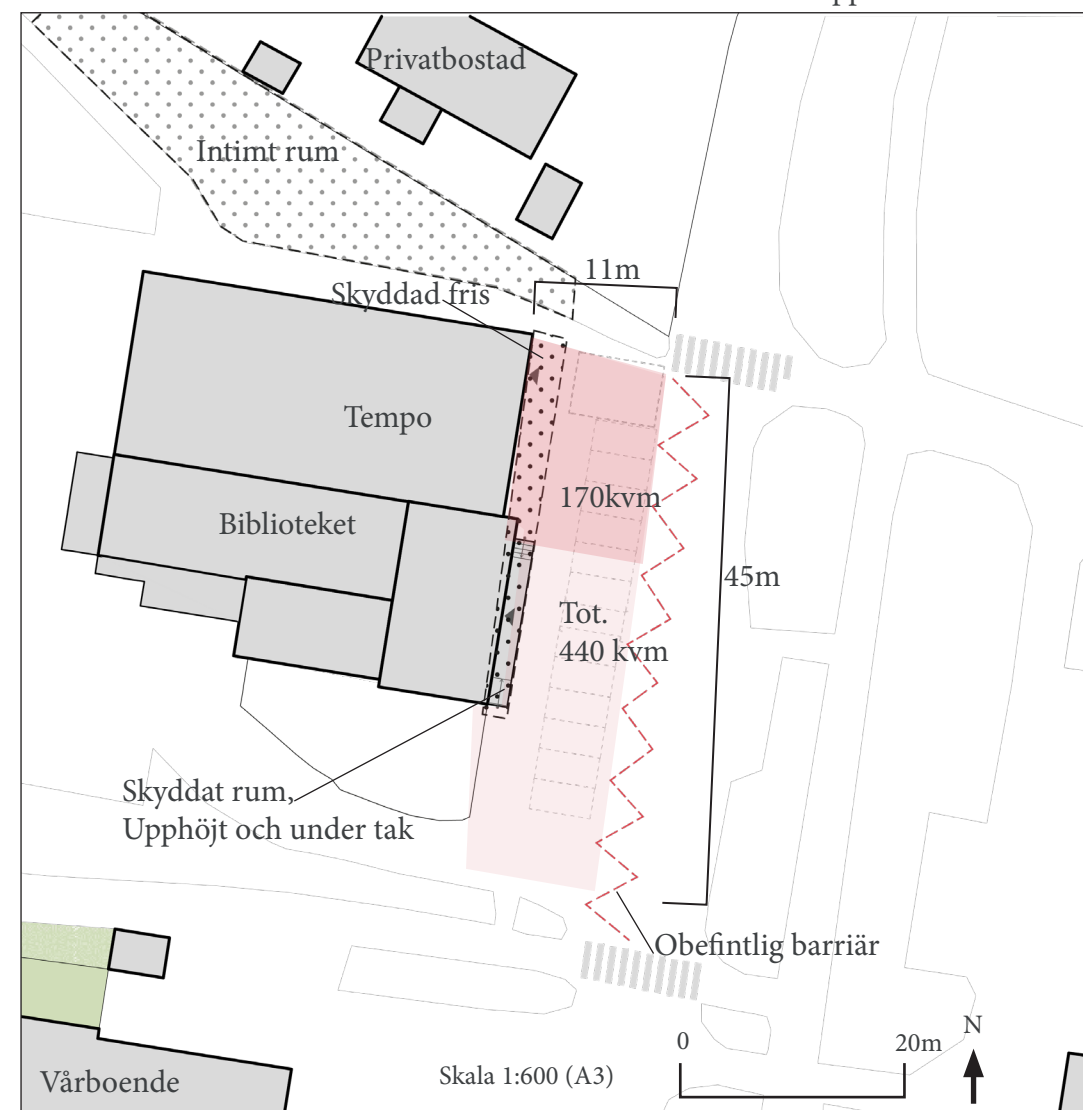
Önskemål för sommartorget

Åsikterna går isär gällande platsens potential där några vill behålla den som den är och inte ser någon vinning i ett torg här, medan andra tycker det vore väldigt bra att ta bort parkeringsytor och möjliggöra för sittplatser och samtal med grannen någon annanstans än i kassakön (Uppsala kommun 2025). En vanlig formulering kring platsen är att den nu saknar någonstans att äta glassen man köpt på Tempo, ens eget bilsäte är det alternativ som ges.

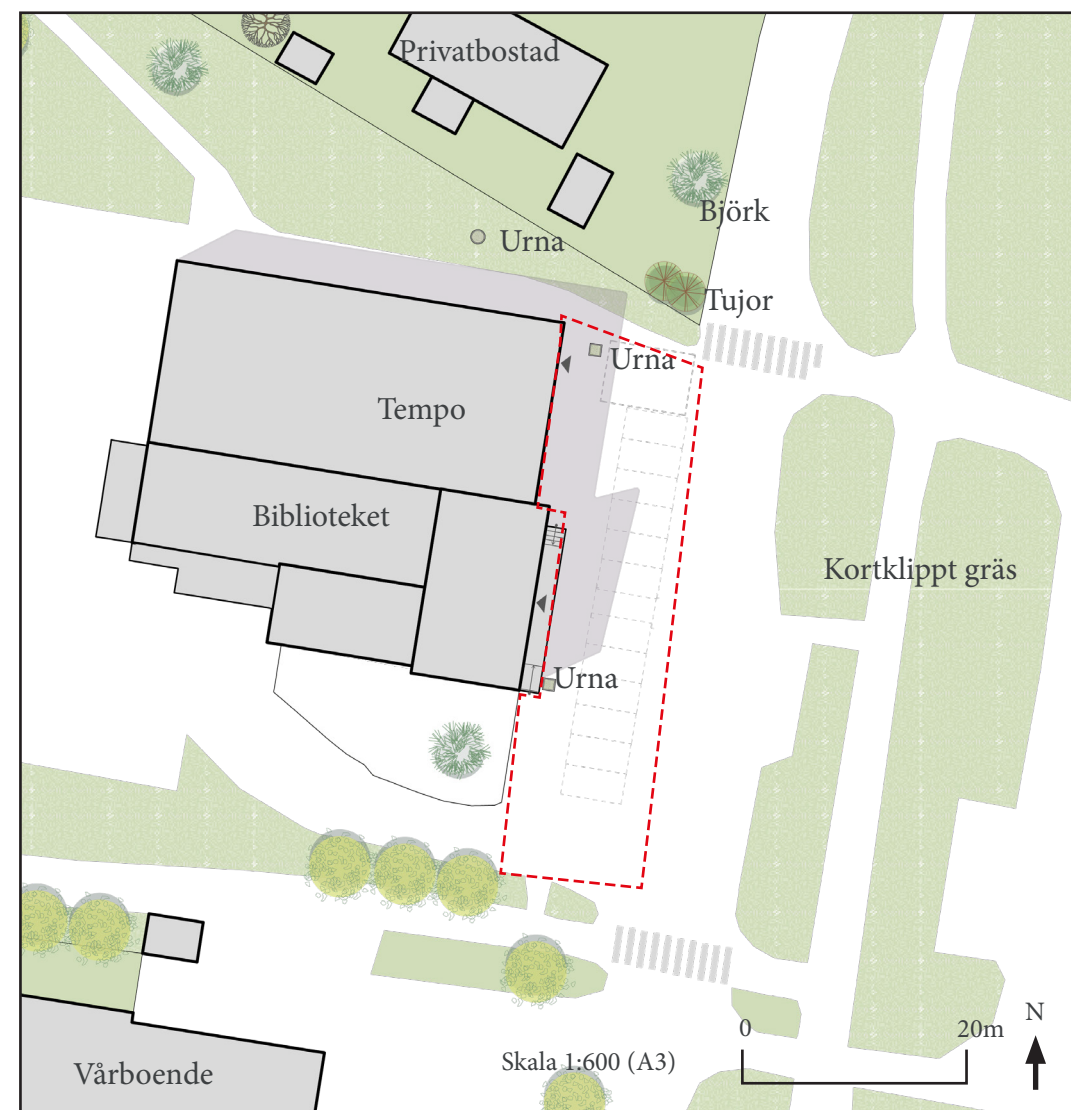
Även de som ser positivt på ett torg på platsen pratar dock varmare om potentialen att utveckla andra platser, såsom dammen, kullarna och bruket. Detta tyder på att de perifera platserna har stor betydelse för invånarna och bör inkluderas i ortens centrumutveckling. Men det kan också indikera att lokalbefolkningen har starka vanor kring dagens läge då få förändringar skett över tid. Vanan försvårar föreställningen om hur torget kan utvecklas och vad en offentlig mötesplats på denna knutpunkt skulle ge invånarna.

Specifika önskemål som inkommit kring sommartorget:

- Sittplatser i både sol och skugga
- Bord
- Växter
- Plats där föreningar ex. kan sälja hembakat fika
- Glasskiosk
- Låneleksaker, hopphage eller dylikt för barn
- Behåll några parkeringsplatser

Figur 55. Illustration av planområdets, samt norra entréns rumslighet. Intill fasaden och under bibliotekstaket finns en skyddad fris i det annars öppna rummet som saknar barriärer mot gatan. Planområdets norra yta upplevs delvis som ett separat rum.

Figur 56. Illustration av planområdet och de direkta omgivningarnas vegetation samt uppskattad skugga i mitten på juli klockan 15.00.

Synteser

Vattholmas Behov

Utifrån båda analysdelar kan det som svar på arbets andra frågeställning, gällande behoven för vistelsevänliga offentliga miljöer, konstateras att Vattholma saknar en offentlig mötesplats, men har en tydligt centralpunkt. Dock saknas tydlighet i den offentliga miljöns orienterbarhet som visar vart denna är. Utöver att etablera ett torg och en mötesplats vid centralpunkten finns flera potentialer i den centrala offentliga miljön som kan möta andra behov.

Svar på frågeställningen är också att gestaltad vegetation, gatuträd, och ibland skötsel, saknas på offentliga platser. Att addera detta skulle kunna motverka upplevelser av "tråkiga" och "anonyma" platser. Att öka vistelsevärden runt dammen skulle lyfta naturens närvaro, stärka landskapsbilden och samtidigt stärka den lokala identiteten och rekreativa kvaliteter. För att skapa vistelsemöjligheter måste också ytor i den offentliga miljön möbleras, främst med sittmöbler för vila, men också med andra redskap och element som bjuder in till vistelse och skapar olika aktivitetsmöjligheter. I viss mån måste även offentliga ytor tillgängliggöras.

De centrala utomhusmiljöerna saknar:

- Offentlig mötesplats
- Tydliggjord centralpunkt
- Gestaltad vegetation, gatuträd, skötsel
- Sittmöbler och aktivering av vistelseytor
- Tillgänglighet runt dammen och än

Helheten i den offentliga miljön

De offentliga rummen har idag olika aktiveringsgrad, funktioner och utvecklingsmöjligheter. De kvaliteter som projektbakgrunden efterfrågar har stor potential att uppfyllas om hela det centrala rummet kopplas samman till ett centralt nätverk av offentliga platser som kompletterar och stärker varandra.

Genom att stärka dammen, kullarna och gaturummet samt att aktivera torgytan, kvarnbacken, gravkullen och vallåtern kan hela det offentliga centrala området samspela. Centralpunkten kan bli ett nav, synligt och tillgängligt från vägen. En stark målpunkt som binder samman och lockar ut till såväl aktivitet som natur och gemensamma grannskapsplatser med stark identitet. Platserna i torgets närhet kan bistå med den yta som krävs för större grupper och för de vistelsekvaliteter som torget inte kan bemöta på grund av sin placering invid gaturummet.

Principiella strategier

Sammanför vi de enskilda platsernas funktioner och utvecklingspotential i centrala Vattholma bildas tre huvudsakliga delar som kan svara till behoven av tydlig orienterbarhet och markering av centralpunkten, en offentlig mötesplats samt offentliga rum för vistelse (se figur 57).

Centrumgradienten - Tydlighet

Malmvågsvägen kan bli en välkomnande, dekorativ och vistelsevänlig centralgata för både gångtrafikanter, cyklister och bilister. Vegetation och utsmyckning som tätnar ju närmre centralpunkten du kommer skapar en gradient och annonserar tydligt att en betydelsefull plats närmar sig.

Centralpunkten- Mötesplatsen

Centralpunkten är ortens landmärke, mötesplats och utgångspunkt. På centralpunktens torg kan man mötas, samlas och synas. Det blir en viktig vardaglig plats men också en yta för speciella tillfällen och grannskapsevent. Läget gör också torget, mötesplatsen, till Vattholmas ansikte utåt.

Aktivitetsstråket - Vistelse

Kullarna, gravkullen, kvarnbacken och dammen bildar ett sammanhållet stråk av parkmiljöer som kan erbjuda aktiviteter, lek och rekreation. Olika ytor för olika typer av umgänge och vistelse. Alla med starka kopplingar till naturen, landskapet och ortens identitet.

Figur 57. Sammanvägning av analysmoment som visar centralpunkten i relation till närliggande offentliga miljöer och dess potentiella utveckling med aktivitetsstråk och centrumgradient. Källa © Lantmäteriet

Hur väl stämmer analysen överens med projektbakgrunden?

Analysen, inkluderat intervjuades åsikter och kommunala styrdokument, stämmer väl överens med uppdraget. Samsyn kring ytors funktion, användning och ortens behov finns i stort. Bristen på tydlig och samlande centralpunkt, bristen på dekorativa och vistelsevänliga värden (främst sittplatser) och tillgängliggörande av dammstråket är de främsta gemensamma nämnarna.

Specifikt kring Vattholma torg framför Tempo går dock åsikterna mellan uppdragspremissen och en del av de boende isär.

Enligt analysen är platsens lokalisering väl anpassad till en centralpunkt och mötesplats men uppdraget bör nyanseras med att platsen, på grund av bilvägens dominanta intryck, kanske inte blir en stark vistelseyta i orten även om den kan få en viktig funktion som initial mötesplats, symbol för orten och centralpunkten samt entré till fler mötesplatser och offentliga vistelseytor.

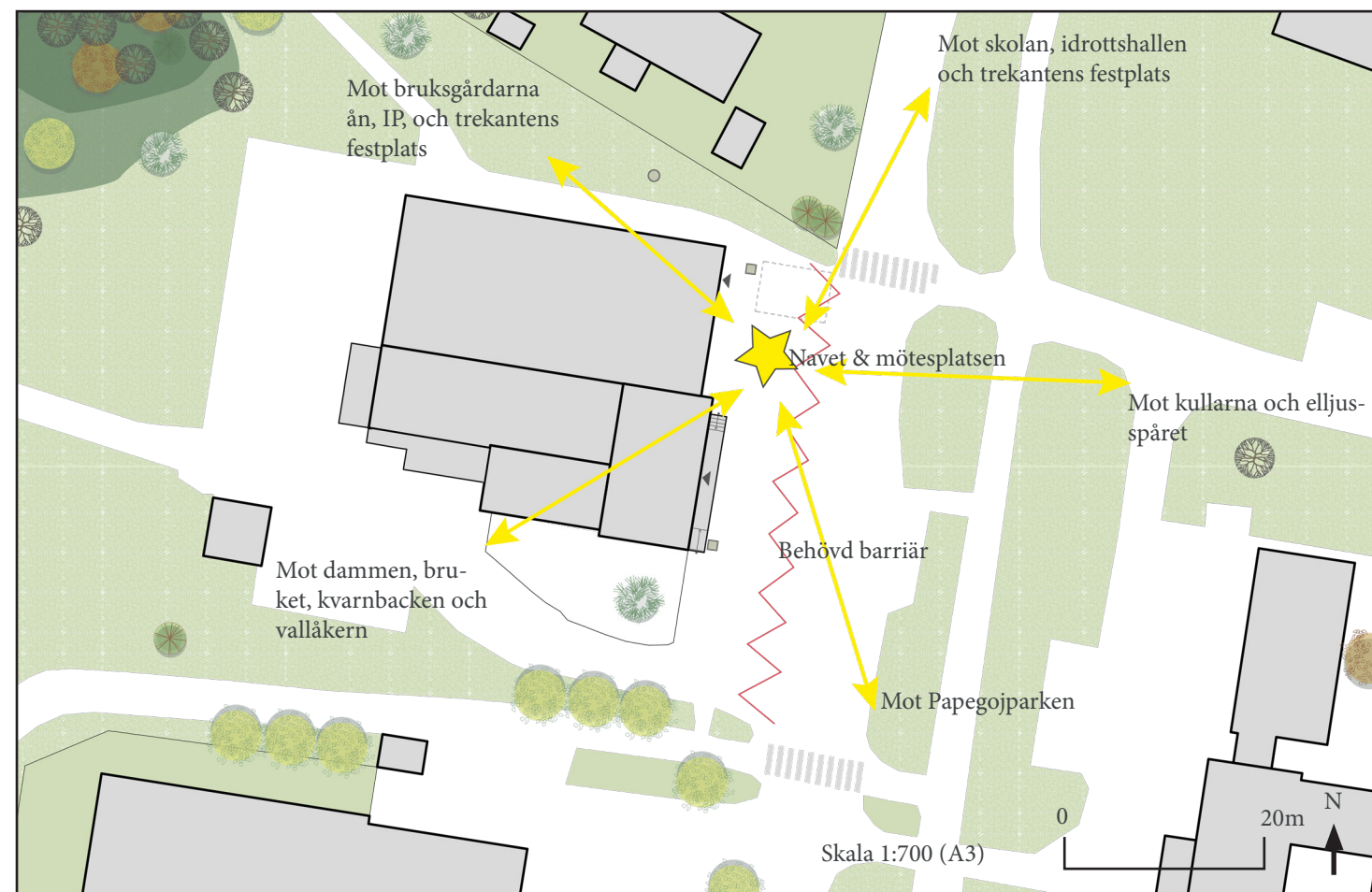
Förslaget för sommartorget kommer därför innefatta förslag för aktivering även utanför torgytan. Detta då hela det centrala området bör lyftas som central offentlig miljö att utveckla aktivitet och vistelse i.

Sommartorgetets roll

Sommartorget i Vattholma behöver bidra med den offentliga mötesplats och den visuella markering av centralpunkt som orten saknar. Det föreslagna området på Tempos parkering är lämplig då affären är den naturliga knutpunkten och den främsta vardagliga målpunkten med mest folkgenomströmning. Den är synlig, tillgänglig och sammanlänkar flera viktiga offentliga platser. Tempo är också den kommunala servicepunkten. Platsen saknar, trots sitt läge och frekventa besökande, en offentlig mötesplats kopplad till sig. Övergången mellan Malmvågsvägens körbana och torget nuvarande funktion som parkering måste hanteras och avgränsningen av torget måste vara tydlig. Sommartorget kommer kunna testa platsens möjligheter som mötesplats, vistelseyta och funktion som torg samt centralpunktsmarkör.

Den teoretiska bakgrunden framhäver temporär arkitekturs viktiga roll som del av processen mot permanent utveckling (se Lehtovuori & Ruoppila, Van-Hoose et al. och Spittle sid 12). Vattholma sommartorg kommer kunna bidra med just detta, att vara del av den långsiktiga processen. Genom att väcka engagemang, inspirera till nya ideér, bryta gamla vanor och stimulera händelsekedjor. Men framförallt kan reaktionerna kring testandet av nya användningar av platser utvärderas och lärdomarna användas för framtida planering. Sommartorget kan då få den roll som aktiv del i processen som litteraturen ser som stor vinst med temporär arkitektur och som ett viktigt verktyg i arbetet på mindre orter (Björling 2024; Gaia arkitektur 2023a).

Figur 58. Illustrativ plan som symboliserar hur mötesplatsen och markering av centralpunkten på torget kan göra det till ett nav i Vattholmas offentliga miljö. Platsen har flöden in ifrån välanvända stråk och målpunkter. Platsen har också stor möjlighet att sammanlänka de omkringliggande offentliga ytorna. Ska ytan bli vistelsevänlig krävs en barriär som avgränsar torget från Malmvågsvägen.

Utökat planområde för att lyfta omgivningar

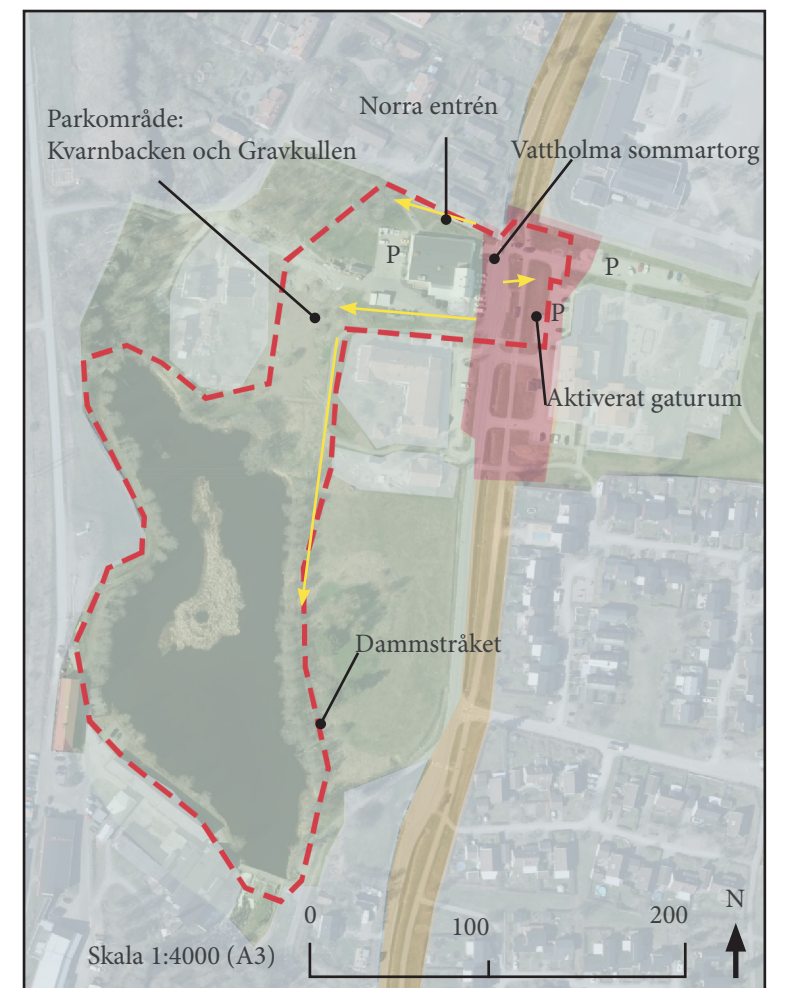
En viktig anpassning från de urbana perspektiven till den mindre orten är vikten av att inkludera de perifera platserna som komplement till centralpunktens funktioner. I Vattholma finns många viktiga platser i direkt anslutning till centralpunkten och genom att även aktivera dessa ytor betonas vikten av att se det offentliga rummet i ett systemperspektiv – där flera delar samverkar till en sammanhållen ortsidentitet.

Torgytan är också begränsad i storlek och, på grund av gaturummet, i viss mån även i möjlig vistelsekvalitet. Detta är ytterligare ett argument för att avlasta och komplettera torget med fler offentliga platser i centrumområdet och det potentiella aktivitetsstråket.

Stora vistelsekvaliteter finns i närnatur, allmänningar, kvarnbacken och runt dammen. Sommartorget planområde föreslås därför utökas för att även lyfta uppmärksamheten kring några av de omkringliggande ytornas potential och roll för helheten i det centrala rummet. Litteraturen framhäver också en positiv effekt av att torg agerar som samlande punkt i ett stadsnät av flera offentliga platser som kompletterar varandra (se Cutini, Memluk och Kärrholm sid 11).

Tillgänglighet och vistelse kring dammen är prioriterat både i kommunens översiktsplan samt hos Vattholmaborna (Uppsala kommun 20116a; Uppsala kommun 2025). Att lyfta dammstråket blir därför också viktigt i det utökade planområdet då detta har goda möjligheter att tillgängliggöras och aktiveras permanent.

Det utökade planområdet omfattar utöver dammstråket och sommartorget ytterligare tre platser: norra entrén, parkområdet på kvarnbacken och gravkullen, samt del av Malmvågsvägens gaturum,

Figur 59. Markering för föreslagen utökning av planområde för att lyfta och koppla samman omgivande miljöer. Källa © Lantmäteriet

Potential

Den temporära arkitekturen har stor potential att skapa möten, livfullhet och framåtanda. Det kommer kunna besvara frågor kring potentialen och utformningen av ett permanent torg på platsen samt väcka engagemang och nya tankar kring utvecklingen av Vattholmas offentliga miljöer. Slutsatser och lärdomar från sommartorget kan bidra till att rikta framtida resurser till projekt som får stor effekt samt blir uppskattade och väl förankrade i orten.

Utmaningar

Den nutida utmaningen med torget är att rumsligt avgränsa det från gaturummet och få platsen att upplevas som trygg och vistelsevänlig. Men den verkliga utmaningen ligger i att följa upp de erfarenheter installationen ger och förverkliga dem i permanent utveckling av orten. Följs temporär arkitektur inte upp och omsätts riskerar missnöje att gro (Spittle 2022)

Vattholma sommartorg och centrumområde

Programmeringen

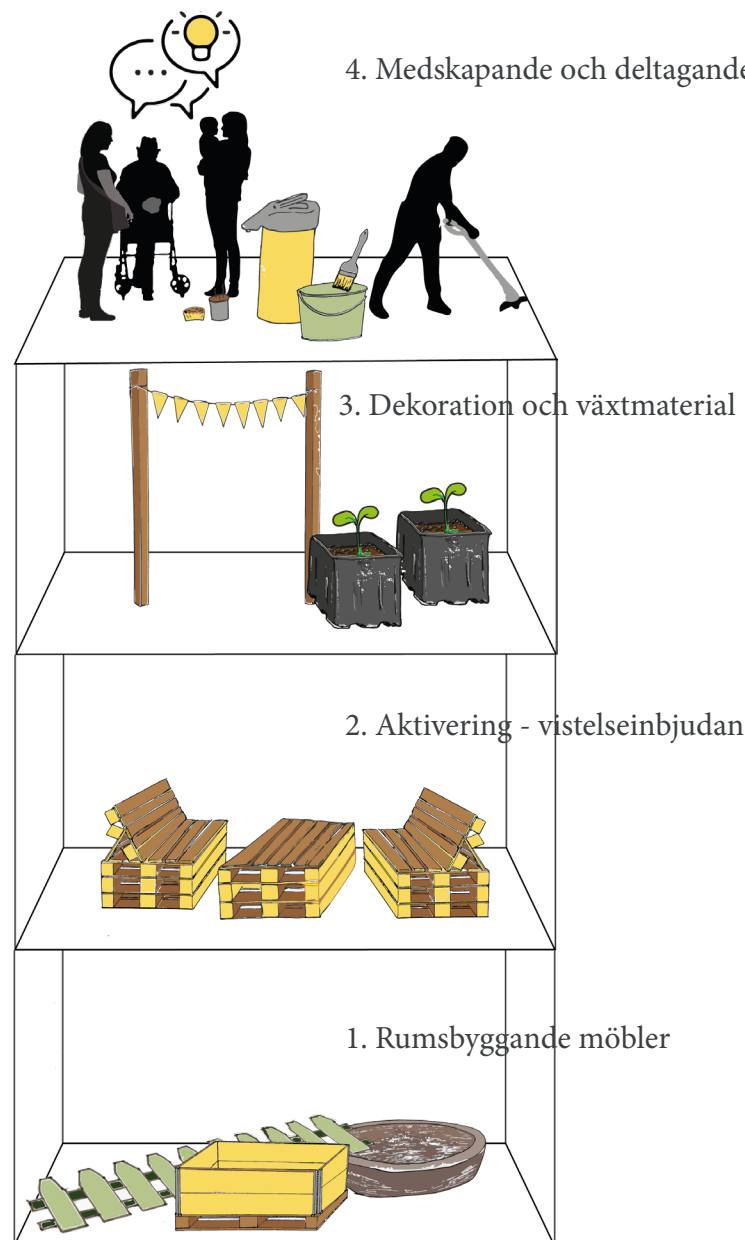
Följande kapitel presenterar ett programmeringsförslag för Vattholma Sommartorg och centrumområde för säsongen 2025. Förslaget har tagits fram som svar på de behov som identifierats i den andra frågeställningen samt utifrån de rumsliga förutsättningar och lokala ståndpunkter som framkommit i analys och projekt. Programmeringen är också tänkt att undersöka den tredje frågeställningen, genom att fungera som ett verktyg för test, reflektion och utveckling.

Presentationen av sommatorgets uppbyggnad och utformning följs av förslaget för det utökade planområdet. Därefter följer, som inspiration till Vattholmas medborgare, exempel på hur de flyttbara möblerna kan användas på olika sätt under sommaren, för att till fullo nyttja den temporära arkitekturens flexibilitet och experimentiella fördelar. Uppslag för fortsatt engagemang för Vattholma sommartorg ges också med hjälp av förslag på event, aktiviteter och uppföljning av projektet efter avslutad säsong. I avsnittet om uppföljning definieras, som svar på frågeställning 3, vilka frågor kring ortens framtida utveckling av offentliga mötesplatser och vistelsezoner som den temporära sommarinstallationen kan hjälpa till att svara på.

Programpunkter

- Visuell markör för centralpunkten
- Trafikskydd mellan torg och Malmvågsvägen
- Rum för möten och vistelse
- Sittplatser i olika sollägen på torget
- Vegetation och visuella värdehöjare
- Några sparade P-platser
- Flexibilitet för Aktivitet/försäljning/event och folkliv
- Bevarade rörelsemöjligheter och välkomnande entréer
- Aktivera dammstråket och förbättra tillgängligheten
- Uppmärksamma möjligheter på omkringliggande platser
- Engagera lokalbefolkningen i utvecklingen

Figur 60. Visar de komponenter och funktioner som tillsammans bildar Vattholma sommartorg och centrumområde

Komponenter och Material

Programmeringen är uppbyggt i fyra nivåer av komponenter.

1. En rumsbildande bas där blomlådor, staket och lastpallssoffor ramar in, avgränsar och formar rumslighet på torget.

2. Aktiverande element där sittmöbler och bord bjuder in till vistelse och aktivitet både på torget och i det utökade planområdet. Att kunna sätta sig ner och äta en glass, läsa en bok, vila benen eller samtala med grannen har tidigare inte varit möjligt.

3. Dekorativa komponenter och växtmaterial lyfter det visuella intrycket och skapar en livfull och ombonat atmosfär.

Den 4e komponenten är det genomgående medskapandet och deltagandet. Medborgarna är drivande och medskapande genom hela projektet. Från idé och förberedelse till verkställande och drift. Utökad skötsel görs också ideellt av lokala aktörer för att förbättra tillgänglighet och inspirerar till platsers potentiella utveckling.

Likadana gula lastpallsmöbler som utgör basen på sommartorget används i det utökade planområdet för att med färgen väcka uppmärksamhet till platserna och signalera att hela centrumområdet hör ihop. Möblerna är flyttbara och vardera komponent är flexibelt att anpassa efter olika rumsliga lösningar och experiment om lust att förändra torget eller omkringliggande platser uppstår under sommaren.

Till förfogande för Vattholma sommartorg och det utökade planområdet har Uppsala kommun lånat ut:

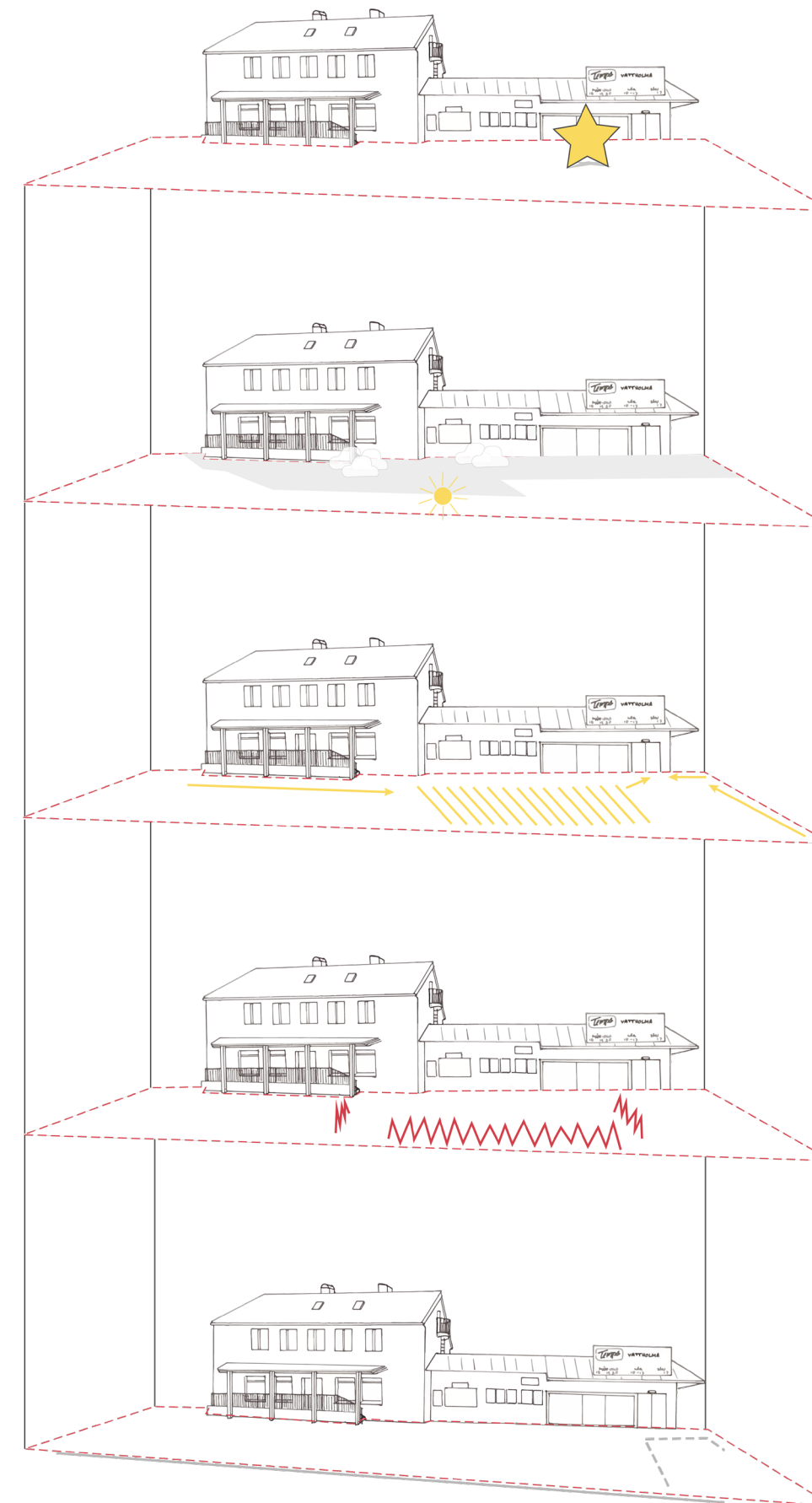
- 7 blomlådor
- 4 urnor
- 10 lastpallssoffor
- 2 lastpallsbord
- Gröna staketlängder

Därtill har VIS och lokala hantverkare låtit tillverka, för Vattholma permanent:

- 1 bänkbord
- Lokalbefolkningen är ombedd att bidra med:
- Vimplar och stolpar
- Blommor, jord och växtmaterial
- Färg, skruv och arbetskraft
- Skötsel och gräsklippning

Ytterligare 7 soffor och 4 urnor finns att låna. Jag rekommenderar starkt att även dessa tillgångar används för att få större möjligheter att aktivera perifera platser och platsbildningar i det utökade planområdet.

Uppbyggnadsprinciper Torget

Visuell markör för centralpunkten

En dekorativ fokuspunkt blir en visuell markör för centralpunkten och en tydlig mötesplats. Den fungerar även som riktningsvisare då den är lätt att fästa blicken på och leder besökare in på torgytan.

Vistelse i både sol och skugga

Torgytan möbleras för att erbjuda sittplatser både i sol och skugga.

Bibehållen rörelse och öppen mötesyta

En öppen central yta möjliggör för möten, vistelse och flexibilitet. Rörelsestråk behålls för att möta det vardagliga flödet.

Tydlig avgränsning

Tydlig rumslighet och säkra trafikbarriärer avgränsar torget från parkeringar och körbanor.

Möjlighet för ny användning

Den nuvarande parkeringsytan utgör en öppen bas att möblera och upptäcka nya användningar och potentialer för. Handikapparkeringen behålls och även några parkeringsplatser framför biblioteket behålls på invånares och butiksägares önskemål.

Figur 61. visar nedifrån och upp torgets uppbyggnad i principiella lager som kan adderas på den nedersta tomma planområdet.

Vattholma Sommartorg

Programmeringsförslaget för Vattholma sommartorg är resultatet av en platsbaserad och deltagardriven process. Det har formats utifrån lokala behov, observerade flöden och invånarnas egna förslag. Genom att kombinera urbana metoder med småortens förutsättningar har förslaget vuxit fram i samverkan mellan kommunen, projektgruppen och orsborna – där målet varit att synliggöra centralpunkten och skapa en tillgänglig mötesplats i vardagen. En öppen yta för möten eller event och möbler för vistelsemöjligheter bildar tillsammans med en blommande inramning Vattholma torg.

Med anpassning till läget i gaturummet, hänsyn till lokala önskemål samt ortens behov har en flexibel plats som både bevarar kvaliteter och utmanar invanda beteenden skapats. Det urbana greppet med tillfällig arkitektur och ett centralt torg har genom processen kunnat anpassats till den mindre orten och den specifika platsen.

Inramning och avgränsning

De blomlådor och staket som finns tillgängliga föreslås avgränsa torget från trafik och parkering samt stå för den huvudsakliga inramningen. Formspråket följer det rektangulära planområdet för att skapa en tydlig barriär mot trafiken samt ge den centrala torgytan så mycket utrymme som möjligt. En högre blomlåda med välkomstskylt placeras som avgränsning mot parkeringarna i södra entrén.

Dekoration och växtmaterial

Ett centralt gestaltungsgrepp har varit att involvera ortens invånare i växtmaterialet. Skolklasser, föreningar och privatpersoner bjuds in att plantera i urnor och blomlådor – inte bara för att förstärka platsens estetik, utan för att bygga en relation till torget genom konkret medverkan. På så vis blir dekoren inte bara ett blickfång, utan en del av platsens lokala identitet. Växtligheten i blomlådor och urnor är ett viktigt inslag för att lyfta estetiska och sinnliga intryck på platsen och blir genom deltagandet varierat och personligt.

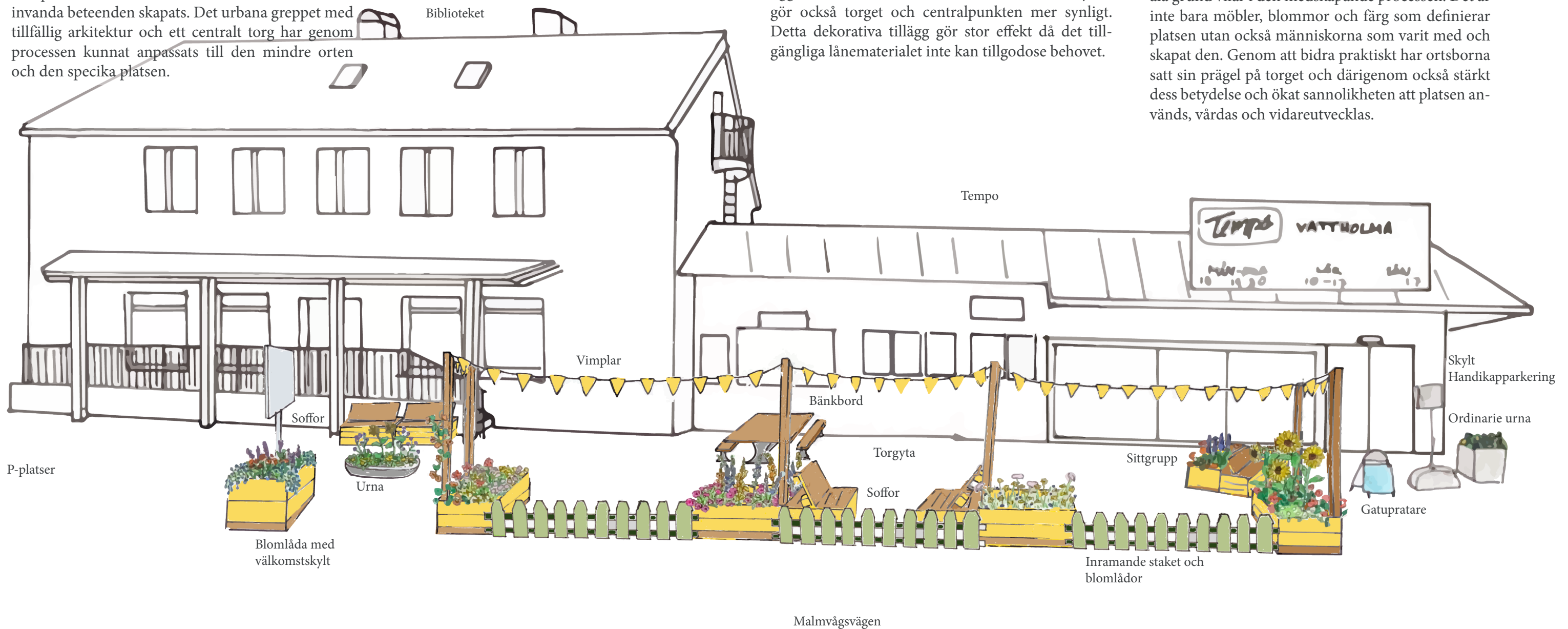
Med stolpar och vimplar kan höjd i väggarna tydliggöras och känslan av ett rum förstärkas. Höjden gör också torget och centralpunkten mer synligt. Detta dekorativa tillägg gör stor effekt då det tillgängliga lånematerialet inte kan tillgodose behovet.

Den gula färgen

De starkt gula möblerna blir ett utropstecken som genererar uppmärksamhet och det som tydligast markerar torget och centralpunkten. De färgglada möblerna och den nya användningen lockar besökare och upplevs ofta mycket positiva i temporära installationer (Spittle 2020).

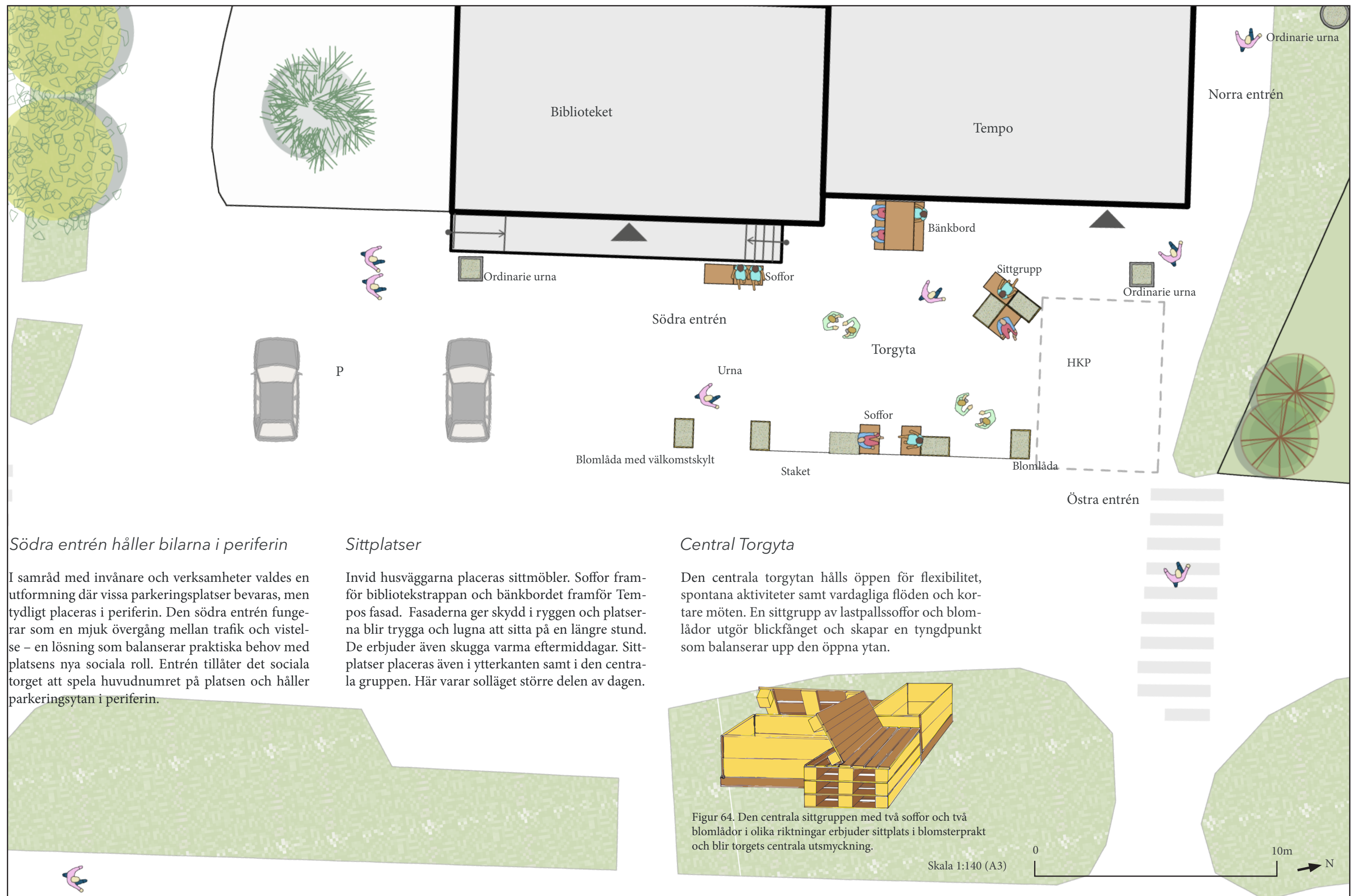
Vattholmas karaktär

Karaktäristiska element fångas främst genom platserna i det utökade planområdet. Men också genom engagemang och medskapande. Programmets sociala grund vilar i den medskapande processen. Det är inte bara möbler, blommor och färg som definierar platsen utan också människorna som varit med och skapat den. Genom att bidra praktiskt har orsborna satt sin prägel på torget och därigenom också stärkt dess betydelse och ökat sannolikheten att platsen används, vårdas och vidareutvecklas.

Figur 62. Perspektiv över Vattholma Sommartorg ifrån nordost. En tydlig avgränsning mot gatan skapar ett tryggt och vistelsevänligt torg. Färgen, blommorna och den nya användningen av platsen väcker uppmärksamhet och lockar till att testa den nya funktionen.

Södra entrén håller bilarna i periferin

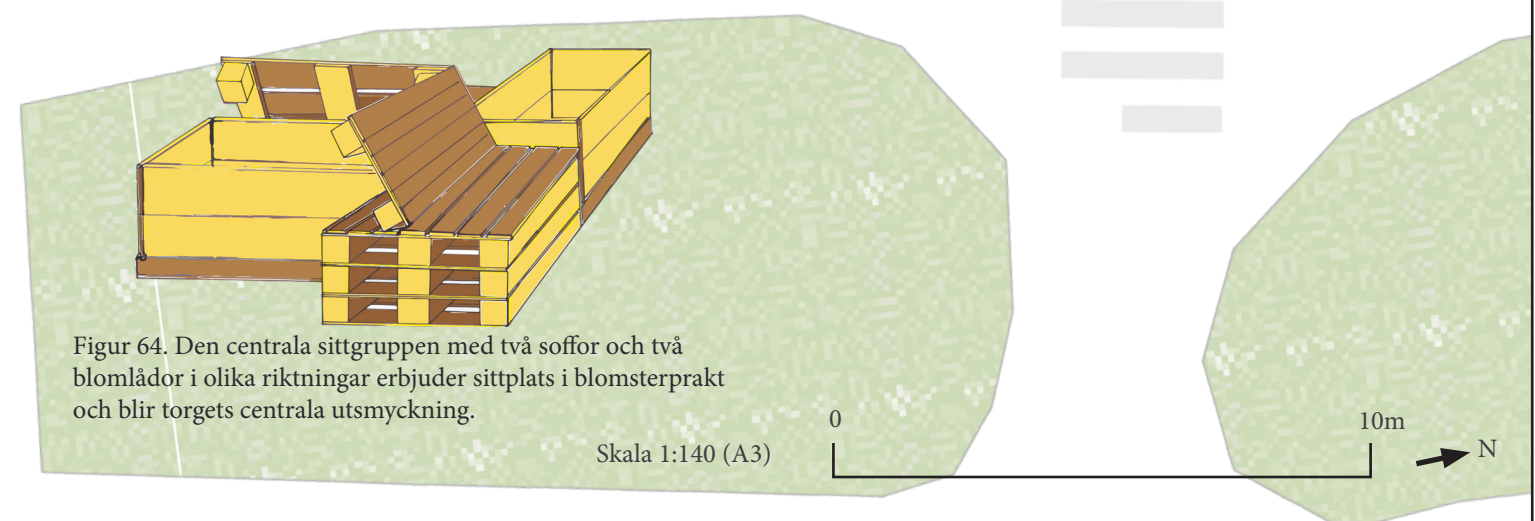
I samråd med invånare och verksamheter valdes en utformning där vissa parkeringsplatser bevaras, men tydligt placeras i periferin. Den södra entrén fungerar som en mjuk övergång mellan trafik och vistelse – en lösning som balanserar praktiska behov med platsens nya sociala roll. Entrén tillåter det sociala torget att spela huvudnumret på platsen och håller parkeringsytan i periferin.

Sittplatser

Invid husväggarna placeras sittmöbler. Soffor framför bibliotekstrappan och bänkbordet framför Tempos fasad. Fasaderna ger skydd i ryggen och platserna blir trygga och lugna att sitta på en längre stund. De erbjuder även skugga varma eftermiddagar. Sittplatser placeras även i ytterkanten samt i den centrala gruppen. Här varar solläget större delen av dagen.

Central Torgyta

Den centrala torgytan hålls öppen för flexibilitet, spontana aktiviteter samt vardagliga flöden och kortare möten. En sittgrupp av lastpallssoffor och blomlådor utgör blickfånget och skapar en tyngdpunkt som balanserar upp den öppna ytan.

Figur 64. Den centrala sittgruppen med två soffor och två blomlådor i olika riktningar erbjuder sittplats i blomsterprakt och blir torgets centrala utsmyckning.

Skala 1:140 (A3)

Figur 63. Illustrationsplan av Vattholma Sommartorg visar på den stora skillnaden i halva ytans funktion som nu öppnas upp för möten och vistelse. Rörelsen på platsen blir friare och möjlighet att läsa en lånebok från biblioteket i skuggan, prata med en bekant om semestern eller att bekvämt och trivsamt vänta på en vän du bestämt träff med är nu möjligt mitt i hjärtat av Vattholma. En välkomnande atmosfär, glada färger och vackra blomsterarrangemang har helt förändrat parkeringens uttryck och centralpunktens karaktär.

Figur 65. Illustrationsplan av Vattholma centralpunkt och Sömmartorg. Den centrala och aktiva platsen på orten domineras inte längre av biltrafiken utan vistelse och gångtrafikanter har också fått plats. Nyttjandet av parkeringar väster om Tempo och öster om Malmvågsvägen gör att det vardagliga flödet till butiken även passerar närmre perifer platser. Dessa synliggörs därmed och blir en del av det sammanhållna centrumområdet med torget som nav. Möbleringen i illustrationsplanen förutsätter att fler av de tillgängliga lånemöblerna hämtas.

Nya ankomstsätt och entréer

De parkeringar som tagits bort till förmån för torget gör att fler parkerar bilen vid skolan eller bakom tempo och kommer till sommartorget från dessa platser eller till fots. Det nya rörelsemönstret gör att ytan norr om Tempo samt gräsyterna i gaturummet passeras mer frekvent. Möblering och utsmyckning på dessa expanderar torgytan och ger den både trevliga entréer samt kan vidga perspektivet på vad som ingår i centrumområdet och locka besökare vidare ut mot perifera platser.

Norra entrén

Gula möbler och en blomsterfylld urna på den norra gräsyten binder samman torget med parkeringarna på baksidan vilket gör entrén mer naturlig och trevlig. Samband skapas även till gravkullen och stigen mot bruksgårdarna i väst. En möbelgrupp på gräset blir till en mer avskild plats att vistas på men i direkt anslutning till affären så att glassen inte hinner smälta! Platsen har också en befintlig urna som kan planteras med sommarblommor likt dem på torget.

Aktiverat gaturum

Gaturummet blir ytterligare en entré som genom gula möbler kan kopplas samman med torget och minska bilarnas dominanta intryck.

Gräsyten i gaturummet mittemot torget är ofta förbisedd men har stor potential. Med hjälp av sittmöbler och tillfälliga aktiviteter kan den bli en plats att stanna vid, snarare än bara passera. Genom att synliggöra detta som ett offentligt rum – snarare än som anonym restyta – förstärks torgets sammanhang och centralpunkten markeras tydligare.

Att arbeta med utsmyckning och skötsel här kräver minimala resurser men ger hög visuell effekt. Det är en strategisk åtgärd för att lyfta gaturummets roll som social yta och som bärande del i upplevelsen av Vattholmas centrum

Utökad skötsel och parkkaraktär

Att nyttja de platsgivna förutsättningarna med vackra naturrum och den starka identiteten som finns kopplad till landskapet gör skötsel till en åtgärd som på mindre orter med låg budget kan ge stor effekt. Ett omhändertaget offentligt naturrum kan på sikt utveckla stora parkkvaliteter och bli ett smultronställe för picknick, lek och rekreation.

Gravkullen

Gravkullen fungerar som en grön passage mellan den byggda miljön, årummet och bruksgårdarna – och är en viktig övergångszon i ortens struktur. Genom fortsatt skötsel och enkel möblering skulle platsens värde som parkmiljö kunna tydliggöras och förstärkas. Att placera ut ett parkbord här vore en liten men symboliskt stark gest för att markera dess roll som naturnära vistelseyta.

Kvarnbacken

Kvarnbacken upplevs bortglömd och oskött men ligger i bra läge för social vistelse och i ett vackert landskapsrum med koppling till centrum och bruksmiljön. Att till fullo påvisa denna plats potential till grannskapspark, vilket den verkligen har, kräver mer material än vad som är tillgängligt i detta projekt. Men sommartorget kan bidra till ett startskott och uppmärksamhet kring potentialen. Med utökad skötsel skulle trivsamtalen i den offentliga miljön öka markant och även möjliggöra att platsen kan användas till spontan lek eller grannskapsevent.

Kvarnbacken är för planområdet strategiskt viktig för rörelsen och sambandet mellan torget och dammen. Att placera gula möbler eller andra element som påvisar kopplingen till sommartorget kan hjälpa till att leda blicken och uppmärksamheten vidare runt dammen.

Dammstråket

Sittmöbler och enklare åtgärder som gräsklippning gör dammstråket mer tillgängligt och synligt. Med tillstånd från kommunen har stigen breddats, vilket ökar möjligheten till rörelse och vistelse längs vattenrummet. Dammstråket är en av få offentliga naturmiljöer i centrala Vattholma och har i dialogen identifierats som ett gemensamt mål för både kommunen och ortsbor att utveckla. Det förtjänar därför att ses som en långsiktig del i centrumutvecklingen – inte som ett perifert tillägg

Figur 66 utzoomad illustrationsplan över programmeringsförslagets utökade planområde. Planen visar föreslagna möbleringsexempel samt de olika platsbildningarnas samband med varandra.

Flexibilitet att testa olika lösningar

Från temporär till permanent gestaltning

En av den temporära arkitekturens största fördelar är möjligheten att till låg kostnad pröva en plats i olika utformningar och användningssätt. I Vattholma blir detta särskilt värdefullt. De tillfälliga insatserna skapar inte bara en mötesplats för här och nu, utan också ett sätt att pröva sig fram – och låta erfarenheter och reaktioner styra nästa steg.

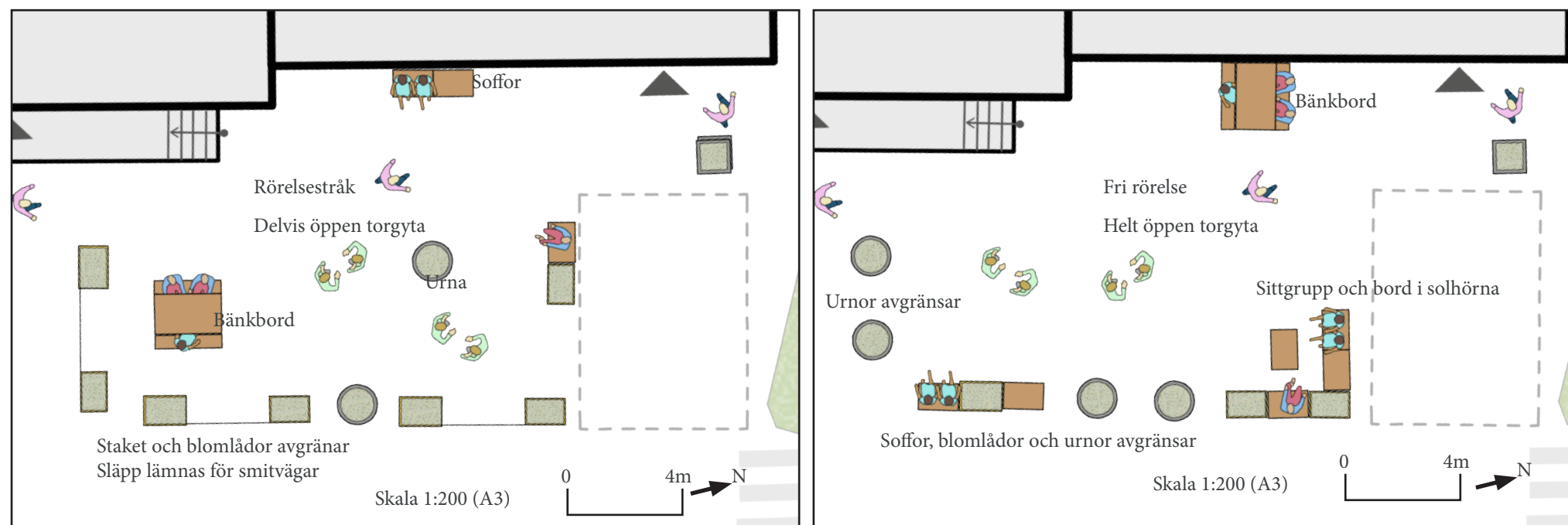
Programmeringsförslaget för Vattholma Sommartorg visar hur små och flyttbara inslag – med låg kostnad och hög flexibilitet – kan bli startpunkter för större rumsliga och sociala förändringar. I stället för att slå fast färdiga svar formulerar förslaget frågor: Hur används platsen? Vilka funktioner uppskattas? Vad saknas?

Det finns ett uttalat värde i att torget och dess kringmiljö kan möbleras om under sommaren. På så sätt kan fler situationer och användningssätt testas. Möbleringen justeras vid behov med gaffeltruck, i samråd mellan VIS, markägare och butiksägare – en tydlig fortsättning på det lokala samarbete som burit projektet. Uppbyggnadsprinciperna och programpunkterna fungerar som stöd för dessa omöbleringar (i figur 67 och 68 syns två ytterligare exempel på hur torgytan kan möbleras enligt uppbyggnadsprinciperna), men lika viktigt är att det finns utrymme för spontana idéer och initiativ som växer fram under säsongen.

För att torget ska vara mer än en fysisk installation, för att det ska bli en levande mötesplats och för att den temporära arkitekturen ska kunna bli framgångsrik som steg mot permanent gestaltning, tas flera steg för att bjuda in ordsbor att delta, påverka och utvärdera. Affischer berättar om projektets syfte, och QR-koder leder till ett digitalt frågeformulär som gör det möjligt att lämna synpunkter när som helst. Detta förankrar projektet i den aktionsinriktade metod som ligger till grund för hela arbetet: gestaltungsinsatser, användning och lokal kunskap kopplas samman genom aktiv testning och återkoppling. Utvärderingsfrågorna rör inte bara hur torget används, utan också hur det kan förbättras, om en liknande insats bör göras nästa år, i samma form eller med förändringar, eller vad man annars vill se utvecklas i Vattholma.

Invgning av Sommartorget görs till ett lokalt event för att starta säsongen med stort deltagande, fika, tal och blomsteruppvisning. Aviteter som barnlopp runt dammen, klädbyttardag, picknick på gravkullen eller gemensamma hundpromenader kan under säsongen ge fler en anledning att besöka, använda och börja se potential i centrumområdet. Den årliga vårmärknaden och midsommarfirandet är viktiga dagar att fånga upp tankar och reaktioner kring Sommartorget på.

Vattholma sommartorg kommer kunna svara på frågan om platsen erhåller tillräckliga vistelsekvaliteter för att användas som en mötesplats och vistelseyta. Den kommer också kunna indikera om omprogrameringen är uppskattad eller om lokalborna inte är beredda att minska parkeringsfunktionen. Sommartorget kan även indikera om centralpunkten upplevs mer samlande och tydlig när gestaltade element tillförts och därigenom också kunna svara på om trivseln och den sociala samvaron stärks av en mötesplats i den centralt offentliga utomhusmiljön. Huruvida Vattholma behöver ett torg eller inte kanske inte kommer kunna ges ett enhälligt svar på då åsikterna går isär men uppmärksamhet kring potentialen kommer garanterat att väckas. Förhoppningsvis kan torget och aktionerna i det utökade planområdet ge svar på vad som bör prioriteras i Vattholmas offentliga utomhusmiljö om ett gemensamt mål för att utveckla mötesplatser och vistelsekvaliteter ska upprättas mellan Uppsala Kommun och Vattholmas invånare.

Figur 67 och 68 visar två illustrationsplaner med andra möbleringar än den föreslagna programmeringen. Att testa olika rumslighet och användningar på torget möjliggör för större insikter kring platsens potential och invånarnas användande av den. De olika alternativa möbleringarna lämnar olika många komponenter att använda i det utökade planområdet.

Figur 69. Utkast till affischer som sätts upp på skylar och gaturpratere vid torgets invigning. Affischerna innehåller också QR-koden som länkar till detagarenkäten.

Figur 70-73. Fotografier från möbleringen av Vattholma sommartorg dagen innan invigning. De färgglada möblerna ger en livfull sammanhållen plats, barngruppernas planteringar och dekorationer visar på det stora engagemanget och projektgruppen provar platsens nya sociala funktion i en utav sittgrupperna.

Diskussion

I kommande kapitel diskuteras projektet i sin helhet. Dess metodval, resultat och relevans för det landskapsarkitektoniska fältet. Med kritiskt blick och etiska infallsvinklar diskuteras hur metoden och inspelen från allmänheten påverkat arbetet och resultatet. Vad landskapsarkitektens roll varit i detta projekt samt hur den påverkas av utgångspunkten i den mindre orten. Vidare ges perspektiv på det projektspecifika resultatet och hur den temporära arkitekturen kan bidra som del i processen mot en permanent utveckling. Slutligen diskuteras projektetresultatets betydelse för det landskapsarkitektoniska fältet och dess potential att applicerar på fler mindre orter och fungera som en mall för utvecklingsarbeten på fler platser i landet. Inom detta sista diskussionsfält lyfts nyttor med urbana infallsvinklar i rural miljö, skillnaden mellan arbetet i dessa miljöer och slutligen nyanseras också blicken på medborgardriva projekt och den temporära arkitekturens funktion.

Metoddiskussion

En viktig del av projektet har varit själva processen – att stå mitt emellan praktik och analys, och samverka med både kommun, orsbor och lokala aktörer. Det aktionsinriktade arbetssättet har inte bara genererat en fysisk plats, utan även kunskap om hur delaktighet, tempo, förväntningar och ansvarsfördelning fungerar i ett småortsprojekt.

Ortsanalys lägger stor vikt vid att förstå de lokala förhållandena, både fysiska och sociala, vilket ger goda förutsättningar för en platsförankrad och hållbar utveckling. Metoden har därav, rent teoretiskt, tjänat sitt syfte väl i detta arbete. Men jag tycker att den inte riktigt går att nyttja fullt ut då projektet är starkt tidsbegränsat och förutsättningarna och begränsningarna med det temporära torget och tillgängliga materialet styr programmeringen minst lika mycket som analysens resultat. Platsanpassningen och tillvaratagandet av karaktären hade gjort metoden än mer lämplig för ett permanent projekt. Men att involvera lokal kunskap och samverkan med invånarna har varit nödvändigt även för detta kortsiktiga projekt. Det svarar direkt mot arbetets syfte att förankra arkitekturen i platsen och ortsanalysen har därmed tjänat syftet väl. Deltagandet kommer gynna den framtida utvecklingen och som metod stöds deltagandet även av samtlig studerad litteratur, särskilt med vikt vid arbete på den mindre orten.

Ortsanalysen främjar långsiktig hållbarhet genom att ta ett helhetsgrepp på orter och den ger förutsättningar att stärka den sociala samanhållningen genom att engagera invånarna i utvecklingsprocessen. Samtidigt måste medvetenhet riktas till risken att projekt blir instrumentella för politiska eller särskilda gruppers intressen då det ofta är en och samma grupp som hörs mycket och därför blir representerade. Detta kan minska den inkluderande och hållbara effekten. Risken för detta tror jag är särskilt stor när analysen är aktionsinriktad och tolkning görs utifrån redan givna projektmål.

Etiska överväganden kring deltagandets inverkan måste beaktas. Om marginalisering ska undvikas måste processen både inkludera och representera alla samhällsgrupper och potentiellt påverkade av den tilltänkta platsutvecklingen. Det bör uppmärksammas att jag under detta projekt varit influerad av en ganska liten grupp människor. Dessutom har influenser fått redan innan jag besökt och läst om platsen första gången. Risken för färgade och entydiga åsikter är därmed ganska stor och det är viktigt att vara medveten om den etiska ståndpunkt man tar genom att låta de rösterna påverka stora delar av projektet. De står nödvändigtvis inte för en representativ och för alla rättvis åsikt. Även mina professionella bedömningar har gjorts inom ramen för en aktionsinriktad analys där jag selekterat ut vilken information som ska få vara med. Det finns i källmaterialet antydning om många andra stora utmaningar gällande infrastruktur som behöver utvecklas i Vattholma, detta arbete kanske resulterar i ett engagemang och tryck som styr investeringar bort från det och mot satsningar på offentlig vistelse i stället.

I etiskt positiv bemärkelse har informationen och inbjudan att delta, båda i detta arbetes omfång samt i utvärdering av projektet, skett brett och öppet för alla. Men visst är det så att den som har mest makt eller skriker högst hörs mest.

Landskapsarkitektens roll

Landskapsarkitektens roll blir i ortsanalysen att fungera som en brygga mellan den lokala kunskapen och en professionell expertis. Inte bara i detta projekt utan generellt i alla arbeten baserade på, eller med stor inkludering av, allmänhetens tycken. Att lyssna på invånarnas perspektiv och omvandla deras åsikter till funktionella, genomförbara och tilltalande lösningar blir den huvudsakliga uppgiften. Dessa lösningar har invånarna ibland funderat på själva men landskaparkitektens proffessionalism går även ut på att hitta det som de inte ens visste att de behövde. Genom att lyssna till lokalborna kan landskapsarkitekten säkerställa att designlösningarna är platsförankrade och hållbara. Etisk är det då, återigen, viktigt att arbeta inkluderande och tänka in även dem som kanske inte gör sin röst hörd, för att undvika marginalisering. Landskapsarkitekten bidrar till att säkerställa hållbarheten i projektet och förfina invånarnas initiativ till lösningar som gynnar hela samhället och inkluderar såväl ekologisk, ekonomisk som social hållbarhet. Rollen kräver också att balansera bevarandet och belysandet av lokala traditioner med främjandet av innovation och satsning på utveckling. Traditionen och den lokala berättelsen är enligt litteraturen och metoden av särskilt stor vikt på den mindre orten.

Även resultatet av detta arbete visar på att stor del av identiteten i Vattholma är knuten till historia, tradition och lokala berättelser. Inkluderande och engagemangsskapande hos invånarna samt den stegvisa utvecklingsprocess som det temporära torget är del av passar enligt mig väldigt väl för att hitta balansen mellan bevarande och framhävande av tradition samt väl avvägd och för platsen relevant innovation.

Landskapsarkitektens kommunikativa roll

Inom detta projekt har jag som landskapsarkitekt även haft en stor kommunikativ roll. En roll att förmedla projektets innebörd och omfång samt sälja in idén och inspirera till deltagande, både hos kommuntjänstemän och lokalt i Vattholma. Som utomstående part, varken representant för Uppsala kommun eller VIS, har jag kunnat stimulera projektet genom frågor och idéer som gett förståelse och inspiration till vad andra kan hjälpa till med och behöver göra för projektets framfart och utveckling. Det har varit nyttigt för projektet att ha en utomstående part utan tidigare relationer till något och också utan förutfattade meningar om vad som är möjligt eller omöjligt.

Som landskapsarkitekt i det här specifika fallet är jag egentligen inte avgörande för att projektet ska bli av. Kommunen och VIS har själva drivit medborgarundersökningar, samtal, möbelutlåning och står för uppförandet av torget. Samtidigt är min närvaro grunden till att projektet kom i gång och faktiskt verkställs. Jag står inte för någon av de konkreta måsten eller ansvar som finns men utan mitt deltagande hade de nödvändiga sparkarna i rumpan aldrig skett och den utbredda förståelse för potentialen inte varit så stor. Mitt bidrag rent konkret är att jag kan höja kvalitén på arbetet och att inspirera andra att dra sitt strå till stacken. På så vis blir rollen i projektdrivandet ganska märklig, jag har varit både den avgörande projektledaren och det kommunikativa ansiktet utåt men samtidigt stått helt utanför själva genomförandet.

Jag upplevde att modet hos många inblandade sjönk när projektet började realiseras. Tveksamheter, som inte märkts av tidigare, om hur mycket man vågade förändra platsen uppkom och storleken på arbetsinsatsen som kunde tänkas läggas ner krympte. Den kommunikativa rollen har därför också inneburit en avvägning mellan att respektera åsikter och gränsdragningar och att utmana och tänja på gränserna genom att argumentera för och uppmana till mod att våga göra ett projekt som verkligen påverkar platsen. Projektet har tydliggjort att en landskapsarkitekt, utöver att bidra med sin professionella kunskap, har såväl ett etiskt som pedagogiskt ansvar i samskapande processer.

Resultatdiskussion

Resultatet visar att utvecklingen av en samlande centralpunkt i Vattholma kan komma att behöva ta ett större grepp än endast en torgyta framför Tempo och Biblioteket. Den saknade mötesplatsen kan etableras genom ett torg på den tilltänkta platsen men fler potentialer för att möta behov om tydlighet, vistelse och ökad trivsel finns på närliggande platser och längs gaturummet. Utvidgandet av projektet och planområdet som skett under arbetets gång tror jag är en konsekvens av att arbeta med just den mindre ortens struktur och storlek. Det är både ett behov att inkludera fler plaser och en möjlighet som finns i och med glesheten och de mindre komplexa miljöerna.

Perspektivet kring sommartorgets möjligheter och betydelse har lyfts både rent fysiskt i och med detta, men också lärdomsmässigt då arbetet bidragit med förståelse för vikten av karaktären och helheten för centrumområdets utveckling. Det är en erfarenhet och kunskap om den mindre ortens särskilda förutsättningar som kan bidra till att landskapsarkitekturens verktyg kan anpassas till mindre orters kontext och fungera bortom städernas ramar.

Sommartorget som del mot permanent utveckling

Det mycket positiva resultatet av detta arbete och projektet i stort är att samsynen är stor och samverkan god. Både inom Vattholma och till största del även mellan Vattholmaborna och Kommunen. Detta bäddar för goda möjligheter att sätta upp gemensamma mål även för permanenta ingrepp.

I den teoretiska bakgrunden skrevs:

” I projektbaserade, eventliknande, installationer saknas ofta resurser och planering som sträcker sig bortom det temporära projektet och myndigheters möjlighet att följa upp installationen, koppla samman den med strategisk planering och finansiera fortsatt arbete är begränsat eller odefinierat (Lehtovuori & Ruoppila 2012). ” sid 12

Detta tror jag, trots den stora samsynen och gemensamma viljan, är en reell risk i Vattholma. En risk jag hoppas kunnat förebygga lite med hjälp av detta arbete. Framförallt genom att i projektet ha tryckt hårt på framtidsperspektivet i uppföljningen efter sommaren och just temporär arkitekturs roll som delmoment mot välförankrad, permanent omgestaltning. Jag hoppas också att det utökade planområdet och analysen ska ha breddat perspektivet på Vattholmas möjligheter i den sociala offentliga miljön och kan ge fler uppslag till förändringsprocesser med olika skala, tidsomfång och budget.

I litteraturstudien presenteras att radikalitet är en av faktorerna som måste till vid temporär arkitektur för att det ska få effekt på förändringen (se Van Hoose et al. på sid 12). Jag tror, med det som teoretisk ingång, att det för Vattholmas del finns risk att den temporära installationen, blir för lågmäld och har tagit ett för litet grepp. Rummet är fortfarande en parkering, torget har ganska svaga väggar och lite vegetation. Risk finns att det inte är tillräckligt stor skillnad och ombonat för att gemene man ska uppleva den potentiella kapaciteten av platsens förändring. Detta gäller även områdena utanför torget. Större satsning och insatser i gaturummet och runt dammen hade både gett en större förståelse för möjligheterna och tydligare argument för att genomföra permanenta gestaltningar.

Med en kritisk blick borde programmeringen då kanske fokuserat på att lägga alla resurser på en och samma plats för att maximera radikaliteten och effekten där. Men, utifrån de behov och förutsättningar som konstaterats att Vattholma har tycker jag att utvidgningen av installationen är nödvändig. Ska Vattholmas speciella karaktär kunna lyftas måste hänsyn tas till, och inkludering ske av, de närliggande natur- och kulturhistoriska miljöerna.

Radikalitet behöver kanske heller inte mätas enbart genom uppseendeväckande, stora fysiska förändringar. En liten förändring, ett planterat frö, kan på rätt plats bli början på en stor förändring, kanske en hel skog. Tankarna och földeffekterna kan i sig bli det radikala och inte den fysiska representation som föranlett dem.

I Vattholmas fall ligger radikaliteten inte i en stor fysisk förändring på en plats, utan i det stegvisa utforskandet av flera offentliga rum samtidigt och framförallt finns radikaliteten i processen och samarbetet. Processen har varit ett planterat frö, inte bara för Vattholmaborna utan även för kommunen där flera bollar om Vattholmas framtida utveckling satts i rullning redan innan sommartorgets invigning.

Behöver Vattholma ett torg?

Det här arbetet utgår ifrån uppdraget att skapa ett torg och premissen av att ett torg behövs. Frågan om Vattholma behöver ett torg handlar om att väga ortens behov av en samlande, social mötesplats mot de aktuella förutsättningarna. Å ena sidan kan ett torg bidra till ökad social hållbarhet genom att skapa en plats för samvaro, stärkande av gemenskap och identitet. Å andra sidan är det viktigt att beakta ortens övriga offentliga miljöer och om resurserna bör riktas mot att förbättra dessa snarare än att skapa något nytt.

Vattholma behöver inte nödvändigtvis ett torg. Men de är i behov av en gemensam centralpunkt där man kan mötas och som kan vara ett ankare och en synlig utgångspunkt i orten. Ytor för vistelse finns kanske större potential till kring dammen och på de öppna allmänningar. Torget kan bli en viktig symbol för orten och att livet och människorna här spelar roll och är viktiga (se Memluk & Cutini sid 11). Men torget kan utöver det också agera entré och sammanhållande punkt för flera offentliga miljöer på orten vilka kan stötta varandra och bidra till en positiv skalresonans (Kärrholm 2024). Detta visar på vikten av systemtänkande även i mindre skala, någon som annars ofta förbehålls storskalig stadsutveckling.

Passar temporär arkitektur i Vattholma?

Den temporära lösningen med Vattholma sommartorg kan förhoppningsvis ge svar på vad som är värt att satsa på i Vattholmas offentliga miljöer. Kanske även ge svar på vilka aspekter som kan genomföras snabbt och med enkla medel samt om något mer omfattande skulle vara värdefullt att starta ett projekt kring. Byggnationen av ett torg skulle innebära stora investeringar och den temporära arkitekturen är ett bra sätt att testa rumslighet och användande innan resurser läggs. Vid förändring av miljöer som länge varit desamma kan också utmanandet av invanda beteendemönster och reaktioner på förändringen vara värdefullt att testa innan permanenta ändringar sker.

Tillfällig landskapsarkitektur ska ses som en katalysator och ett delmoment i utvecklingen av permanenta projekt, inte som enskilda kort-tids-gestaltningar som kan nå ett stadie av att vara klara. Jag tror att det här delmomentet också passar väldigt bra i Vattholma eftersom det finns väldigt många ideér och initiativ om förändring, men inte resurser eller motiv att genomföra allihopa.

Projektets relevans

Som inledningen beskriver finns många svenska orter som enligt vissa mått definieras som urbana men i praktiken har en mer småskalig, rural karaktär och saknar de gestaltade offentliga rum som finns i större städer för att erbjuda mötesplatser, trivsel och gemensam vistelse. Att skapa metoder, erfarenheter och referenser kring landskapsarkitektoniskt arbete med den mindre orten i fokus är viktigt om goda livsmiljöer ska kunna utvecklas och prioriteras lika över hela landet.

Resultatet visar dock att platsanpassning och tillvaratagandet av det unika är vad som anses speciellt och viktigt på mindre orter. Detta gör att generella metoder och lösningar, som skulle kunna effektivisera arbeten med låg budget, är svåra att finna.

Men detta arbete visar även på många likheter mellan den teoretiska ingången kring mindre orter och Vattholmas struktur. Likheter finns även mellan Vattholmas behov och de urbana infallsvinklarna kring offentliga platsers positiva inverkan. Jag känner också igen behoven och stadsnätets uppbyggnad från de mindre orter jag har personlig erfarenhet av. Detta gör att jag tror att det finns metoder och riktlinjer, kanske även principiella lösningar, som går att utveckla som generella mallar att utgå ifrån vid arbete på mindre orter.

Applicerbarhet på andra orter

I analysen presenteras tre principområden som svar på Vattholmas behov i offentliga centrala miljöer. Centrumgradienten (1) som längs huvudvägen leder fram till centralpunkten (2). Vilken i sin tur omges av aktivitetsstråket (3). Mönstret som föranleder dessa strategier och behoven de kan svara på stämmer väl överens med arbetets teoretiska ingångar och bör kunna finnas i fler orten runt om i landet. Ett stort, centralt gaturum som kan lyftas i orienterbarhet, trivsel och vistelse. Behovet av en synlig och central offentlig mötesplats som tydliggör centralpunkten vid ortens största vardagliga flöden samt flera sammanlänkade ytor i dess närhet för olika sociala funktioner och aktiviteter. Dessa tre principer tror jag vore applicerbara som principiell lösning att på många svenska orter. De kan sedan anpassas efter lokala förutsättningar och specifika karaktärer. Fördelaktigen med temporär arkitektur som steg på vägen om stora förändringar ska till, eller om platsanpassning och engagemang behöver stärkas.

Urbana metoder i rural miljö

Urbana metoder i stadsplanering och landskapsarkitektur används ofta för att säkerställa att det offentliga rummet är både användarcentrerat och hållbart.

För att tydliggöra svaret på den första frågeställningen kan sägas att det på mindre orter krävs anpassning till lokal skala, karaktär och framförallt till tillgängliga resurser, vid användandet av urbana metoder. Lokal kunskap är central och en nära kontakt med invånarna möjliggör en platsförankrad anpassning. Temporära lösningar, som detta projekts torg, ger möjlighet att testa idéer och främjar ett än större lokalt engagemang. Utan den lokala anknytningen finns en risk att urbant arbete på mindre orter blir för generellt och den lokala särpräglenn tappas.

Urbana metoder och gestaltningar av offentliga platser har stort fokus på mångfald i funktion och tillgänglighet. Att tänka likadant i arbetet på mindre orter kan innebära en stor vinst i breddningen av funktioner i annars ensidiga eller otillgängliga platser, så som Kullarna eller Dammstråket i Vattholma.

Skapandet av offentliga mötesplatser är mycket viktigt på mindre orter för att stärka sociala strukturer, ge möjligheter att mötas även utanför organiserade aktiviteter och på så vis minska eventuell isolering

Gestaltade offentliga rum ger en känsla av prioritet och är något jag tror ofta saknas i mindre orter. Att känna sig prioriterad och att platsen man bor på är viktig tror jag är viktigt för hela samhällets välmående och sammanhållning. Att genom delaktighet dessutom inkludera invånarna i utvecklingsprocesser ökar medvetenheten och engagemanget för den egna platsen vilket kan ge stark sammanhållning och positiva relationer till såväl medborgare som plats och miljö. Att utveckla och gestalta offentliga platser över hela landet kan revitalisera dem, göra dem mer attraktiva och bidra till levande samhällen. I ett större perspektiv är de gestaltade offentliga rummen viktiga för nationell social hållbarhet.

Ytterligare hållbarhetsvinster, som i såväl det stora perspektivet som det lokala kan fås av att arbeta med urbana metoder på mindre orter är de miljö- och resursmässiga. I lågexploaterade områden finns yta och förutsättningar för att integrera exempelvis grön infrastruktur, biologisk mångfald och lokal matproduktion i gestaltningen på ett än mer givande sätt än i de urbana miljöer där de ofta inkluderas.

Skillnader mellan landsbygd och stad

Jag tycker nödvändigtvis inte att arbetet mellan stad och land behöver skilja sig åt för en landskapsarkitekt. Ett arbete på den lilla orten blir inte bra om hänsyn inte tas till lokala förutsättningar. Men inte heller en gestaltning i urban miljö blir bra utan platsanpassning. Jag anser att landskapsarkitektens roll alltid är att se till den unika platsen och dess karaktär. Då spelar det ingen roll vart denna är lokaliserad.

Den mest påtagliga skillnaden mellan att arbete på landsbygdsorter eller i stadsmiljö är resurser och finansiering. I urbana miljöer finns ofta större ekonomiska resurser och en etablerad politiskt vilja och motivation att satsa på offentliga miljöer. På mindre orter är det svårt att hitta finansiering, motivera satsningar för förhållandevis få människor och också, tror jag, att avgöra hur stor roll de centrala offentliga miljöerna spelar. Då omsorg och gestaltning saknas i dessa miljöer och då den byggda formen innebär att perifera platser och omkringliggande natur har en stor roll, känns vikten av de offentliga miljöerna initialt inte lika stor som i staden. Men huruvida det är för att de faktiskt är mindre viktiga när naturen finns, eller om det beror på att de välgestaltade offentliga miljöerna inte existerar och därmed helt enkelt inte kan ha en betydelse, är omöjligt att avgöra.

Stora möjligheter trots små medel

Öppna landskap, låg komplexitet och mindre intensiva områden gör att enkla gestaltningslösningar kan ha stor effekt i skapandet av platser som upplevs omhändertagna och prioriterade. Förutsatt de är förankrade i lokal kultur och användning. I Vattholma skulle exempelvis en trädrad längs gatan, några bänkbord på kullarna och en välskött kvarnbacke göra stor skillnad i relation till insatsernas kostnad och komplexitet.

I en större stad kräver den täta strukturen komplexa lösningar för att rymma många funktioner och aktörer på samma gång. Tillgänglighet och inkludering blir centrala etiska krav som måste läggas extra energi på för att uppfyllas. På mindre orter finns större utrymme att sprida funktioner på, vilket minskar behovet av avancerade ingrepp. Det möjliggör enklare, resurssnåla lösningar. Men ställer samtidigt också andra etiska krav, där lokal identitet och invånarnas delaktighet blir centrala aspekter.

Medborgardrivna projekt

Medborgardrivna projekt likt detta är en demokratisk möjlighet som främjar inkludering och platsförankrad utveckling. Lokalsamhället ges makt att påverka sin omgivning och skapa skraddarsydda lösningar som passar just deras plats. Det kan stärka sociala band och engagemang samt ge en djupare förståelse för platsens behov än om designen eller idéen kommer från någon utan lokal anknytning. Samtidigt riskerar strategin att nyttja medborgarnas engagemang till att ersätta arbetskraft och investeringar som borde gjorts från statligt håll. Det kan i motsats till det positivt demokratiska ses som en lathet från myndighet och kommun att lägga över ansvaret på ideell arbetskraft.

Litteraturstudien till detta arbete påvisar vikten av samspel mellan lokala initiativ och den kommunala långsiktiga planeringen. Utan strategisk koppling eller resurstöd och styrning uppifrån riskerar lokala initiativ att underminera långsiktig hållbarhet och leda till ojämnlik eller otillräcklig utveckling. Detta då medborgarna kanske inte har den kompetens eller de resurser som krävs för att skapa en välfungerande och i alla aspekter hållbar och inkluderande utveckling. Enbart lokalt drivna initiativ riskerar att drivas av en liten grupp som genom höga röster eller investeringsmöjligheter företräder sina egna intressen och oavsiktligt missar viktiga aspekter. Likt diskussionen om landskapsarkitektens roll i detta projekt behövs kompetens och resurser som säkerställer kvalitet, hållbarhet, inkludering och långsiktig balans i utvecklingen. Syftet med kommunal strategiskt planering är just detta och ett samarbete mellan lokal kunskap och strategisk planering är därför att föredra om både platsanpassning, demokrati och långsiktigt hållbarhet ska uppnås.

Temporär arkitektur som samarbetsmetod och kunskapsbrygga

Den temporära arkitekturen som metod och arbets sätt tror jag generellt sett kan vara väldigt givande och användbar på små orter runt om i landet som ett verktyg för samarbete och samskapande mellan kommun och lokalinvånare. Särskilt i medborgardrivna idéprojekt som behöver bygga samförståelse parterna emellan innan de kan realiseras permanent. Möjligheten att testa idéer på mindre skala och utan stora investeringar sänker tröskeln för deltagande och gör det både lättare för invånare att bidra med sina perspektiv och roligt att få göra detta i en konkret och fysisk aktion.

Den temporära arkitekturen tror jag också har en mycket viktig roll som kunskapsbrygga. Lokalbefolkningen har en erfarenhetsbaserad kunskap om platsens användning, stämningen och behoven. Denna kan genom det tillfälliga möta landskapsarkitektens proffessionella kunskapaer om gestaltning, hållbarhet och långsiktig utveckling. I utbytet växer en gemensam kunskapsgrund fram där båda parter får insikt i vad som behövs, fungerar och uppskattas. Samt hur den aktuella platsen kan utvecklas med både önskad funktion och identitet.

Temporär arkitektur blir alltså inte bara ett rumsligt experiment utan också en arena för gemensamt lärande och förtroendeskapande. Det är en möjlig metodik som i längden kan bidra till ny kunskap om hur små orter kan arbeta med hållbar platsutveckling genom lättillgängliga och inkluderande processer. Det återstår att se vilken plats torget får i den långsiktiga utvecklingen av Vattholma. Men kanske är det just i denna typ av tillfälliga, lärande och samverkande insatser som vi kan hitta framtidens verktyg för att gestalta hållbara och levande småorter.

Referenser

Björling, N. (2024). Den mindre ortens byggda form. I: Stigsdotter, C (red.) *Den byggda formens betydelse - Kunskap från forskning*. Boverket. 63–77. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2024/den-byggda-formens-betydelse/> [2025-02-18]

Boverket (2006). *Lär känna din ort!* (Diarienummer KSN-2014-1327). Boverket. https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2006/lar_kanna_din_ort.pdf [2025-02-03]

Cutini, V. (2014). SPATIAL ANALYSIS OF URBAN SQUARES. TeMA - Journal of Land Use, Mobility and Environment, Special issue (June 2014), 247-258.

Gaia arkitektur (2023a). *Att odla ett hembygdstorg Handbok*. Gaia arkitektur. https://gaiaark.se/wp-content/uploads/2024/02/Att-odla-ett-hembygdstorg_Handbok_20230707.pdf [2025-02-20]

Gaia arkitektur (2023b). *Att odla ett hembygdstorg i varje byggd*. <https://arkdes.se/wp-content/uploads/2024/01/Rapport-Att-odla-ett-torg-i-varje-hembygd-Gaia-arkitektur-2023.pdf> [2025-02-20]

Jordbruksverket (2013). *Allt om landet*. (2013:23). Jordbruksverket. <http://www.jordbruksverket.se/alltomlandet> [2025-03-05]

Kärrholm, M. (2024). Vardagliga offentliga rum, torg och platser Samband mellan byggd form och platsers ianspråktagande. I: Stigsdotter, C (red.) *Den byggda formens betydelse - Kunskap från forskning*. Boverket. 158–167. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2024/den-byggda-formens-betydelse/> [2025-02-18]

Lehtovuori, P. & Ruoppila, S. (2012). Temporary uses as means of experimental urban planning. SAJ - Serbian Architectural Journal, 4 (1), 29–54. <https://doi.org/10.5937/SAJ1201029L> [2025-03-05]

Memluk, M.Z. (2013). Designing Urban Squares. I: Ozyavuz, M (red.) *Advances in Landscape Architecture*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/55826> [2025-02-04]

Riksantikvarieämbetet (u.å.). *Fornsök*. <https://app.raa.se/open/fornsok/> [2025-02-03]

SCB, S. (u.å.a). *Andel i procent efter region, byggår och vart 5:e år*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0810__MI0810B/BostAlderTatort/table/tableViewLayout1/ [2025-02-06]

SCB, S. (u.å.b). *Folkmängd per tätort efter region och vart 5:e år*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0810__MI0810A/LandarealTatortN/table/tableViewLayout1/ [2025-02-05]

SCB, S. (u.å.c). *Informationspanel - Tätorter 2023*. <https://experience.arcgis.com/experience/ee32d20593f64e0194de5a49db7ba76f> [2025-02-05]

SCB, S. (u.å.d). *Marken i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/marken-i-sverige/> [2025-02-21]

SCB, S. (u.å.e). *Statistikskolan: Urbanisering – från land till stad*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> [2025-02-21]

SCB, S. (u.å.f). *Tätorter i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/tatorter-i-sverige/> [2025-02-21]

Spittle, P.D. (2022). *THE ROLE OF TEMPORARY INSTALLATIONS TOWARDS PERMANENCY IN THE BUILT ENVIRONMENT*. University of Texas at Arlington. LandscapeArchitectureMasters&DesignTheses. https://mavmatrix.uta.edu/landscapearch_theses/268 [2025-02-14]

Stenfeldt, L. (2024). Gestaltade livsrum Med utgångspunkt i människors upplevelse och skala. I: Stigsdotter, C (red.) *Den byggda formens betydelse - Kunskap från forskning*. Boverket. 168–177. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2024/den-byggda-formens-betydelse/> [2025-02-18]

Uppsala kommun (2016a). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun Del A huvudhandling*. (Diarienummer KSN-2014-1327). Stadsbyggnadsförvaltningen, kommunikationsstaben. <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling2.pdf> [2025-02-03]

Uppsala kommun (2016b). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun Del B: Riksintressen*. (Diarienummer KSN-2014-1327). Stadsbyggnadsförvaltningen, kommunikationsstaben. <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-b-riksintressen> [2025-02-03]

Uppsala kommun (2024a). *Landsbygdsprogram för Uppsala kommun 2024 till 2030*. (Diarienummer KSN-2023-00494). Stadsbyggnadsförvaltningen. https://www.uppsala.se/contentassets/85000eecef98436f98823c14b173b5b4/remissversion-landsbygdsprogram-f_r-uppsala-kommun-2024-till-2030.pdf [2025-02-03]

Uppsala kommun (2024b). *Uppsala kommuns servicepunkter*. <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/sa-arbetar-vi-med-olika-amnen/landsbygd/servicepunkter/> [2025-02-03]

Uppsala kommun (2024c). Mitt Vattholma & Skyttorp - i dag och i framtiden. [Internt material]

Uppsala kommun (2025). Sammanställning av Intervjuer med med Vattholmabor. [Internt material]

VanHoose, K., De Gante, A.R., Bertolini, L., Kinigadner, J. & Büttner, B. (2022). From temporary arrangements to permanent change: Assessing the transitional capacity of city street experiments. Journal of Urban Mobility, 2, 100015. <https://doi.org/10.1016/j.urbmob.2022.100015> [2025-02-04]

Vattholma Hembygdsförening (u.å.a). *Bygden*. <https://wkhf.se/bygden-2/> [2025-02-03]

Vattholma Hembygdsförening (u.å.b). *Digitalt museum*. <https://wkhf.se/digitalt-museum/> [2025-02-06]

Vattholmabygden (u.å.). *Service | Vattholmabygden*. <https://Vattholmabygden.se/service/> [2025-02-06]

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

XJA, jag, Jenny Fuchs har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.